پښتني قبيلې او روايتي ريښې

لیکوال:

محمدمعصوم هوتک

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د کتاب ټول چاپي حقوق په خپروونکي اړه لري

* **پښتني قبیلې او روایتي ریښې**
* **لیکوال: محمدمعصوم هوتک**

* خپروونکی: **علامه رشاد خپرندویه ټولنه**
* **کندهار – افغانستان**
* **تلیفون: ۰۷۰۰۳۲۶۰۱۱**
* **ایمیل:** mrohyal@yahoo.com

* کمپوز او ډیزاین: **روهیال نشراتي مؤسسه**
* **کچه: ۱۳/۵۰ × ۲۱ سانتي متره**
* **لومړی چاپ: ۱۳۷۹ ش**
* **دوهم چاپ: ۱۳۹۰ ش**
* **چاپ شمېر: زر ټوکه**
* **د مخونو شمېر: ۱۲۰**
* **د خپرونو لړ: ۴۸**

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

۱. د خپرونکي یادښت ۵
۲. کتابی کوچک بامحتوای بزرگ... اکادمیسین سیستانی ۶
۳. د دې رسالې د دوهم چاپ په باب ۸
۴. د لومړي چاپ د سرخبري ۱۰

لومړی څپرکی

۵. پښتانه څوک دي؟ ۱۲
۶. پښتون–افغان–پټهان ۱۲
۷. پښتون ۱۲
۸. افغان ۱۹
۹. پټهان ۲۳
۱۰. پښتو ۲۴

دوهم څپرکی

۱۱. د پښتنو اصل و نسب ۲۷
۱۲. د پښتنو د بني اسرائیلیت نظریه ۲۷
۱۳. مخزن افغاني ۲۸
۱۴. قیس څوک وو؟ ۳۴
۱۵. د پښتنو د بني اسرائیلیت د نظریې کمزوري اړخونه ۳۷
۱۶. د بني اسرائیلیت د نظریې د منځته راتګ عوامل ۴۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

۱۷. په تورات کي د خزن افغاني د تېر روايت په باب زما څېړني ۴۷
۱۸. تورات ۴۸
۱۹. د تورات برخيا د مخزن افغاني له برخياو و سره سر نه ۵۰
۲۰. د تورات آصف او د مخزن افغاني آصف هم نه سره وايي .. ۵۵
۲۱. د تورات ارميا او د مخزن افغاني ارميا هم نه سره وايي ... ۵۷

څلرم څپرکی

۲۲. روايتي شجرې ۶۴
۲۳. شجره څه ته وايي؟ ۶۴
۲۴. اودل–ابدال–اپتل–هفتل–يقتل ۷۲
۲۵. الکو، اراکو، الکوزي، اراکوزي.. ۷۴
۲۶. اڅک–اڅکزي ۷۶
۲۷. برېښ–پروټ–ډاسو–اپرېدي.. ۷۹
۲۸. ساک–سهاک–ساکزی–اسحاق زی ۷۹

پنځم څپرکی

۲۹. غرزي–غلزي–خلجي–غلجي ۷۲
۳۰. غلجي څوک دي؟ ۸۷
۳۱. اصل و وصل ۹۳
۳۲. مور ته منسوب قومونه تر نورو لرغوني دي.. ۹۶
۳۳. خلجي او غلجي ۹۹
۳۴. له پياوړي استاد محمد معصوم هوتک سره ۱۱۰
۳۵. د ليکوال چاپ او ناچاپ آثار.. ۱۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپروونکي يادښت

د پښتنو د اصل و نسب په باب خورا ډېرو داخلي او خارجي پوهانو او څېړونکو تحقيقات او څېړني کړي دي، خو په تأسف سره بايد ووايو چې د دغه ډول تحقيقاتو ډېره برخه د خپل وخت و زمان د مسلطو شرايطو څخه متأثره سوې او د دغه تأثير له اسيته خورا ډېر غير واقعي افواهات او روايات په ګډ سوي دي.

دغه حاضره څېړنه د پښتو ژبي د تکړه او احتياط کاره څېړونکي استاد محمدمعصوم هوتک د اوږدو پلټنو او تحقيقاتو نتيجه ده، چې د پښتنو د اصل و نسب په باب خورا نوې او پر واقعيتونو بنا څېړنه ده، د هغوی دغه څېړنه په لومړي وار په ۱۳۷۹ش کال په جرمني کي (د افغانستان د کلتوري ودي ټولني) له خوا د (پښتني قبيلې او روايتي شجرې) په نوم چاپ سوه، د دې اثر د بيا چاپولو په برخه کي د کتاب ليکوال د لومړي چاپ له خپرووونکو سره تفاهم کړی دئ او هغو هم له دوهم چاپ سره موافقه کړې ده. اوسنۍ حاضره بڼه ئې د محتوياتو په لحاظ د پخوانۍ په پرتله خورا ډېر اضافات لري، چې دريم څپرکی ئې د يوه ښه مثال په توګه يادولای سو.

موږ د جرمني له کلتوري ټولني څخه په مننه د استاد محترم دغه غنيمت څېړنه بيا چاپوو، خو دا ځل ئې د (پښتني قبيلې او روايتي ريښې) په نوم ټولني ته وړاندي کوو، څو زموږ څېړونکو او نسب پېژندونکو ته د دغي رسالې د محتوياتو څخه د يوه باوري سند په توګه د استفادې پراخه زمينه مساعده سي.

مطيع الله روهيال

د علامه رشاد خپرندويه ټولني مشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کتاب په باب د کاندیداکادمیسن
اعظم سیستاني د نظر (لنډیز):

کتابی کوچک بامحتوای بزرگ

ازمحقق و دانشمند دقیق النظر افغان، محمدمعصوم هوتک، رساله یی کوچک (بامحتوای بزرگ) دریافت کردم زیر نام "پښتني قبیلې او روایتي شجرې" که نظیر آنرا تاکنون من از هیچ نویسنده ومولف دیگر افغان ندیده ام. "پښتني قبیلې او روایتي شجرې" رساله کوچکی است باقطع جیبی که بمناسبت ۱۲مین سال پیروزی افغانها در جنگ میوند بر دشمن متجاوز از طرف "د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه" تحت نظر آقای زرین انځور در جرمنی، در چهار فصل و ۸۶ صفحه در سال ۲۰۰۰ به نشر رسیده است. (شمار فصول و صفحات در چاپ دوم زیاد شده است. ناشر) این نویسنده رساله را باقدردانی به مادر بزرگوار خویش اهداء کرده، که کاری بسیار بجا و قابل نموده است. زبان رساله، پشتو و به لهجه شیرین قندهار به نگارش آمده که برای هر فرد افغان ولو بهره کمی از پشتو داشته باشد قابل فهم و درک است.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولف در بمیان آوردن این رساله از معیارهای پذیرفته شده تحقیق کار گرفته و با مراجعه به آثار متعدد داخلی و خارجی، اثری بکر و مستند و مستدل بامنطق و استدلال قوی ارائه داده است که بسیار دلچسپ و قابل فیض بردن است ...

هر یکی از فصول چهار گانه فوق دارای نکات تازه، بکر و آموختنی است (آقای سیستانی درینجا قسمت قابل ملاحظه فصل دوم رساله رابه زبان دری ترجمه نموده است که ما آنرا درین چاپ نگرفته ایم. ناشر).

با بیان فرازهای ازین رساله، معلوم خواننده شده باشد که مولف در اثبات و یا تردید نظریات و تیوریهای ارائه شده در مورد اصل و نسب افغانها، چقدر وقت گذاشته و چقدر دقت بخرج داده تا چنین اثر گرانبهایی را به هموطنان عرضه کند. بدون تردید با خواندن این اثر تمام جعلیات و جفنگیات محققین داخلی و خارجی نقش براب میشود. توفیق مزید این نویسنده باحوصله را در نوشتن و بمیان آوردن آثار دیگر از این دست آرزومندیم.

گوتنبرگ – سویدن

۱۰ اپریل ۲۰۰۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې رسالې د دوهم چاپ په باب

دا کوچنوټې رساله ما څو کاله پخوا خپره کړې وه او تر کمه ځایه چې راته معلومه سوې ده، لومړی چاپ ئې ډېرو کسانو ته رسېدلی نه وو. دوستانو هر وخت زما تر غوږه رارسوله چې که دغه رساله بیا چاپ سي، ښه به وي. له بلي خوا په دې څو تېرو کلونو کي د افغاني پوهانو ځیني داسي آثار خپاره سول چې د هغو له مخي مي باید د خپلي دغي رسالې د متن پر ځینو برخو باندې، په تېره بیا د یوناني مورخ هیرودتس د لیکنو په ارتباط، نوې کتنه کړې وای. په دې حاضر چاپ کي مي دغه برخه له سره ترتیب کړه او څه زیاتوني مي پکښې راوستلې. دغه راز مي په تورات کي د خپلو څېړنو محصول هم په یوه بېل څپر کي کي پر زیات کړ. درسالې نوم مي هم وراړولی دئ، ځکه پخوانی نوم ئې ډېر دقیق نه وو.

زه، زما د نزدې نیمي پېړۍ له اشنا ښاغلي حاجي اختر محمدخان څخه د زړه له کومي ممنون یم چې د دې اثر د بیا چاپ لګښت ئې پر خپله غاړه واخیست. نوموړی د کابل پوهنتون د ساینس پوهنځي له ممتازو فارغانو څخه دئ او ښه ډېر کلونه ئې د کندهار او کابل په معارفو کي د وطن د اولاد په روزنه کي تېر کړي دي. د ده د هیواد پالني لوی ثبوت دا دئ چې له هیواد څخه د وتلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هر راز امکاناتو له مساعدت سره سره ئې د مصیبت تېري ځو لسیزي د سر او مال د درنو تلفاتو په قیمت دننه په هیواد کي ګاللي دي.

دغه راز له علامه رشاد خپرندویي ټولني او ګران مطیع الله روهیال ښخه هم منونکی یم چي د دې اثر د دوهم چاپ چاري ئې په ښه توګه سر ته رسولي دي.

د پخوا په شان مي خپلو پښتنو وروڼو ته سپارښتنه دا ده چي که د پښتو پر مختګ غواړئ، پښتو آثار خپاره کړئ. د پښتو آثارو د کمیت زیاتوالی د کیفیت پله هم ورسره درنه کوي.

په درنښت

م . هوتک

اوکویل – کاناډا

۶ مه د فبروري ۲۰۱۱ع

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوی خدای په نامه

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلۡنَٰكُمۡ شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓاْۚ إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ ۝١٣ [الحجرات: ۱۳]

د لومړی چاپ د سر خبري

د پښتنو د نسبي شجرو او روایاتو په باب ښه ډېري څېړني سوي دي. د هروي نعمت الله له مخزن افغاني رانیولې بیا زما تر دغي لیکني پوري ټولو د دغي موضوع پر یوه یا بل اړخ خبري کړي دي. په تېره بیا په دې وروستیو وختو کي په دې برخه کي ځیني درنې لیکني هم سوي دي چي په هغو کي داروانښاد سرمحقق دوست شینواري،استاد محمدانور نومیالي او پوهاند دوکتور حبیب الله تږي له خوا د لیکل سوو رسالو او کتابو یادونه لازمه ده.

ما د پښتنو د ایتنیکي جوړښت او نسبي شجرو په باب له اوږدې مودې څېړنه کړې ده چي د (ډیوې) مجلې د دوهم او دریم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کال په ګڼو کي خپره سوې هم ده. دغه راز مي د ښاغلي پوهاند دوکتور محمدحسن کاکړ د غوښتني له مخي د دغو ښېړنو لنډيز د دوی له خوا په نوي تدوين او تاليف سوي کتاب (رڼا او دفاع) کي هم خپور کړ.استاد محمد انور نوميالي د يوه ليک په ترڅ کي زما دغه ښېړنه خوښه کړې وه او راته کښلي ئې وه چي: "کاشکي مو خپلي ښېړني سره شريکي کړي وای". د تېر کال په پای کي زما ګران دوست او د پښتو ژبي پياوړي ليکوال ښاغلي زرين انځور راځخه وغوښتل چي دغه ښېړني که د يوه ځانګړي اثر په توګه خپرې سي، ښه به وي. د چاپ په برخه کي ئې ده په جرمني کي د افغانستان د کلتوري ودي د ټولني په نمايندګي ځيګر (ټټر) وټکاوه. ما پر خپلو ياداښتو او خپرو سوو ليکنو باندي له سره غور وکړ. ځيني سموني او زياتوني مي پکښې راوستې او په دغه اوسنۍ بڼه مي سره راغونډې کړې.

درنو لوستونکو ته بايد عرض کړم چي زما دغه ليکنه د پښتنو د نسبي شجرو بشپړه کره کتنه نه ده خو د هغې پر لور يو ګام دئ او يو شمېر کُلي نتيجې پر بنا دي. که په دې برخه کي زه پر کړه تللی يم، هيله لرم چي دوستان خپل نظر راځخه ونه سپموي.

په درناوي

محمدمعصوم هوتک

ټورنټو – کاناډا

۲۰ می ۲۰۰۰م

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

پښتانه څوک دي؟

پښتون – افغان – پټان

الف – پښتون:

د نړۍ د اولسونو په ټولۍ کي پښتون یو لرغونی قوم دئ چي د زمانې ډېري سړې او تودې پر راغلي دي، د سترو یرغلگرو تاړاکونه ئې لیدلي او مقابلې یې ورسره کړي دي او تر ډېرو سختو ازموینښتونو سرلوړی او بریالی راوتلی دئ، له تېرو زیات و کم درېرشو کلو راهیسي بیا دا قوم له یوه بنیادي ازموینښت سره مخامخ دئ چي لا تر اوسه هم پکښې ولاړ دئ، دښمنانو ئې د تاریخ، ژبې او هویت د پایمالولو له پاره ناکام تلاښونه کړي دي.

له څلورمي هجري پېړۍ را وروسته مؤرخینو د پښتنو بیان په څرگند ډول کړی چي تفصیل به ئې وروسته راسي خو تر میلاد نزدې یو زر و پنځه سوه کاله وړاندي موږ د هندي آرینو په ویدي سرودونو کي د (پکهت) پر نامه پېښېږو چي د زیاترو کورنیو او بهرنیو پوهانو په نظر دغه کلمه د (پښت) معادله کلمه ده او زیاتره

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغاني پوهان د (پښتون) نوم له همدې کلمې څخه راوتلی ګڼي.

مشهور یوناني مؤرخ هیرودوتس (۴۸۴ ق م) چې په حقه سره یې (د تاریخ د پلار) لقب ګټلی دئ، د هخامنشیانو د بحث په ترڅ کې د شاوخوا سیمې د اوسېدونکو په باب بیان لري او د هغو د مشرانو نومونه راوړي، د کړو وړو په باره کې ئې ږغېږي. نوموړی لیکي چې: "آرینان Arians **د میدیانو** Medes **په شان غشي لري خو نور وسایل ئې باختریانو** Bactrians **ته ورته دي. د ګندهاریانو جامې هم د باختریانو په شان دي**[1]".

په دې لړ کې د پکتیس Pactyes **یادونه هم کوي او لیکي: "پکتیس واسکټونه** Cleaks[2] **اغوندي، محلي لېندۍ او نېزې له ځانو سره ګرزوي**[3]**.بل ځای د کوچیانو بیان راووړي چې دی ورته** Sagartians **وایي او لیکي: "د دوی ژبه پارسیانو ته ورته ده خو وسایل ئې تر پارسیانو پکتیسانو ته نزدې دي، اته زره اسونه لري**[4]".

د هیرودتس Herodots **پکتیان لکه وړاندي وویل سوه، تر ډېره وخته پوري د زیاترو مؤرخینو په نظر همدغه نني (پښتانه)**

---

(۱) د هیرودتس تاریخ: اووم فصل – ٦٦ ګڼه، ۴۹۳ مخ – انګرېزي ژباړه. دا یادابښتونه پیاوړي مؤرخ پوهاند دوکتور محمدحسن کاکړ رالېږلي دي چي مننه ورڅخه کوم.

(۲) کلاکس Cloaks یو ډول بې لستوڼو جامې دي چي ارتي غاړي لري او ما (واسکټ) ورته مناسبه ژباړه وبلله.

(۳) هماغه اثر: اووم فصل – ٦٧ ګڼه، ۴۹۳ مخ.

(۴) هماغه اثر: اووم فصل، ۸۵ ګڼه، ۴۹۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلل کېدل. (د تفصل له پاره اسلامي دايرة المعارف – لومړی ټوک – د (افغان) بحث وګورئ). د هيرودتس دغه رانقل سوي روايت ته د هغو پوهانو په لړکي چي هغه ته ئې د تاييد سر ښورولی وو، د "The Pathans" د مولف سراولاف کرو نوم مخي ته راځي. د ده په نظر د هيرودتس پکتيس له اوسنيو پښتنو (پختنو) سره مطابقت لري. ما (هوتک) د دې کوچنوټي رسالې په لومړي چاپ کي خبره پر همدې ځای پرې ايښې وه. د ارواښاد کانديد اکاډميسن محمدانور نوميالي دا خبره ډېره ژوره اودقيقه ده چي وايي "تر هغه ځايه چي د ژبي او قوم رابطه د بشري تاريخ په سابقه کي په عمومي توګه تعقيب کېدای سي نو له يوې خوا څخه ليده کېږي چي يو شمېر ژبي د خپل اصلي قوم د اقتصادي، اجتماعي، کلتوري او سياسي انکشاف په دليل له خپلي ايتنيکي محدودې څخه وتلي او نور بېلابېل ايتنيکي هويتونه ئې په خپله حوزه کي راکښې ايستلي وي. خو بل پلو ته بيا داسي ژبي په مخه راځي چي دغه راز انکشاف ئې نه وي په برخه سوی بلکي د قوم نوم او د ژبي نوم ئې يو له بل سره تړلی پاته وي او په هم دې اساس ئې (ژبنی جمعيت) له (ايتنيکي هويت) سره بشپړ مطابقت کوي"، (وګ: د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي – ۱۸مخ). له دې بيان څخه داسي نتيجه اخيستل کېدلای سي چي که څوک د پښتو ژبي تاريخ څېړي، په حقيقت کي د پښتنو پر تاريخ باندي تحقيق کوي. اوس چي د نوي ژبپوهني په برخه کي ښه مغزن پرمختګونه راغلي دي، د هغو له برکته د پښتنو د تاريخ ډېر تاريک او ګونګ اړخونه هم روښانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوي او په هغو کي د هيرودتس د پکتويس په باب هم نوي تحليلونه او برداشتونه رامنځ سوي دي. د ښاغلي ډاکټر عبدالرازق پالوال صاحب په قول د کېمبرج پروفيسور بيلي(Bailey) او د اوسلو پروفيسور مارګن ستيرنه د هيرودتس د پکتيس او پښتون نومو مطابقت ته د شک په سترګه کتلي دي. ډاکټر پالوال د پروفيسور بيلي له خولې ليکي چي: "د فيلالوجۍ (Philology) پر اساس باندي پکتويس (Paktues) له پښتون (Pashtun) سره پيوندېدلای نه سي... او پختون (Pakhtun) په مقايسوي توګه سره يو نوی نوم او لهجوي شکل دئ"، (وګ: کندهار مجله – د ۱۳۸۷ل کال دريمه ګڼه، ۸مخ). ډاکټر پالوال صاحب په دې باب د پروفيسور مارګنستيرنه هغه نظر رااخيستی دئ چي "پښتون" ئې د شمال ختيځي لهجې تر "پختون" لرغونی او کلاسيک شکل بللی دئ.

پوهاند دوکتور مجاوراحمد زيار صاحب هم په دغه باب د فقيد مارګنستيرنه نظر تاييد کړی دئ او ليکلي ئې دي چي د جنوب لوېديځي لهجې پښتون او پښتو د ختيځو لهجو تر پختون او پختو لرغونی برېښي، (وګ: پښتو او پښتانه د ژبپوهني په رڼاکې: ۱۹۴مخ).

ډاکټر پالوال صاحب د خورا پاخه ژبني منطِق پر اساس دا خبره څېړلې ده چي سر اولاف کرو ولي د هيرودتِس پکتويس له پښتون سره معادل نوم ګڼلی دئ. پالوال صاحب ليکي: "د کِرو لوی مشکل دا و، چي دء د /ښ/ او /ش/ تر منځ توپير کولای نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوای چې هر کله ئې پښتون د پشتون په شان کښلی دئ. که ده د /ښ/ فهم لرلای، دء به هم د بیلي او مارگنستیرنه سره ملگر تیا کړې وای.

بل لا دا چې ترومپ، گریرسن او کِرو /خ/ هم د /ک/ غوندي ویله، او پختون به ئې پکتون باله. نو "پکتون" او "پکتوی" خو سم دم سره وایي... دوی ځیر سوي نه دي چې دغه نوم "پکتون" نه دئ، تش د انگلیسي ژبې تلفظ ئې داسي دئ.

مارگنستیرنه او بیلي چې د /ښ/ او/ش/ په توپیر پوهېدل، دوی په دې هم پوهېدلي ول چې د پښتو کلاسیک شاعران لکه خوشحال، رحمان او نور په بېله لهجه رږغېدل، نه د پېښور صوبې په اوسنۍ لهجه. نو ځکه ئې دغه لهجه وروستنۍ او نوې بللې ده".

له دې بیانه څخه د ژبپوهني د معاصرو اصولو پر اساس داسي نتیجه راوزي چې د هیرودتس پکتویس به له پختون کلمې سره ورته والی لري، مگر له پښتون سره مطابقت نه سي لرلای، او څرنگه چې پختون د پښتون کلمې نوی شکل دئ، په دې اساس نو د هیرودتس پکتویس باید له پښتون سره یو شاني ونه گڼل سي او د پښتون دنامه ریښه بایدبل ځای ولټول سي.

پوهاند دوکتور زیار صاحب د پښتون او پختون د اوښتون جریان بیان کړی دئ او د بیان په ترڅ کي ئې کښلي دي: "... (پښتون) او (پښتو) له خپل اړوند فونېتیکي قانون سره سم له مخنیو بڼو پرسوانا – parswana– او پرسوا –parsawa– څخه پښتون او پښتو ته رااوړي، را وروسته دغه دواړي بڼې بیا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځنۍ پښتو کې – paxtun – او –paxto– او په ختيزه پښتو کې پختون – paxtun – او پختو –paxto– ته رااوړي" (۱۹۳ – ۱۹۴مخونه).

دوکتور زيار صاحب ورپسې زياتوي: "د هېرودت (۴۲۵ – ۴۸۵ز) پکتويس يا ويدي پکتها له ټول تاريخي – جغرافيايي زبات سره سره له پښتو او پښتون سره د دغو ژبنيو آرونو له مخي اړخ لګولای نه شي او پر ځای ئې پرسوا او پرسوانا پخوانۍ بڼې باوري برېښي..."، (۲۳۰مخ).

د هيرودتس پکتويس چي پوهانو يو وخت له پختون، پښتون سره يو شان باله، دا د هغه وخت مشخص تحليل وو. اوس چي د پښتو ژبپوهني د ساينټفيکو اصولو پر اساس د پښتنو د اصل و منشاء په باب نوي نظرئې ميدان ته راوتلي دي، نور نو له پکتويس سره د پښتون کلمې تړل ګوياعلمي تاداو نه لري.

د پښتنو اصلي ټاټوبی يوه پراخه سيمه وه چي د نني افغانستان زياتره برخي او د پاکستان شمال شرقي خواوي پکښي شاملي وې. د دې پراخي اورشو پخوانی نوم (روه) وو. د تاريخ فرشته د بيان له مخي (روه) هغو سيمو ته ويل کېده چي له سواته نيولې د سيوی تر ښاره او له حسن ابدال څخه تر کابل و کندهار پوري غزېدلي وې. رياض المحبت د (روه) پولي له ايلمن (نني هلمند) څخه تر قشقار پوري، له براهوي بلوچستان څخه تر کشمير پوري ښودلي دي. ګويا په دې ډول په (روه) کي د اصلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان ټولي سيمي شاملي وې[۱]. له تاريخي اسنادو څخه داسي ښکاري چي پښتانه د اسلام په اوايلو کي له بادغيس او هرات‌ه نيولې بيا د غور تر غرو پوري او دغه راز له زابلستان، ګندهارا او د ختيځي پښتونخوا په غرنيو سيمو کي مېشته ول او هغه د خوشحال خان خبره (سر يې هوري کندهار لم يې دمغار کي) وو. په پښتو کلاسيک ادب کي د (روه) يادونه ډېره سوې ده. اشرف خان هجري وايي:

قاصدان له روهه نه راځي مدت شو
سلام باد را رسوي منت يې تم دی

کاظم خان شيدا وايي:

په هندي ادا يې وکړې په ما چاري
زه شيدا په زړه ساده د روه افغان يم

په معاصرو غيرپښتنو مؤرخينو کي ارواښاد مير محمدصديق فرهنګ د خپل کتاب (افغانستان در پنج قرن اخير) اول ټوک په دريم باب کي د (افغان، پشتون و پټهان) تر نامه لاندي يو لړ مطالب راغونډ کړي دي چي زياتره حکمونه يې سر نه سره خوري. دی ليکي: "کلمات پشتو و پشتون که افغانها بر زبان و قوم خود اطلاق ميکند تا سدهٔ هفدهم تنها در محاورهٔ زبانی بين مردم معمول بود و در آثار کتبی به نظر نرسيده است". تر دغه عبارت يوولس کرښي وروسته ليکي: "... و هر سه کلمه (افغان، پشتون و

---

(۱) کاکړ – پوهاند ډاکټر محمد حسن – افغان، افغانستان و افغانها و تشکيل دولت در هندوستان، فارس و افغانستان: ۱۳ مخ، پېښور – ۱۹۸۸م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پتهان – م. هوتک) از سدهٔ شانزدهم به بعد در کتابت راه یافته و در معنی واحد به کار رفته است". او تر دې بیان اته ویشت کربښي وروسته بیا لیکي: "اکثر مورخان، محل رهایش نخستین پشتونها را کوههای سلیمان و سرزمینهای مجاور آن در غرب رودخانهٔ سند شمرده اند که در آنجا به علت دشوارگذار بودن اراضی و نظام قبیله ای، به شکل منزوی و نیمه مستقل زندگی میکردند. ازینجاست که در نبشته های دورهٔ اسلامی تا هجوم مغولان بجز اشارات مختصر ... تفصیل بیشتری دربارهٔ چگونگی زندگی ایشان به نظر نمی خورد. اولین شرح تفصیلی راجع به ایشان (پشتونها – م. هوتک) در خارج آن خطه در تاریخنامهٔ هرات سیف بن محمد هروی آمده است که در اوایل سدهٔ چهاردهم میلادی تالیف شده است" (پر کلماتو تاکید زما دئ – م. هوتک). یو ځای تر اوولسمي پېړۍ پوري (پشتو و پشتون) یوازي د خلکو په ژبنیو محاورو کي معمولي کلمې بولي او بل ځای بیا په خپله د دغو کلمو لیکل سوي مثالونه تر خپل دمخني حکم دوې پېړۍ وړاندي راوړي. زه نه پوهېږم چي دغه تناقض باید څه راز تعبیر سي؟

ب – افغان:

پښتانه په مجموع کي نورو اقوامو د (افغان) په نامه بللي دي. دوی خپل ځانونه پښتانه او خپله ژبه پښتو بولي. د افغان کلمې په باب پوهانو بېلابېل نظرونه ورکړي دي. ځینو د مهاباراته اسواکا Asvaka ته نزدې بللې ده. اسواکا د ګندهارا سیمي ته منسوبه کلمه ده چي د آس د سپرلیو معنا ورکوي. ځینو د سانسکریت له

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسواغانه څخه راپیداسوې کلمه ګڼلې ده چې معنا ئې د سورلیو ټاټوبی (سرزمین سواران) دئ. په دې ډول وینو چې افغان هم د خلکو او هم د سیمې نوم دئ[۱]. ځینې څېړونکې بیا د اېران د نقش رستم په کتیبه کې د راغلې (ابګان) یا (اوګان) له پاره (افغان) ډېر ښه معادل بولې[۲]. داسې نظر هم سته چې اغوان په ارمنې ژبه کې د غرو اوسېدونکو ته ویل کېده او دا نوم پښتنو ته د ارمنې ګاونډیانو له خوا ورکړه سوی دئ[۳]. البته په ارمنې ژبه کې اغوان د غرو اوسېدونکو ته وایې خو دا چې دا نوم دې په خاص ډول د افغانانو له پاره استعمال سوی وې، نوره څېړنه غواړې. (د زیات تفصیل له پاره وګورئ: پښتانه - د پوهاند دوکتور حبیب الله تږي اثر - ۵۳ - ۵۴ مخونه).

په اسلامي عصر کې به حدودالعالم لومړنی کتاب وې چې د افغان نوم ئې یاد کړی دئ (۳۷۲ ق) د ارواښاد علامه حبیبې په قول د حدودالعالم مولف "په هغه ځای کې چې د پښتونخوا ښارونه لکه ګردېز، لغمان او نور ذکر کوې په سول او بنیهار نومو ځایو کې د افغانانو استوګنه ښیې او داسې ښکارې چې پښتانه په ښارو کې هم اوسېده او مشهور وو[۴]". تر دې یادونې وروسته نو د علامه ابو ریحان البیروني په ګډون د غزنوې دورې د ځینو لیکوالو او شاعرانو په آثارو کې د افغان او افغانانو بیانونه موندلای سو. د غزنې د دربار

---

(۱) هماغه اثر: ۱٦ - ۱۷ مخونه.

(۲) تږی - پوهاند دوکتور حبیب الله - پښتانه: ۵۲ مخ.

(۳) کاکړ - پوهاند ډاکټر محمد حسن - افغان ...: ۱۵ مخ.

(۴) حبیبي - پوهاند عبدالحی، د پښتو ادبیاتو تاریخ: دوهم ټوک - ۱۵ مخ، ۱۳۴۲ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعر فرخي له نن څخه څه د پاسه زر کاله مخکي ویلي دي:

بگونـۀ شـل افغانیـان دو پـره و تیـز
چو دسته بسته بهم تیرهای بی سوفار

فردوسي په شهنامه کي زابل ته نزدې د (دشت خرگاه) د اوسېدونکو په باب ډېري خبري لري چي تفصیل به ئې وروسته ولولئ. دی وایي:

چنین گفت دهقان دانش پژوه
مر این داستان را از پیشین گروه
که نزدیک زابل به سه روزه راه
یکی کوه بد، سرکشیده به ماه
بیک سوی او دشت خرگاه بود
دگر دشت زی هند و ان راه بود
نشسته دران دشت بسیار کوچ
ز اوغان و لاچین و کرد و بلوچ

تر دې را وروسته نو د سیفي هروي تاریخنامه (تالیف: ۷۱۸ – ۷۲۱ هجري) هغه اثر دئ چي د (افغان) او (افغانستان) نومونه یې په پېخر راوړي دي. نوموړي مولف د هغه وخت د (افغانستان) ټول غیر پښتانه وګړي لا هم (افغانان) بللي دي[1].

د روښاني غورځنګ ستر مخالف اخوند درویزه ننګرهاري په مخزن الاسلام کي د (افغان) او حتی افغانستان یادونه کړې ده. د ده خپله وینا داسي ده: "الحاصل هر که میخواهد خود را از بلای

(۱) تړی – پوهاند دوکتور حبیب الله – پښتانه: ۵۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر دو جهان نگهدارد و در اسلام ثابت باشند و در کفر نه افتند، از پیران این زمانه احتراز بکنند و مرید نشوند و الا همچنان احوال او را پیش خواهد آمد چنانکه دیده می شود درین ایام اکثر هر که از افغانستان و بلایی که درآمده است از پیری و مریدی درآمده است[۱]".

د پښتو ژبي پخوانیو شاعرانو هم د (افغان) نوم په خپل کلام کي راوړی دئ. خوشحال خټک وایي:

د افغــان پــه ننــګ مــي وتړلــه تــوره
ننګیـالی د زمـانې خوشحال خټک یـم

رحمان بابا وایي:

چــي کــشور د افغانــانو معطــر شــي
د هر بیت مصرع مي زلفي د خوبان کړې

کاظم خان شیدا وایي:

پــه هنـدي ادا یـې وکـړې پـه مـا چـاري
زه شـیدا پـه زړه سـاده د روه افغـان یـم

د شلمي پېړۍ په سر کي د افغان نوم له افغاني ملت سره د میني او په افغانیت باندي د ویاړلو یوه نخښه سوه. زیاترو منورینو له خپلو نومونو سره د (افغان) لقب هم کیښی. دې نامه نو نور یوازي د پښتنو تمثیل نه کاوه، بلکي د هر افغاني تبعه له پاره کارېدله.

له څه مودې راهیسي په خارج کي ځیني افغاني نشرات د ایرانیانو په پیروۍ د (افغانستاني) بېخونده او مضره کلمه کاروي

---

(۱) اخوند درویزه، مخزن الاسلام: ۲۰۷ مخ، دهلي – ۱۳۰۰ ق.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي په هيڅ صورت د افغانيت مفهوم نه افاده کوي. زما په فکر د دغي کلمې رواج به د افغانيت وياړلي صفت ته زيانمن تمام سي.

لکه مخکي چي مي وويل د افغان نوم پښتنو ته نورو ورکړی دئ خو وروسته يې د پښتنو ليکوالو او شاعرانو په ليکنه او کلام کي رواج موندلی دئ. (په نړۍ کي نور قومونه هم سته چي د بل چا له خوا ورکړه سوی نوم ئې تر خپل نامه ډېر عام سوی وي. ويل کېږي چي المانيانو ته د [جرمن] نوم د سلټيانو له خوا ورکړه سوی دئ او د دوی تر خپل نامه [دويچن] ډېر عام او تاريخي سو)[1]. خو پښتنو ځانو ته تل پښتون ويلي دي او له پښتونولۍ څخه ئې د خپل ژوند له پاره د يوه وياړلي اجتماعي قانون په توګه کار اخيستی دئ او اخلي ئې.

ج - پټهان:

پښتنو ته د (پټهان) لقب هم ورکړه سوی دئ. دا لقب د هند په پراخه سيمه کي منځته راغلی او پسې عام سوی دئ. تر ايجاد وروسته ئې د ريښې معلومولو له پاره راز راز توجيهات سوي دي. په مخزن افغاني او له هغه وروسته په ځينو هغو آثارو کي چي د مخزن اغېزه پر پرته ده، پټهان د (بطان) اوښتی شکل بلل سوی دئ او پر زيات سوي دي چي دا لقب د آنحضرت صلی الله عليه وسلم له خوا قيس عبدالرشيد ته ورکړه سوی دئ. بطان يې د بېړۍ د ملا تير بللی دئ[2]. د ځينو په نظر د پټهان د نامه ريښه په

---

(۱) نوميالی – محمدانور – د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي: ۳۳ مخ، مسکو – ۱۹۹۷م.

(۲) دا مطلب په خلاصة الانساب، تواريخ خورشيد جهان، پښتانه د تاريخ په رڼا کښې او ځينو نورو کتابو کي راغلی دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هند کي د پښتنو له لومړني ټاټوبي سره تړلې ده. فرشته ليکي: پښتانه چې د غور له غرونو څخه د هند سيمو ته ولېږدېدل، د بهار ايالت په پټنه کې يې واړول. هنديانو په پټنه کې د هغوی د مېشته کېدو له امله هغوی پټهانان وبلل[1]. مشهور نارويژي ختيځ پوه مارگنسترن په پټهان کې د (پښتانه – پښتان) ريښه دخيله بولي[2]. د پټهان توجيه چې هر راز وي، زما د څېړنې موضوع نه ده خو دونه ويلای شم چې دا نوم په هند کې ايجاد سوی دئ او د پښتنو آثارو ته ئې لاره کړې ده. حقيقت دا دئ چې پښتون، افغان، پټهان د يوه قوم درې نومونه دي. شاعر وايي:

اسمانه ښه ئې واوره په وازکومې درته وايم
فغان پښتون پټهان دی يو مفهوم يوه نامه ده
ښايست حسن ښکلا ټوله د مينې تعابير دي
توپير دی د الفاظو مسمی ټوله يوه ده

د- پښتو:

د پښتنو ژبه (پښتو) ده. لکه د افغان نوم چې د غير پښتنو له خوا دې قوم ته ورکړه سوی دئ، دغه راز غيرپښتانه اقوام پښتو ژبې ته (افغاني) وايي. دا نوم همدا اوس د تاجکو، هزاره وو، اوزبکو او نور سره وروڼو قومونو په عوامو کې د پښتو له پاره کارېږي. په پښتو ادبياتو کې د پښتو له پاره د افغاني نوم راوړلو ډېرې پخوانۍ

---

(۱) ظفر کاکاخېل – پښتانه د تاريخ په رڼا کښې: ۱۰۴ مخ – پېښور.

(۲) تاريخ تلفظ صرف پښتو: د دوکتور روهان فرهادي ترجمه – د استاد عبدالحي حبيبي له تعليقاتو سره – لومړی ټوک، ۲۱۱ مخ، کابل – ۱۹۷۷م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګې سته. د روښاني افکارو مبلغ شاعر دولت لواڼی وايي:

افغاني لفظ مشکل و لوست کوېښ نه شه
ورتــه وشــوه کننــده ديــارلس حرفونــه

له افغاني لفظ څخه ئې مراد پښتو ژبه ده. د نړۍ د زياترو پوهانو په عقيده، پښتو يوه آريايي ژبه ده چي د هندواروپايي ژبو د کورنۍ د هندواريايي څانګې د اوستا په ښاخ پوري تړلې ده. د پټې خزانې د روايت له مخي ئې د ادبي آثارو څرکونه د هجرت په دوهمه پېړۍ کي ليدلای سو.

اوس پښتو ژبه د يوه ژوندي قوم ژبه ده، چي د نوي او معاصر ادب ټولو اصنافو ته ئې په خپله لمن کي ځای ورکړی دئ او د چا خبره "د سيالانو سياله ژبه ده".

په دې شپو ورځو کي د ځينو کسانو له خولې اورو چي د ملګرو ملتو په کومه خپرونه کي ويل سوي چي په يويشتمه پېړۍ کي د نړۍ ځيني ژبي له منځه تلونکي دي او پښتو هم پکښې شامله ده. ما ته دا خبره معلومه نه ده چي د ملګرو ملتو د دغي خپروني د ليکوال استناد به پر کومو دلايلو ولاړ وو. تر کومه ځايه چي د ژبو د مرګ و ژوند مسئله ده نو دا يوه نوې خبره نه ده. په نړۍ کي موږ لکه د ژبو زېږېدل چي ليدلي دي دغه راز مو د ژبو مړينه هم ليدلې ده. خو د پښتو ژبي د مرګ له پاره زه هيڅ راز توجيهي دلايل نه وينم. په دې ژبه باندي د شپېتو مليونو په شاوخوا کي وګړي خبري کوي. د نړۍ د تقريباً ټولو ادبي ژانرونو بېلګې په پښتو کي موندلای سو او له نړيوال ادبي بهير سره د دې ژبي د اوږه پر اوږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یون شاهد یو. که څوک وايي چي دا یون سوکه دئ، وي به. خو همدا سوکه یون د دې حقيقت ښکارندوی دئ چي پښتو ژبه په خپل ذات کي له دغه یون سره د تگ وړتیا لري. پاته سوه د ژبي د بدلون و پشپړتیا و تکامل خبره. دا حقيقت باید موږ ومنو چي نننۍ پښتو د روښاني عصر له پښتو سره هم د شکل له مخي او هم د محتوی له رویه توپیر لري. د راتلونکو پېړیو پښتو به په هغه صورت کي چي په خپله پښتانه د مرگي له خوبه راویښ سي، تر نننۍ پښتو ډېره بډایه او متکامله وي. خو دا کار باید د ژبي د مړیني په توگه تعبیر نه سي. د پښتو ژوند د پښتانه له ژونده سره تړلی دئ. که پښتون ژوندی وو دا به ژوندۍ وي[1].

---

(۱) په کوټه بلوچستان کي په ۱۹۹۱م کال د پښتو (عالمي کانفرنس) جوړ سوی وو او تر څلوېښتو زیاتي مقالې پکښې لوستل سوي وې. د غونډې د مقالو مجموعه چاپ سوې هم ده چي ښه د خوند مطالب پکښې دي. د دغي غونډې یوه برخه وال په خپله مقاله کي غوښتي دي ثابته کړي چي پښتو ژبه نوره ژوندۍ نه سي پاتېدلای او هرومرو به مري! دا خو د لیکوال نظر وو، چي د احترام وړ دئ خو ما ته د حیرانتیا ځای دا دئ چي د (کانفرنس) په پای کي د دغه (دلخراشه) مضمون لیکوال ته انعام هم ورکړه سو!

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم څپرکی

د پښتنو اصل و نسب

د پښتنو د بني اسرائيليت نظريه:

لکه د پښتنو د نامه په برخه کي چي د پوهانو نظرونه بېلابېل دي، دغه راز د پښتنو د اصل و نسب په باب هم راز راز خبري سوي دي. چا د بني اسراييلو د ورکو قبيلو بقايا بللي، چا قبطيان، چا ارمنيان، چا بيا تاتار او ځينو نور څه ګڼلي دي. ليکلي اسناد ښيي چي دې موضوع ته د لومړي ځل له پاره د زرمي هجري پېړۍ په شاوخوا کي منظم کار پيل سوی دی. د مغول جهانګير د دربار منشي خواجه نعمت الله هروي نورزي د نواب خان جهان خان لودي په سپارښتنه او د سمانا د حاکم هيبت خان په مرسته د (مخزن افغاني) په نامه يو کتاب په ۱۰۲۰ هجري قمري کي وکيښ. په دې کتاب کي د پښتنو د اصل و نسب په باب مفصله څېړنه سوې ده او د پښتنو قبيلو د روايتي شجرو چارټونه ترتيب سوي دي او په دې برخه کي شفاهي روايتونه په ليکلې توګه ثبت سوي دي. دمخه تر دې چي د پښتنو د اصل و نسب په باب د مخزن افغاني روايتونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیان کړم ما ته دا غوره ایسي چې دغه کتاب او مؤلف ئې درنو لوستونکو ته وروپېژنم.

مخزن افغاني:

د نورزي نعمت الله هروي په قلم په ۱۰۲۰هـ ق کال کښل سوی دئ. نعمت الله هروي د خواجه حبیب الله هروي زوی دئ، وايي چې خواجه حبیب الله هروي د اکبر پاچا (جلال الدین محمداکبر) له درباریانو څخه وو او ۳۵ کاله ئې په شاهي محکمه کي خدمت کړی دئ. ډاکټر محمدبشیر حسین د اکبرنامې په حواله لیکي چې دا سړی هماغه حاجي حبیب الله کاشي دئ چې د اکبر په درباریانو کي منلی شخص وو. له اکبر سره په یوه تجارتي هیات کي ګوا ته هم تللی وو. کله چې اکبر په ۹۹۱هـ ق کي د ځینو خوراکي موادو د بیو د جګوالي په خاطر یو لړ تدبیرونه ونیول همدغه حبیب الله ئې پر بوره (شکره) باندي د نګران په توګه ودراوه[1]. حبیب الله د اکبرنامې له قوله په ۱۰۰۳ هجري قمري کال په اګره کي مړ سوی دئ.

د نورزي نعمت الله د ژوند په باب چې څه مواد په لاس کي لرو هغه زیاتره د ده د مخزن افغاني له سریزي او متن څخه په لاس راغلي دي او له هغه څخه څرګندېږي چې نوموړی په اګره یا د هندوستان په کوم بل ښار کي زیږېدلی دئ. د وړوکتوب د زده

---

(۱) مخزن افغاني: اردو ژباړه (اردو ژباړونکی ئې ډاکټر محمدبشیر حسین دئ) – د سریزي ۱۳ مخ، ۱۹۷۸م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي په باب ئې په څه نه یو خبر خو دومره پوهېږو چې په ۹۹۳ هـ ق کې د عبدالرحیم خان خانان د کتب خاني ناظم وو. خانخانان عبدالرحیم د جلال الدین اکبر سپه سالار وو. کله چې تر اکبر وروسته شهزاده سلیم د (جهانګیر) په نامه پر تخت کښېنوست (۱۰۱۴ هـ ق) نعمت الله ئې د منشي په توګه وټاکه. یوولس کاله ئې خدمت وکړ او وروسته ئې د خانجهان لودي ملازمت ته ملا وتړله. خانجهان وربانديٍ د پښتانه ورور په توګه ډېر باور درلود. نعمت الله له خانجهان لودي سره په هغه سفر کې ملګری وو، چې په ۱۰۱۸ هـ ق کال ئې د مرهټه وو د ارامولو په خاطر دکن ته کړی وو. په دې سفر کې نعمت الله له یو بل درانه پښتون هیبت خان کاکړ سره پېژندلي دي. د همدغه هیبت خان کاکړ پېژندګلوي او مرسته وه چې نورزی نعمت الله ئې د مخزن افغاني پر کښلو بریالی کړ. هیبت خان کاکړ د خانجهان لودي نژدې ملګری وو او د هغه د ژوند ډېر حالات ورته څرګند ول. ده له نعمت الله نورزي سره د پښتنو د ژوند و ژواک، اصل و نسب په معلومولو کې ډېره مرسته وکړه او ویل کېږي چې د مخزن افغاني په پای کې چې د هیبت خان کاکړ د پلار و نیکه حالات بیان سوي دي،هغه د ده په خپل قلم پر زیات سوي دي. باید وویل سي چې د مخزن په کښلو کې تر ټولو زیات د خان جهان لودي هڅونه او تشویق ډېر اغېزمن وو او ځیني څېړونکي د دې کتاب د لیکلو اصلي مشوق خان جهان بولي[1].

نعمت الله هروي نورزی د فارسي ژبي شاعر هم وو. د دېوان

---

(۱) محمد حیات خان – حیات افغاني: پښتو ژباړه – لومړی ټوک، ۱۷۰ مخ، کابل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځر ک ئې نسته خو په مخزن افغاني کي ئې يو دوه شعره راغلي دي. دغه راز په مخزن افغاني کي د پښتو شعرو سته والی د دې خبري دليل کېدای سي چي نعمت الله په پښتو ژبه پوهېدی که څه هم په هندوستان کي زېږېدلی او لوی سوی وو خو خپله مورنۍ ژبه ئې زده وه.

مخزن افغاني يوه دېباچه او مقدمه لري ورپسې په اووه بابه او خاتمه کي کتاب پای ته رسېږي هر باب او خاتمه ئې بيا پر بېلو بېلو فصلونو وېشلې ده. د کتاب د خاتمې په درو فصلونو کي ئې د سړه بنو، بېټنو او غرغښتو په قبيلو کي د مشهورو صوفيانو حالات راوړي دي. کتاب په لوی سر کي د پښتنو اصل و نسب څېړي. (دا برخه ئې اوس د انسابو پوهانو په نزد د منلو وړ نه ده ځکه پښتانه بني اسرايلو ته منسوبوي؟) بيا د لوديانو او سوريانو حالات بيانوي او ورپسې د خان جهان لودي د ژوند کارنامې ليکي. که تر دې خبري ورتېر سو چي د پښتنو د اصل و نسب په باب ئې ناسم او له ځانه جوړ سوي نظرونه راوړي دي نور نو مخزن افغاني په هند کي د پښتنو ستانه وو په باب ډېر ګټور اثر دئ.

د دې کتاب ځيني ځانګړتياوي به د نوموړي اثر د اردو ژباړونکي له خولې دلته رانقل کړو. تر ټولو لومړۍ ښېګڼه ئې دا ده چي مصنف د پښتنو د حسب و نسب شجرې د لومړي ځل له پاره راغونډې کړي دي چي د تاريخ په کوم بل کتاب کي په دومره تفصيل نه دي بيان سوي.

د خان جهان لودي د حالاتو او فتوحاتو بيان ئې ډېر مستند او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د باور وړ دئ ځکه د کتاب لیکونکي ډېر کلونه او په ډېرو کارونو کي د هغه ملګری وو.

د سوري شېرشاه د سترو کارنامو بیان که څه هم په (تاریخ شېرشاهي) او (واقعات مشتاقي) کي راغلی دئ مګر د مخزن افغاني معلومات باید یو داسي اضافت وبولو چي د هغه په مرسته موږ د شېرشاه ستر شخصیت نور هم ښه ترا پېژندلای سو. په دې برخه کي ئې معلومات ثقه او مستند دي.

د دې کتاب یوه بله ځانګړتیا لا دا ده چي د لودیانو او سوریانو د زمانې بیان ئې له عقله لیري نکلو او افسانو څخه رابیل کړی دئ.

د کتاب په خاتمه کي چي د پښتنو ستانه وو او د خدای د دوستانو کوم معلومات راغونډ سوي دي،ځیني داسي کسان موندلای سو چي په نورو ماخذونو کي ئې څرک نه لرو.

تر مخزن افغاني وړاندي موږ پر همدې موضوع باندي په دغه کم او کیف کوم منظم اثر نه لرو. د پوهاند دوکتور حبیب الله تږي په قول د ابوالفضل (آیین اکبري) تر ټولو پخوانی لیکلی سند دئ چي د پښتنو د سترو قبایلو یادونه ئې کړې ده[1]. آیین اکبري په ۱۵۹۷ – ۱۵۹۸ کلونو کي لیکل سوی دئ. نوموړی پوهاند په دې باب د اخوند درویزه ننګرهاري د تذکرة الابرار والاشرار روایت هم رانقلوي. ما ته د تذکرة الابرار والاشرار او مخزن افغاني لیکني همزولي ښکاري او داسي مي لا هم په زړه کي راګرزي چي د اخوند درویزه ماخذ دي د نعمت الله هروي اثر وي (والله اعلم). د نعمت

(۱) تږی – پوهاند دوکتور حبیب الله – پښتانه: ۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله هروي زيار په خپل وخت کي يو نوښت (ابتکار) دئ او د مولف او همکارانو هڅه ئې د ستاينې وړ ده.

د مخزن افغاني د روايتو له مخي پښتانه بني اسراييل دي او په بني اسراييلو کي د ساول (طالوت) له نسله ګڼل سوي دي. ساول د حضرت يعقوب عليه السلام په دوولسو زامنو کي د ابن يمين له اولادې څخه وو. وايي ساول د حضرت اسماعيل عليه السلام په زمانه کي د بني اسرايلو پاچا وو. دوه زامن ئې ول چي (ارميا) او (برخيا) نومېدل، لور ئې د حضرت داود مېرمن وه، برخيا د حضرت داود عليه السلام وزير او ارميائي سپه سالار وو د ارميا زوی افغنه نومېدی چي د حضرت سليمان عليه السلام سالار وو او د برخيا د زوی نوم اصف وو چي د وزارت منصب ئې درلود. افغنه ته خدای څلوېښت زامن ورکړل او اصف تته اتلس. د حضرت سليمان د وفات پر وخت د دې وروڼو (افغنه – اصف) له اولاده دومره پياوړې قبيله جوړه سوه چي په ټولو بني اسرائيلو کي ئې ساری نه وو.

وايي چي بني اسرائيلو د حضرت سليمان عليه السلام تر وفات وروسته د خدای نافرمانۍ ته ملا وتړله. خدای د بابل پاچا (بخت نصر) پر مسلط کړ او د بني اسرائيلو ځيني قبيلې حجاز ته او ځيني غور ته مهاجري سوې حجاز ته د مهاجرو بني اسرائيلو وروستی مشر خالد بن وليد دئ چي د ځينو پښتنو مورنی نيکه بلل سوی دئ او د غور د بني اسرائيلو متاخر سړی قيس دئ.

د مخزن افغاني دغه روايت د ټولو هغو آثارو له پاره د يوه قوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذ حیثیت لري چي په دې برخه کي لیکل سوي دي. تاریخ مرصع، خلاصة الانساب، صولت افغاني، شوکت افغاني، توزک افغاني، تواریخ خورشید جهان، د پښتنو تاریخ او نورو د مخزن افغاني محتویات اخیستي دي. دغه راز یو شمېر لوېدیځو مولفینو هم د مخزن افغاني پر روایتو تکیه کړې او منلي ئې دي. په غربي څېړونکو کي د بنګال د ایشیاټیک ټولني مشر سرویلیام جونز William Jones، الکساندر برنس Alexander Burnes، ویلیام موکرافټ William Moorcroft، چارلس مېسن Charles Masson، جورج روز G. H. Rose، والټر بیلیو H. W. Bellew او هنري جورج راورټي H. G. Raverty د پښتنو د بني اسرائیلیت د نظریې پلویان دي او په دوی کي جورج روز د دغي نظریې د خورا جدي مدافعینو څخه دئ. (د ده د حکمونو په باب به وروسته ورغېږو). په مقابل کي منسټوارټ الفنسټن Mountstuart Elphinston، جان ملکم John Malcolm او برنارډ ډورن Bernard Dorn ئې بیا کلک مخالفین دي او پښتانه اریاییان بولي (د دغو څېړونکو د نظریاتو له پاره د ښاغلي پوهاند دوکتور حبیب الله تږي د درانه اثر [پښتانه] لوستل له لوستونکو سره فوق العاده مرسته کوي).

په پښتنو لیکوالو کي ښاغلیل خان روشن خان د دغي نظریې په ملاتړ ډېر څه لیکلي دي. په دې برخه کي د ده د مشهور اثر اردو نوم (تذکره – پټهانون کی اصلیت اور انکی تاریخ) دئ.

د دغي نظریې له مخي د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژوند کي حضرت خالد ابن وليد رضي الله عنه خپل هغه تربرونه چي په غور کي اوسېدل، د اسلام دين ته راوبلل. د غور پښتنو د قيس په مشري يو وفد (جرگه) مدينې منورې ته ولېږه. دغه وفد هورې د اسلام مقدس دين ومانه او په ايمان مشرف سول. آنحضرت صلی الله عليه وسلم پر قيس باندي د عبدالرشيد نوم کښېښوو. قيس عبدالرشيد د مکې د فتح په غزا کي برخه واخيستله او د خپلو جنگي کارنامو په وجه ئې د (بطان) لقب وگاټه. حضرت خالد خپله لور بي بي ساره په نکاح کړه. قيس له خپلو يارانو سره غور ته ستون سو او د اسلام ددين تبليغ ئې پيل کړ. په ۴۰ ق يا ۴۱ ق کي مړ سو. د همدې نظريې اغېزه د ملا عبدالباقي افغان کندهاري په دې لاندي بيتونو کي ليدل کېږي.

پټهان قيس عبدالرشيد زموږ بابا نومونې درې
د وحدت پياله يې نوش کړه له مشرکه شو راپرې
زه د ده تر لبو جار سم د حبيب خپړ يې مچ کړ
اولاده يې بهره مند سوه د اباوو دين يې پوچ کړ
(تهذيب الواجبات: پنځم مخ، ۱۴۰۸ هـ ق)[۱]

قيس څوک وو؟

د مخزن افغاني د ليکني له مخي او په پښتنو کي د يوې مسلطي عنعنې له رويه، قيس د اسلام د مقدس دين د بعثت پر

---

(۱) دا بيت ما څه دپاسه پنځوس کاله مخکي د لومړي ځل له پاره له خپلي مور څخه اورېدلی وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت د غور د پښتنو مشر وو. د اسلام تر منلو او له آنحضرت صلی الله علیه وسلم سره تر مشرف کېدلو وروسته يې نوم عبدالرشيد سو دا ځکه چي وايي (قيس) عبراني نوم وو. مرگ ئې په ۴۰ يا ۴۱ ق کي واقع دئ. د اروانښاد دوست محمد کامل او فاضل استاد پوهاند عبدالشکور رشاد د څېړنو له مخي د قيس په نامه يو صحابي هم سته. خو دا چي دغه قيس دي هماغه وي چي د جوړ سوي افسانوي روايت له مخي دي د غور د پښتنو په نمايندگي مدينې منورې ته تللی وو او هورې ئې د اسلام دين منلی وو، بيا وروسته بيرته غور ته راستون سوی وواو درې زامن (بېټ، سړه بن او غرغښت) ځني پاته ول، هغه مسايل دي چي د ثبوت دلايل ئې کافي نه دي. علامه عبدالحي حبيبي ليکي: "کيس پښتو کلمه ده ... ملايانو دغه نوم معرب (قيس) کړ او په مخزن افغاني کي يې د عربيت افسانې وتراشل سوې چي د قيس عبدالرشيد د خالد له خپلوانو څخه و او د حضرت رسول صلی الله علیه وسلم په حضور مشرف سوی و مگر دا افسانه حقيقت نه لري او نه په اسلامي تاريخ او سير يا د احاديثو په کتابو کي د قيس عبدالرشيد نوم راغلی دئ او نه په بل قديم کتاب کي دا افسانه سته او نه قديم سند لري. د حضرت رسول صلی الله علیه وسلم د ژوندون ټول وقايع او هغه وفود چي له نورو هيوادونو څخه د دوی مبارک حضور ته راغلي وه، ټول وقايع يې د سير او مغازي او فتوح په کتابو کي منضبط دي خو دا قيس بالکل نسته. نو دا ويلای سو چي دا کيسه فقط د زرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

هجري کال په حدودو کې پیدا سوې او تاریخي اصالت نه لري[۱]".

د مخزن له روایت سره سم د قیس درې زامن (سړه بن، بېټ او غرغښت) پاته سول چې اوسني پښتانه د همدغو درو تنو اولاده ده. خوشحال خان خټک وایي:

پښتون په اصل کې سړه بني دي
یا غـــورغښت دي یا بېټني دي
لودي غلجي دي د بېټني له لوره
په سړه بن پوري بیا کــرلاڼي دي

دا وو د هغې نظریې لنډیز چې په مخزن کې ثبت سوې ده او وروسته ئې پلویان او مخالفین پیدا کړل او تر نونسمي پېړۍ پوري د یوې مسلطې او منل سوي نظریې په توګه وچلېده. پلویانو ئې پښتو ژبه د عبراني ژبو یو اوښتی شکل وباله او سامي ژبه ئې وګڼله. د دې نظریې له مخې پښتانه پنځو نیکونو ته رسېږي د سړه بن، غرغښت او بېټ اولادې ته (اصلي افاغنه) او (متوزیو او کرلاڼیو) ته (وصلي افاغنه) وایي. د نونسمي میلادي پېړۍ په اوله نیمایي کې اروپایي پوهانو د پښتنو د بني اسرائیلیت نظریه تر پوښتني او څېړني لاندې ونیوله او تر اوږدو ژبنیو تاریخي او ایتنیکي څېړنو وروسته دې نتیجې ته ورسېدل چې د پښتنو د بني اسرائیلیت نظریه پر پاخه علمي تاداو ولاړه نظریه نه ده او افسانوي اړخ ئې له ورایه ښکاري. البته د تاریخ په ځینو پړاوو کې به د سامي اقوامو ځیني افراد او ګروپونه له پښتنو سره یو ځای سوي او پکښې

---

(۱) حبیبي – عبدالحی – د پښتو ادبیاتو تاریخ، دوهم ټوک، ۱۰۲ – ۱۰۳ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منحل سوي وي (اوسني سادات او تر هغو وړاندي مثالونه) خو حقیقت دا دئ چي نه پښتانه سامي قوم دئ او نه پښتو سامي ژبه ده (تفصيل ئې وروسته راځي).

د پښتنو د بني اسرائيليت د نظريې کمزوري اړخونه او تناقضات

پښتنو محققينو د دې نظريې د شنلو او څېړلو په نيامت د تورات[1] د روايتونو پر بنا اوږدې څېړني کړي دي او په نتيجه کي ثر ګنده سوې ده چي:

- د ساول (طالوت) په زامنو کي د ارميا په نامه هيڅوک نسته او زوی ئې (افغنه) يو خيالي موجود دئ. د ظفر کاکاخېل د وينا له مخي خو د افغنه نوم په ټول تورات کي نه دئ موندل سوی[2].

- د ساول په زامنو کي د برکيا په نامه يو تن سته چي زوی ئې آصف دئ خو دا چي نوموړی دي د حضرت سليمان عليه السلام په وخت کي وزير مقرر سوی وي، په تورات کي هيڅ راز اشاره نسته.

---

(۱) تورات چي په لغت کي قانون ته وايي، د هغه اسماني کتاب نوم دئ چي پر حضرت موسي عليه السلام نازل سوی او له هغو څلورو کتابونو څخه دئ چي مسلمانانو ايمان پر راوړی دئ. په قرآن مجيد کي د تورات پر نامه ډېر پېښبېږو. عيسويان د مقدس کتاب لومړيو پنځو برخو ته تورات وايي. دا پنځه برخي ئې په انګرېزي کي Pentateuch بولي چي په فارسي متونو کي ورته (خمسه موسی) ويل سوي دي(د لومړی چاپ حاشيه. په دې باب تفصيلي بيان وروسته راځي).

(۲) ظفر کاکاخېل – سيد بهادرشاه – پښتانه د تاريخ په رڼا کښي: ۳۵ مخ – پېښور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فاضل استادعلامه پوهاند عبدالشکور رشاد(رح) د (الدرس التام فی التاریخ العام) په حواله لیکي:

"د شاول (طالوت) د پاچا کېدلو کال ۱۰۹۲ ق م او د مرگ کال یې ۱۰۵٦ ق م ښودل سوی دی او تر شاول وروسته حضرت داود علیه السلام د بني اسرائیلو مشر وټاکه سو او تر څلوېښت کاله واکمنۍ وروسته په ۱۰۱٦ ق م ومړ ... د وروستنۍ لیکني په رڼا کي هم د درایت په حکم د مخزن افغاني دا لیکنه زړه ته نه لوېږي چي وایي (برخیا او ارمیا د ساول دوه پس مرگي زامن وو او د هغو زامن آصف او افغنه د حضرت داود وزیر او سپه سالار سول) دا ځکه چي که موږ د برخیا او ارمیا زوکړه په ۱۰۵٦ ق م یا ۱۰۵۵ ق م کي فرض کړو نو د هغو د زامنو (آصف او افغنه) زوکړه که د پلرو په شل کلنۍ کي پېښه سوې وي نو آصف او افغنه باید په ۱۰۳۵ ق م یا ۱۰۳٦ ق م زوکړي او تر شل کلنۍ په کم عمر کي د حضرت داود غوندي بر میالي پاچا له خوا د وزارت منصب ته دغه آصف او د سپه سالارۍ منصب افغنه ته ورکول له عقل و عادته لیري ښکاري[۱]".

– حضرت خالد بن ولید یو پیاوړی صحابي وو او په اسلامي تاریخو کي ئې د ژوند حالات پوره بیان سوي دي مگر د ده د هغه دعوت بیان هیڅ نه سو موندلای چي د غور پښتنو ته دي ئې ورکړی وي او گویا هغوی ئې د اسلام دین منلو ته رابللي وي او که فرض محال دغه روایت ومنو هم، بیا هم د خالد بن ولید په برخه

---

(۱) محمد حیات خان – حیات افغاني: پښتو ژباړه – دریم ټوک، تعلیقات – با مخ، کابل – ۱۳۷۰ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي د پښتنو د بني اسرائیلیت د نظریې د جوړونکو څخه غلطي پېښه سوې ده او هغه دا چي د دوی په نظر خالد بن ولید د امویانو په وخت کي د کابل والي وو، د حجاج بن یوسف له خوا چي د امویانو مشهور ظالم حکمران وو، مرکز ته وغوښت سو. خالد د حجاج له بېري مرکز ته نه ولاړ، په پښتنو ننووت، له هغو سره ئې خپښي وکړه او اوسني خالدي پښتانه چي ځيني کسان دا نسبت (بنگښو) ته کوي د ده اولاده ده. د فاضل استاد رشاد د څېړنو له مخي باید وویل سي چي د کابل والي خالد بن ولید نه بلکي خالد بن عبدالله القسري وو. دغه خالد د یزید لمسی د عبدالله زوی وو چي د عربو په بجیله قبیله کي د قسر بن عبقر له اولادې څخه وو او د دغه نسبت په واسطه ئې خالد بن عبدالله القسري بولي. په داسي حال کي چي د مخزن د روایت خالد نومی د ولید مخزومي زوی او لقب ئې سیف الله وو. ده د کابل د والي په توگه وظیفه نه لرله. د پښتنو د بني اسرائیلیت د نظریې له جوړوونکو څخه دا دوه خالد نامي سره گډ سوي دي[1].

- د بني اسرائیلیت نظریه راته وایي چي قیس پر څلوردېرشم پښت افغنه بن ارمیا ته او پر اووه دېرشم پښت ساول ته رسېږي[2] که اوسني پښتانه یوازي د افغنه له نسله وي نو تر قیس پوري د دغو ۳۴ پښتنو اولاده څه سول؟ هغوی خو به هم پښتانه یا پښتنو ته نزدې قبیلې وې. موږ تر اوسه پوري په کوم

(۱) هماغه اثر: هماغه ټوک، تعلیقات - یج مخ.

(۲) پښتانه د تاریخ په رڼا کښي: ۲۵ مخ - پېښور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخ کې د هغوی د اولادې په باب څه نه دي لوستي. له قیس څخه تر نن پورې د ډېرو دقیقو شجرو له مخې ۲٦ پښتې ټاکل سوي دي. په ۲٦ پښتې کې په میلیونونو انسانان منځ ته راغلل، په ۳۴ پښتې کې خو به هرومرو تر دې زیات وای. دا په میلیونونو انسانان چیري تري تم سول؟

– د آنحضرت صلعم حضور ته که د غور د پښتنو له خوا یو هیات د حضرت خالد بن ولید رضي الله عنه په تشویق تللی هم وي او مشري ئې د قیس عبدالرشید پر غاړه هم وي نو د دغه هیات، وفد یا جرګې د نورو غړو اولادونه څه سول؟ دا هیات خو د غور د پښتنو په نمایندګۍ تللی وو، چې تر راستنېدلو وروسته ئې د غور په پښتنو کې د اسلام د دین تبلیغ ته ملا تړلې وه. نو بیا د دغو پښتنو اولاد څه سول؟ دې پوښتنو ته هم چا جواب نه دئ موندلی.

– د افغنه له زمانې څخه بیا د حضرت رسول صلی الله علیه وسلم تر هجرته (٦۲۱م) پورې نزدې شپاړس سوه کاله تېر سوي دي. په دې اوږده موده کې به د افغنه له زوزاتو څخه ځومره پراخ اولس جوړ سوی وي او دا اولس خو به هم د پښتنو تربرونه ول. دا اولس څه سو؟ د دې پوښتني جواب هم نسته.

– قیس په یوه روایت په ۴۰ ق (تاریخ سلطاني) او په بل روایت په ۴۱ ق کې مړ سوی دئ. د مړیني پر وخت ئې عمر ۸۷ کاله وو (پښتانه د تاریخ په رڼا کښي). وایي چې د ایمان تر راوړلو وروسته ئې د حضرت خالد له لور (بي بي سارا) سره واده وکړ. واده ئې باید د ۷ – ۱۰ق کلونو تر منځ سوی وي او د واده پر وخت ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمر باید د ۵۷ – ٦۰ کلو تر منځ وي. په پښتنو کي مسلط دود داسي دئ چي د قوم سرداران او خانزاده ګان په کم عمر (په اوله ځواني کي) واده کوي. قیس به هم له بي بي سارا سره تر واده دمخه بله ښځه یا ښځي کړي وي ځکه د سردارۍ په حالت کي هغه هم بیا د پښتنو د سردارۍ په حالت کي د یوه سردار له پاره تر ٦۰ کالو پوري مجرد پاته کېدل له عُرف و عادته لیري خبره ده. نو له دې بلي ښځي یا ښځو څخه پیدا سوې اولاده څه سوه؟ او که پښتانه یوازي د بي بي سارا اولاد وي نو بیا مورږ ولي ځینو پښتنو ته خالدي پښتانه وایو؟ د پورتني استدلال له مخي خو ټول پښتانه باید د مور له خوا حضرت خالد ته ورسېږي. دا پوښتني هم ټولي بې جوابه پاته دي.

– د پښتو ژبي په باب علمي څېړنو دا خبره ثابته کړې ده چي پښتو سامي الاصله ژبه نه ده او لکه وړاندي چي مي وویل دا ژبه د هندو اروپایي ژبو په کورنۍ اړه لري. دا څرنګه کېدای سي چي ژبه دي اریایي وي او قوم دي بیا بني اسرائیل[1].

– د پښتنو د بني اسرائیلیت په باب د لوېدیځو مؤلفینو

---

(۱) ځیني کسان وایي دا خبره ممکنه ده چي قوم دي بني اسراییل وي او ژبه دې هندواروپایي. په مثال کي ئې د Yeddish ژبه راوړي. دا ژبه د هندواروپایي ژبو په جرمانیک ښاخ پوري تړل سوې او یوه ډېره نوې جوړه سوې ژبه ده چي د Early German او Hebrew یو مخلوط دئ. دا ژبه ګویا د عبراني ژبي یوه نوې راپیدا سوې لهجه ده. نن ورځ ان د ایټالیا، ترکیې، هسپانیا، شمالي افریقا او امریکا یو زیات شمېر یهودان خولا پرې پوهېږي هم نه. (وګورئ What is a Jew? د Morris N. Kertzer لیکنه – ۱۱۷ مخ، څلرم چاپ، متحده ایالتونه – ۱۹۷۸م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادعاگاني هم جدي تناقضات لري. ما وړاندي دا خبره کړې ده چي په لوېديځو مؤلفينو کي جورج روز د دغي نظريې له کلکو پلويانو څخه دئ. تاسي د ده هغو خبرو ته ځير سئ چي ارواښاد پوهاند دوکتور حبيب الله تږي د خپل وروستي کتاب (پښتانه) په ۱۲ مخ کي راوړي دي. دی وايي:

"روز په پای کي د ژبي خبره يادوي (مراد ئې د ورکو سوو يهودو قبايلو ژبه ده – م. هوتک) او وايي دا څه عجبه خبره نه ده چي پښتنو دي خپله اصلي عبراني ژبه بايللې وي. ځکه دی وايي کله چي د يوه ولس يو څو قبيلې له خپل ملک او خلکو نه جلا او په يوه بل ملک کي د يوه غښتلي او ګڼ ولس په منځ کي ميشتې شي، هلته نو بيا دا څه د تعجب خبره نه ده چي دغه قبيلې خپله ژبه بايلي ..." (پر کلماتو تاکيد زما دئ – م. هوتک) تږی صاحب د همدغه جورج روز له خولې ليکي:

"د اسرائيلو لس قبيلې ... په نهايت کي افغانستان ته تللي او پښتانه د همدغو لسو قبيلو اولاده ده".

يو ځای پښتانه "د همدغو لسو قبيلو اولاده" ګڼي او بل ځای وايي چي "يو څو قبيلې له خپل ملک او خلکو نه جلا او په يوه بل ملک کي د يوه غښتلي او ګڼ ولس په منځ کي ميشتې سوې ..." (تاکيد زما دئ م. هوتک) که پښتانه د "همدغو لسو قبيلو اولاده" وي نو بيا "دغه غښتلی او ګڼ ولس" څوک وو؟ چي "دغو لسو قبيلو" پکي خپله عبري ژبه بايلوده او اوس په پښتو ګړېږي. د دغه ولس ژبه خو به هرومرو پښتو وه. آيا دا حکم پر دغه حقيقت باندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتراف نه دئ چي د دغو لسو قبيلو تر ورکېدو دمخه دلته يو ګڼ او غښتلی ولس وو او ژبه ئې پښتو وه.

پوهېږو چي د دې نظريې جوړوونکي په مغولي واکمني کي اوسېدل. د دې واکمنۍ په حدودو (هند) کي تر پښتون د (افغان) کلمه ډېره مروجه وه. د هغه وخت د پښتنو په نزد هم د افغان نوم تر پښتون لرغونی ښکارېده. ځکه ئې نو ساول هم په کورنۍ کي د ارميا او افغنه افسانه جوړه کړه. که دوی ته دا معلومه وای چي پښتون نوم تر افغان لرغونی دئ، هيڅکله به ئې د ارميا پر زوی د افغنه نوم نه وای ايښی بلکي پښتون ته ورته نوم به ئې ورته تراشلی وای.

د بني اسرائيليت د نظريې د منځته راتګ عوامل:

د پښتنو د اصل و نسب او د هغو د قبيلوي شجرو کتابي ثبت په ۱۰۲۰ق کي سوی دئ او په دې کال نورزي نعمت الله هروي د (مخزن افغاني) په نوم کتاب وکيښ. دا وخت مغول جهانګير پر تخت ناست دئ. نعمت الله هروي د خانجهان لودي ملازم وو او کتاب ئې د همدې خانجهان په تشويق کښلی دئ (تفصل ئې مخکي بيان سوی دي). د حيات افغاني ليکوال ډپټي محمد حيات خان د مخزن افغاني په حواله کاږي چي خانجهان لودي د افغانانو (پښتنو) د (سلسلۀ نسب) د معلومولو له پاره خپل ملازمان (قطب خان، سرمست خان ابدال، همزه خان توخی، عمرخان کاکړ، ظريف خان يوسفزی) افغانستان ته ولېږل. هغوی د نسب دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلسله له ساوله رانیولې بیا تر قیس عبدالرشید پوري نوم په نوم په مفصله توګه لیکلې راوړه[1]. د حیات افغاني مولف د دغې نسبنامې په باب خپل تردید په واضحو ټکو بیان کړی دئ او پوښتي چي د ساول له مړيني څخه دوه نیم زره کاله وروسته به آیا دا ممکنه وي چي د دومره اوږدې زمانې مفصله نسبنامه دي سینه پر سینه په سمه توګه رارسېدلي وي؟ جواب ئې ده منفي ورکړی دئ. نوموړی مؤلف وايي د مخزن افغاني هغه قلمي نسخه چي ده ترې استفاده کړې د کابل د یوې معتبري کورنۍ له کتب خانې څخه ورته غلام حسین علیزي ورلېږلې وه. په دغه نسخه کي د کتاب د تصنیف علت دا راز بیان سوی دئ. د جهانګیر دربار ته د اېران یو ایلچي راغی او د پښتنو د نسب ریښه ئې له دېبانو (دېوانو) سره تړلې وبلله او حواله ئې پر یوه معتبر کتاب ورکړه. پر خانجهان لودي باندي دا خبره درنه تمامه سوه د خپلو ملازمانو یوه جرګه ئې چي نومونه ئې وړاندي بیان سول، د پښتونخوا بېلابېلو برخو ته ولېږله او دغه نسبنامه او د پښتنو د بني اسرائیلیت نظریه ئې بیان کړه. په دې وخت کي د پښتنو له لاسه پاچهي وتلې ده. نه هغه پخوانی برم ورپاته دئ او نه مقام. د مغولو په دربار کي پاته پښتانه هم په بېلابېلو ډولونو سره تر روحي شکنجې لاندي دي. په دغسي حالت کي چي د خپل اصل و نسب په باب دا راز له سپکاوي ډک توجیهات اوري، څرګنده خبره ده چي د زغملو توان ئې نه سي

(۱) خپل – هارون – آفریده های مهجور علامه حبیبي – ۱۲۹ – ۱۳۸ مخونه، کابل – ۱۳٦۷ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرلای. د پاچهۍ د اعادې له پاره خو ئې د توري کمی نه محسوساوه او خپلو هلوځلو ته ئې امید لاره خو د اصل و نسب د سپکاوۍ چاره ورته درنه تمامېدله. په دغه راز یوه فضا کي د قیس عبدالرشید سره د ټولو پښتنو د تړلو افسانه میدان ته سوه. دا افسانوي نظریه هسي د عادي خلکو له خوا وضع سوې هم نه ده. ډېر دقت پکښې سوی دئ. زیار ایستل سوی دئ چي افسانوي روایتوته د هغي عیني زمینې له مخي چي تفصیل به ئې وروسته راسي، لږ څه منطقي او واقعي رنګ ورکړه سي او د هغه وخت د مسلط تفکر پر اساس باید د پښتنو د اصل و نسب سلسله د حضرت نوح علیه السلام دریو زامنو (حام – سام – یافث) ته ورسول سي. باید وویل سي چي دریو تنوته د انساني ټولیو د رسولو عنعنه یوازي په پښتنو پوري منحصره نه ده. په شهنامه کي راغلي دي چي فریدون هم درې زامن (سلم، تور او ایرج) درلودل او جهان ئې پر دریو برخو ووېشه، هر زوی ته ئې یوه برخه ورکړه. د تاریخ پلار هیرودوت له خولې روایت دئ چي د اروپا په پراخه نااستوګنه سیمه کي چي واردواره یو سړی پیدا سو، تارژیتائوس نومېدی او درې زامن ئې پیدا سول (لیپوخائس، ارپوخائیس او کولاخائیس). د اوستا د روایتو له مخي زردشت هم درې زامن درلودل (ایست واستره، اوروه تت نره، هوره چیتره)[۱]. چي بیرته خپل اصلي مطلب ته راوګرزم، د پښتنو د سامیت د نظریې د منځته راتګ پر وخت په هندوستان کي د پښتنو اړیکي له دوو قوتونو سره وې. مغول او

---

(۱) حیات افغاني – پښتو ژباړه: لومړی وک – ۱۷۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندوان. د ظفرکاکاخېل په عقیده مغولو او هندوانو د خپل نسب لړۍ حام او یافث ته رسول. پښتنو له مغولو سره سیاسي رقابت درلود او له هندوانو سره مذهبي دښمني. د دې له پاره چې له دوی دواړو سره ئې اړیکي شلولي او خپل خط ئې بېل کړی وي، ځکه ئې نو خپله شجره سام ته ورسوله. دې کار دوې ګټې ورته وکړې. یو ئې د خپلي مذهبي عقیدې د تسکین له پاره ځانونه له هندوانو رابېل کړل او عربو ته ئې چې د دوی په نظر ډېر مقدس ول ،ورسول او بل ئې له خپلو سیاسي سیالانو سره د مخالفت له پاره تیوریک تاداو جوړ کړ. د دې له پاره چې خپلو شجرو ته ئې علمي او منطقي رنګ ورکړی وي، نو ئې د ساول په زوزاتو کي د افغنه په نامه یو شخص ور زیات کړ او پښتانه ئې ورسره وتړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم ځپرکی

په تورات کي د مخزن افغاني د تېر روایت په باب زما څېړني:

یوولس کاله مخکي چي ما دا کتابګوټی کیښ، په تورات کي د مفصلي څېړني امکانات راته میسر نه ول، ځکه مي نو د مخزن افغاني روایتونه د هغو پوهانو د تحقیق په استناد وڅېړل چي په تورات کي ئې مطالعه درلوده. د کتاب تر چاپ وروسته ما په خپله د تورات د مطالعې په مرسته ځیني حقایق وموندل چي د مخزن د روایتو په رد کي استناد په کېدلای سي. دغه موندل سوي حقایق به په دې ځپرکي کي له لوستونکو سره شریک کړم.

د مخزن افغاني د تېر روایت په باب ما د بایبل انګرېزي متن وکوت. دغه متن (A New Translation of THE BIBLE) نومېږي چي د (James Moffatt) په زیار خپور سوی دئ.

جېمز موفاټ (۱۸۷۰-۱۹۴۴ع) د ګلاسکو پوهنتون له فارغانو څخه دئ. ده په ۱۹۱۱ع کال کي د عهدجدید (New Tesaments) مواد، د ده په نظر پر تاریخي نظم باندي سره واوړل او دغه متن ئې، چي اوس زما مخ ته پروت دئ، په ۱۹۲۶ع کال کي بشپړ کړی دئ او زه ئې د همدې لیکني پر وخت د ۱۹۳۵ع کال چاپ څخه استفاده کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موفاټ هدف دا وو چي د بايبل متن په ډېره ساده انګرېزي ژبه برابر کاندي. د ده په لاس دغه برابر سوی متن په رشتيا سره هم په ډېره ساده انګرېزي ژبه ژباړل سوی دئ. ده د بايبل فصلونه هم سره لاندي باندي کړي دي چي دا کار ئې د ډېرو پوهانو د اعتراض سبب ګرځېدلی دئ خو له دې اعتراضو سره سره د ده ژباړي، د چا خبره "عامه قبول" ګټلی دئ.

د بايبل له مطالعې څخه ما ته ځيني مسايل روښانه سول چي هغه به له درنو لوستونکو سره شريک کړم. خو مخکي له دې چي اصل موضوع ته ورننوزم ، د تورات په باب به هم څه ناڅه وږغېږم.

تورات:

تورات هغه کتاب وو چي د خدای پاک له خوا پر موسی عليه السلام باندي نازل سوی وو. دغه کتاب اوس د يهودو مذهبي کتاب دئ چي د بايبل په سر کي د (Old Testament) په نامه راغلی دئ او په فارسي او اردو ترجمو کي ئې د (عهدعتيق) په نامه بللی دئ په اولډ ټيسټمنټ کي پنځه کتابه (Genesis, Exodus, Leviticus, Numbers, Deuteronomy) شامل دي او له همدې خاطره ورته کله خمسه موسی يا "اسفار پنجگانه" يا (Pentateuch) هم وايي. "اسفار" د "سِفر" جمع ده او سِفر د (کتاب، ليک) معنا لري (وګ: غياث). د دغو پنځو کتابو په لومړي کتاب (Genesis) کي د کائناتو د پيدايښت (تکوين) بيان راغلی دئ او په مصر کي د عبرانيانو تر ځای پر ځای کېدو پوري حالات بيانوي. په دوهم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب (Exodus) کي د جلاوطنۍ بیان راغلی دئ، په دریم کتاب (Leviticus) کي مذهبي احکام بیان سوي دي او د طهارت، اخلاق، مقدسو ورځو په باب د یهودانو زیاتره قوانین له همدې کتابه اخیستل سوي دي، په څلرم کتاب (Numbers) کي په دښتو کي د بني اسرائیلو د اته دېرش کلني سرګردانۍ بیان راغلی دئ او پنځم کتاب (Deuteronomy) ته "تثنیه" یا د یادسوو کتابو بشپړوونکی ویل سوی دئ (وګ: لغتنامه دهخدا). په قرآن کریم کي د تورات یادونه اتلس ځایه سوې ده. په سوره آل عمران کي شپږ ځایه، په سوره المائده کي اووه ځایه، په سوره الاعراف کي یو ځای، په سوره التوبه کي یو ځای، په سوره الفتح کي یو ځای، په سوره الصف کي یو ځای، او په سوره الجمعة کي یو ځای. (وګ: المعجم المفهرس لالفاظ القرآن الکریم – انتشارات بیدار – قم – ۱۳۶۶هـ ش) تورات ته په انګرېزي منابعو کي (Torah) وایي چي د (قانون) معنا لري. د (Torah) کلمه ما په بایبل کي نه ده په سترګه سوې خو د (Pentateuch) لغت د هغو کلماتو په لیست کي ثبت دئ چي په بایبل انسایکلوپیډیا کي د (Complete Bible word list) په نامه ضبط دئ. دغه متن چي اوس د بایبل (انجیل) په سر کي راغلی دئ له هغي یونانۍ نسخې څخه رانقل سوی دئ چي ویل کېږي د دوهمي او دریمي عیسوي پېړۍ په اوږدو کي منځ ته راغلی دئ.

(وګ: "The Bible,A New Translation" د " James Moffatt" په قلم – د سریزي – xvi مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو آثارو کي د تورات نوم واردواره د اخونددرویزه ننګرهاري په مخزن الاسلام کي راغلی دئ او په پښتو ژبه ئې لومړی ترجمه د ویلیام کېري په قلم سوې او په ۱۸۲۴ع کال په کلکته کي چاپ سوې ده (وګ: په هند کې د پښتو ژبې او ادبیاتو د ایجاد او ودې پړاوونه – ۴۷۴مخ).

د تورات د اوسني متن په باب ځیني منقدین داسي نظر لري چي دا متن د یو څو لیکوالو په قلم لیکل سوی دئ او هغه متن نه دئ چي حق تعالی پر موسی علیه السلام باندي نازل کړی دئ.

د تورات برخیا د مخزن افغاني له برخیاوو سره سر نه خوري:

د مخزن افغاني د روایت له مخي برخیا د ساول (طالوت) زوی وو. زما د مطالعې له مخي په تورات (Old Testament) کي د برکیا (Berechiah) په نامه څلور تنه سته. په دې ډول:

۱– دغه برکیا نومی د زیرو بابیل (Zerubbabel) زوی وو او د جودا (Judah) په شاهي کورنۍ پوري ئې اړه درلوده. د دغه برکیا یادونه د عهدعتیق (Old Testament) په دیارلسم کتاب ۱ Chronicles – دریم باب شلم آیت کي راغلې ده. ما دلته د باب او آیت اصطلاحات د ظفرکاکاخېل په پیروۍ راوړي دي خو نه پوهېږم چي دقیق به وي که یا؟

(وګ: انګرېزي بایبل د جېمزموفټ (James Moffat) ترجمه – ۴۵۶مخ).

۲ – د دغه برکیا نوم په هغو اوو تنو مشرانو کي راغلی دئ چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په عهدعتیق کې د (Ephraimite Chieftains) په نامه راښوول سوي دي. د دغه برکیا د پلار نوم (Meshillemoth) وو او یادونه ئې د عهدعتیق په څورلسم کتاب اته ویشتم باب او ۱۲ آیت کې راغلې ده. (وګ: انګرېزي بایبل – ۵۱۵مخ). د میشلموت په نامه په تورات کې دوه تنه ستنه چې یو ئې همدا د برخیا نومي پلار وو او بل ئې یو مذهبي مشر ملا وو چې پلار ئې اِمر (immer) نومېدی (وګ: ۱۳: ۱۱– Nehemiah). د (اِمِر) په نامه هم څو تنه په تورات کې ستنه.

۳ – وایي د زکریا علیه السلام د پلار نوم هم برکیا و. په انګرېزي بایبل ۵۳۴ مخ او ۵۳۵ مخونوکي (د Ezra کتاب پنځم باب اول آیت او شپږم باب ۱۴ آیت) د زکریا علیه السلام د پلار نوم (Iddo) راوړی دئ. محققین په دې عقیده دي چې (Iddo) د زکریا د نیکه نوم وو. د زکریا علیه السلام د ژوند زمانه تر میلاد پنځه سوه شل کاله وړاندي ګڼل سوې ده او د پارس د واکمن داریوش د واکمنۍ له وخت سره سمون خوري (وګ: بایبل انسایکلوپیډیا د – Zechariah – بحث).

۴ – څلرم برکیا نو د (Shimea) زوی او د آصف (Asaph) پلار وو. د ده یادونه د انګرېزي بایبل په ۴۵۹ او۴۷۰ مخونو کي راغلې ده. (وګ: – 1 Chronicles – شپږم باب ۳۹ آیت او پنځلسم باب ۱۷ آیت).

دا سړی د مخزن افغاني له روایتي برخیا سره یو څه ورته والی لري او په دې سبب زه یو څه زیات پر بږغېږم. په مخزن افغاني کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي برکیا د آصف د پلار په توګه راپېژندل سوی، د ساول (طالوت) په زامنو کي بلل سوی دئ. په داسي حال کي چي د تورات په روایت دغه برکیا د (Shimea) زوی وو. د انګرېزي تلفظ او عربي و عبراني تلفظونو توپیرونه زیات دي.

د (Shimea) په نامه په عهدعتیق کي څلور تنه پېژنو چي عبارت دي له:

۱ – د داود علیه السلام یو زوی چي یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۴۵۶مخ کي سوې ده (– Chronicles ۱– دریم باب پنځم آیت).

۲ – د (Levite) له قبیلې څخه د (Merari) د کورنۍ چي یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۴۵۹ مخ کي سوې ده (– ۱ Chronicles– شپږم باب دېرشم آیت).

۳ – د همدې قبیلې د (Gershon) کورنۍ څخه وو. یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۴۵۹ مخ کي سوې ده. (– Chronicles ۱ – شپږم باب نهه دېرشم آیت).

۴ – د داود علیه السلام یو ورور وو چي یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۳۲۵مخ کي سوې ده. (– Samuel ۱ – شپاړسم باب نهم آیت). د دغه نوم انګرېزي ثبت د (Shammah) په شکل دئ.

په دې کي دوهم او دریم نمبر شخص په لېوي (Levi) قبیله پوري اړه لري او دا قبیله د یعقوب علیه السلام اولاده ګڼل سوې ده. خو دا چي (Shimea) دي د ساول (طالوت) بل نوم وي، کوم څرګند روایت ما ونه موند.

په عهدعتیق کي د همدغه برکیا زوی آصف (Asaph) بلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوی دئ. خو دا چي نوموړي دي د وزارت منصب درلود، کومه صریحه اشاره نسته. د تورات د روایتو له مخي آصف میوزیشن وو (وګ: د انګرېزي بایبل ۴۵۹ مخ او۴۷۰ مخ).

عبرانیانو (The Hebrews) له موزیک سره ډېره جوړه وه. د تورات له متن څخه داسي ښکاري چي د ساموئیل، داود او سلیمان وختونه د موسیقۍ د زیات رواج زمانه وه. په دغه زمانه کي موسیقي په معبدونو کي په منظمه توګه تدریسېدله او د مسلکي سندرغاړو یوه ډله هم په همدې زمانه کي منځ ته راغله.

داود علیه السلام په خپله د ښکلي آواز څښتن وو. پر ده باندي نازل سوی کتاب زبور نومېږي چي په انګرېزي ئې (Psalms) بولي. (Psalms) د عهد عتیق (Old Testaments) نونسم کتاب دئ چي ټول یوسلو پنځوس سرودونه پکښې دي. دغو سرودونو ته په عربي ژبه کي "مزامیر" وایي چي مفرد شکل ئې "مزمار" یا "مزمور" دئ. مزمار په لغت کي نل، سورنا او ټولو هغو لرګینو آلو ته وایي چي په خوله وهل کېږي. د مزمار بله معنا "دوعا" ده او "مزامیر" د دوعاوو په معنا د "زبور" بل نوم دئ.

شیخ سعدي رحمة الله علیه فرمایلي دي:

آتشی از سوز عشق در دل داود بود
تا به فلک میرود بانګ مزامیر او

یا:

همه ګویند و سخن ګفتن سعدی دګر است
همه دانند مزامیر نه همچون داود

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شیخ سعدی اشاره هغه روایت ته ده چي موږ ئې په لغتنامه دهخدا کي د مجمل التواریخ والقصص په حواله داسي لولو: داود علیه السلام چي به زبور په خپل خواږه آواز باندي لووست، د هوا مرغانو به د ده د ښکلي آواز په خاطر په هوا کي سیلونه وتړل او پر ځرخېدل به. په همدې لغتنامه کي د حمدالله مستوفي له خولې ویل سوي دي چي داود علیه السلام د انسانانو په توکم کي تر ټولو ښه آواز لرونکی سړی وو. چا چي به د ده په آواز زبور واورېد، نور نو ځني تېرېدلای نسوای او هرومرو به ورته درېدی. په فارسي ادبیاتو کي د "نغمه داودی"، "الحان داودی" پر عبارتو باندي ډېر پېښېږو.

نظامي ګنجوي وایی:

یافته در نغـمه داود ســـاز
قصه محمود و حدیث ایاز

(د دهخدا له لغتنامې څخه)

شیخ سعدی شیرازي علیه الرحمه ویلي دي:

بر این الحان داودی عجب نیست
که مرغان در هـــوا حیران مـــاند

د فارسي ژبې د یو بل شاعر ځلوریځه، چي د زمانې له ناخوالو څخه ئې د خپل شین زړه ترسیم پکښې کړی دئ، زما په حافظه کي له زلمیتوبه څخه خوندي پاته ده خو له بده مرغه د شاعر نوم مي له حافظې څخه پاک سوی دئ. ځلوریځه داسي ده:

امـــروز بهای هـــیزم و عـــود یکیست
در چشم جهان خلیل و نمرود یکیست

(c) ketabton.com: The Digital Library

درگوش کسانیکه درین بازار اند
آواز خــرو نغــمه داود یکیست

د تورات آصف او د مخزن افغاني آصف هم نه سره وايي:

په مخزن افغاني آصف د برخیا زوی او د ساول لمسی بلل سوی دئ. په تېر بحث کي خو خبره په اصل کي د برکیا د زوی آصف په باب وه او بیر ته به هماغي موضوع ته راغبرگ سم. د آصف (Asaph) نوم په عهدعتیق کي درې پلاراغلی دئ:

۱ – دا آصف د (Levite) قبیلې ته منسوب دئ او د داود د دربار د سندر غاړو له ډلي (Choir) څخه وو. د ده یادونه د انگرېزي بایبل په ۴۵۹، ۶۳۶، ۶۵۱، ۶۵۹ مخونو او نورو ځایونو کي راغلې ده. (وگ:–Chronicles ۱– شپږم باب ۳۹ آیت او دغه راز پنځوسم، درواویایم او درواتیایم او نور مزمارونه "Psalm"). د آصف نامه ته منسوب مزمارونه ئې آصفي سرودونه Asaphite) (Songs بللي دي. آصف او داود علیه السلام دواړه د موسیقۍ د مخکښانو (seer) په توگه معرفي سوي دي (وگ: د انگرېزي بایبل ۵۱۸ مخ –Chronicles ۱ – نهه ویشتم باب دېرشم آیت).

د دغه آصف د زامنو یادونه په انگرېزي بایبل ۴۸۰ ، ۵۰۶ ، ۵۳۱ مخونو کي سته (وگ: – Chronicles ۱– پنځه ویشتم باب اول آیت، –Chronicles ۲– شلم باب شورلسم آیت او – Ezra – دوهم باب یوڅلوېښتم آیت). خو ویل کېږي چي دغه کسان د شاعرانو او سندرغاړو یوه ډله وه چي آصف ئې د خپل استاد په

(c) ketabton.com: The Digital Library

توگه منلی وو.

۲ – دوهم آصف نومی د (Hezekiah) په وخت کي د محکمې د مشر (Recorder) او په بل روايت د (Chancellor) په توگه ثبت دئ. په انگرېزي بايبل ۴۴۳ مخ کي ئې چانسلر بللی دئ (وگ: – ۲ Kings – اتلسم باب اتلسم او اووه دېرشم آيت). دی د غټې رتبې سړی ښکاري خو په بايبل انسايکلوپيډيا او نورو منابعو کي نه د ده د قبيلې يادونه سته او نه هم دا خبره چي دی د بر کيازوی وو.

هيزيکيا (Hezekiah) د (Ahaz) زوی وو چي د انگرېزي بايبل په ۴۴۳ مخ کي ئې يادونه سته. د ده د پاچهۍ دوره له ۷۲۶ق م څخه تر ۶۹۷ ق م پوري ټوله نهه ويشت کاله ښوول سوې ده.

۳ – دريم آصف نامی د "پاچاهي ځنگلونو ساتونکی" وو او ويل کېږي چي (Nehemiah) د ده له پاره له (Artaxerxes) څخه يو "ليک" اخيستی وو او په هغه کي له آصف څخه غوښتل سوي وه چي د يوروشليم د معبد له پاره الوارونه (تيران) ورکړي. د ده يادونه د انگرېزي بايبل په ۵۴۳ مخ کي سته، (وگ:– Nehemiah – دوهم باب اتم آيت). زما تر مطالعې لاندي بايبل کي د ځنگله پر ځای د (پارک) کلمه راغلې ده.

وايي په يوناني منابعو کي د (Artaxerxes) نوم د پارس د ځينو پاچهانو له پاره استعمال سوی دئ. د بايبل په –Ezra– څلرم سورت اووم آيت او اووم سورت اول آيت کي يادوني سته. د دغو پاچهانو په لړ کي د داريوش (Darius) د لمسي يادونه هم سوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده.

(Nehemiah) د (Artaxerxes) په وختو کي د شاهي ماڼۍ شربت دار (cup-bearer) وو او له پاچا او نورو منسوبينو سره ئې ښې اړيکي درلودې. وايي دی د يوروشليم په وران حالت ډېر خواشينی وو او د همدې خاطره ئې له پاچا څخه د(Judea) د ګورنرۍ منصب وغوښت او پاچا هم له مضبوطي بدرګې او سپارښت ليکونو سره هغه ځای ته د ګورنر په توګه د ۴۴۶ ق م په پسرلي کي واستاوه (وګ: بايبل انسايکلوپيډيا). د آصف په نامه ليک، چي وړاندي مو يادونه وکړه، په همدې سپارښت ليکونو کي وو.

د دې درو سرو آصف نامو بيان د مخزن افغاني د روايتونو له منلو سره مرسته نه کوي.

د تورات ارميا او د مخزن افغاني ارميا هم نه سره وايي:

په مخزن افغاني کي ارميا د ساول (طالوت) زوی او داود عليه اسلام سپه سالار وو.

د ارمياپه باب په همدې ليکدود په عهدعتيق کي څه نه موندل کېږي. مجبور يو دې ته ورته نومونه وپلټو. ما ته چي اوس د انګرېزي بايبل کومه نسخه پر ته ده (د جېمز موفټ)، په هغې کي د ارميا ذکر نسته. ژبپوهانو ته معلومه ده چي د عبراني ژبي(j) زياتره په (ی) باندي اوړي. ځکه نو ما د بايبل انسايکلوپيډيا د (j) رديف هم په دې نيت وکوت چي ګوندي د (ارميا– يرميا) نامه ته نزدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم نوم پیدا کړم. هورې مي د (Jeremiah) په نامه، چي یرمیا هم تلفظ کېدای سي، څو تنه وموندل او له بده مرغه یا له ښه مرغه یو ئې هم د مخزن افغاني له ارمیا بن ساول سره سر نه خوري. په دغه نامه باندي د تورات په متن کي لس تنه راغلي دي:

۱– ډېر مشهور جرمیا (یرمیا) وو چي نوم ئې د پیغمبرانو په لیست کي سته. د عهدعتیق څلېرویشتم کتاب هم په دغه نامه نومول سوی دئ.

۲– دوهم یرمیا د بن یمین له خاندانه دئ. دی مچلوغزه ویشتونکی عسکر او له داود علیه السلام سره ملګری وو. په انګرېزي بایبل ۴۶۷مخ کې یادونه سته (وګ: – Chrinicles ۱ – دوولسم باب څلرم آیت).

۳– د پنځم یرمیا په نامه هم یادېږي. د ګادیت (Gadite) له قبیلې څخه وو او دی هم د داود علیه السلام ملګری وو. په بایبل (انګرېزي) کي د ده یادونه په ۴۶۷مخ کي سته (وګ:– ۱ Chronicles– دوولسم باب لسم آیت).

۴ – دی هم د ګادیت قبیلې سړی وو. په لسم یرمیا باندي یاد سوی دئ. عسکر وو او له داود علیه السلام سره ملګری. د نامه یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۴۶۷مخ کي سوې ده. (وګ: – ۱ Chronicles.دوولسم باب دیارلسم آیت).

۵ – دغه یرمیا نومی د (Libnah) قبیلې؟ څخه وو. لور ئې (Hamutal) نومېده او په (Josiah) واده وه. زوی ئې (Jehoahaz) پاچا وو. د نامه یادونه ئې د انګرېزي بایبل په ۴۴۹مخ کي سته

(c) ketabton.com: The Digital Library

(وګ: -Kings ۲- درویشتم باب یودېرشم آیت).

۶ – دغه یرمیا د یوې مشهوري قبیلې (Manasseh) مشر وو. دا قبیله د اردن په ختیځ کي میشته وه. د دغه یرمیا نوم د بایبل (انګرېزي) په ۴۵۸مخ کي راغلی دئ، (وګ: – Chronicles ۱– پنځم باب څلېرویشتم آیت).

۷ – د (Rechabite) قبیلې څخه وو. زوی ئې (Jaazanieh) نومېدی. نوم ئې په انګرېزي بایبل ۸۶۸ مخ کي راغلی دئ، (وګ : -Jeremiah- پنځه دېرشم باب دریم آیت).

۸ – یوملا (Priest) وو. یادونه ئې په بایبل ۵۵۳ مخ کي راغلې ده. (وګ: – Nehemiah- لسم باب دوهم آیت).

۹- دی هم ملا (Priest) وو.له (Zerubbable) سره (Judah) ته له تبعیده راستون سو. یادونه ئې د بایبل په ۵۵۶مخ کي سته (وګ: -Nehemiah- دوولسم باب دوولسم آیت).

۱۰ – یو مشر وو چي د یورشلیم د دېوال په اهدا کولو کي ئې برخه درلوده. بیان ئې د انګرېزي بایبل په ۵۵۶ مخ کي سوی دئ، (وګ: -Nehemiah – دوولسم باب څلوردېرشم آیت).

پر دې ټولو لسو تنوباندي پر یوه لاهم د مخزن افغاني د ارمیا خیال نه سي راتلای.

هسي خو له لویه سره د ساول په اولاده کي د ارمیا نوم نسته. د ساول (طالوت) د اولادې نومونه چي ما ته په انګرېزي تلفظ او لیکدود را معلوم دي، دا دي:

زامن: (Jonathan)، (Ishvi)، (Melchishua).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوڼي: (Merab)، (Michal).

خو د تورات په (Samuel ۲) کتاب یوویشتم باب اتم او نهم آیت کي د (Rizpah) د یوه زوی یادونه سوې ده چي بایبل انسایکلوپیډیا ئې د ساول زوی بولي. دا شخص (Armoni) نومېدئ، (وګ: د بایبل ۳۷۳،۳۷۴مخونه). وایي ارموني د داود علیه السلام له خوا (Gibeonites) ته وسپارل سو او هغو غرغړه کړ. ریز په (Rizpah) د (Aiah) لور او د ساول مینځه (Concubine) وه. دې د (Mephibosheth) په نامه بل زوی هم درلود. (وګ: –Samuel ۲– دریم باب اووم آیت، یوویشتم باب اتم ،لسم اویوولسم آیتونه).

د ارموني د غرغړه کېدو(په دارولو) کیسه داسي بیان سوې ده: د داود علیه السلام د پاچهۍ په نیمایي کي په یوروشلیم کي یوه غمناکه کاختي (Grievous Famine) راغله. دا بخوله پر داود علیه السلام باندي د ساول له سببه نازله سوې وه ځکه چي ده جیبیونایتان (Gibeonites) وژلي ول. جیبیونایتان د (Gibeon) ښار اوسېدونکو ته ویل کېدل او وایي چي ټول غښتلي او مقتدرخلک ول. داود علیه السلام له جیبیونایتانوڅخه وپوښتل چي دوی په څه باندي غاړه باسي او پخلاکېږي؟ هغوی په جواب کي د ساول د اوو زامنو وژل وغوښتل او دواد علیه السلام دې غوښتني ته غاړه کښېښووله او د (Rizpah) دوه زامن او د (Merab) نومي ښځي پنځه زامن ئې وروسپارل. میراب (Merab) د ادرییل (Adriel) له نسه څخه د ساول مشره لور وه. په ځینو ځایو کي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغي ښځې نوم (Michal) ثبت سوی دئ. په دې زامنو کې ئې (Armoni) هم وروسپاره. جيبيونايتانو دغه ټول ورسپارل سوي کسان په (Gibeah) غره کې غرغړه کړل. وايي چې د ارموني مور ريزپه (Rizpah) پنځه مياشتې او په بل روايت شپږ مياشتې په دغه غره کې د خپلوزامنو مړو ته تېرې کړلې چې پرې نږدې حيوانات او مرغان د دې د اولادو غوښې وخوري. د دوی لاښونه وروسته د داود عليه السلام په امر ښخ سول. زما (هوتک) د څېړني له مخې، جيبياه (Gibeah) د يوروشليم د شمال په درې ميلۍ کې د يوه ځای نوم دئ چې اوس ئې تل الفول بولي.

د ارموني په نامه شخص كه هماغه د مخزن افغاني ارميا هم وي، نو د ده د اولاد خو اصلاً په تورات کې څه ذکر نسته.

زما د څېړني له مخې په تورات کې د نارينه وو نومونو شمېر يوزر و يوسل و يواتيا(١١٨١) تنه دئ. د تورات په دغو ټولو يوزر يوسل يو اتيا نارينه نومو کې د افغنه په نوم کوم څوک نسته.

دا وو زما د هغې څېړني بيان چې په تورات کې مې کړې ده او د هغې له مخې ويلای سم چې د تورات په محتوياتو باندې د پښتنو د اصل و نسب په باب د مخزن افغاني د روايت ملاتړ نه سي کېدلای او څوک ويلای سي چې د دې روايت تر تاريخي اړخ افسانوي خوا ډېره پياوړې ده.

***

زه د تورات د انګرېزي ترجمې د مطالعې پر وخت د اشخاصو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نومو په برخه کي له ستونزو سره مخامخ سوم او همدې مشکل په یوه لیست کي د بایبل د انګرېزي متن د نومو د عربي معادل راوړلو ته وهڅولم، چي د نورو څېړنو له پاره به هم ښايي د لوستونکو په درد وخوري.

(Elisha) = الیاسا

(Andrew) = اندراوس

(Job) =ایوب

(Benjamin) = بنیامین

(David) = داود

(Ephraim) = افرایم

(Aaron) = هارون

(Eve) = حوا

(Abraham) = ابراهیم

(Elijah)=الیاس

(Jesus,Joshua) = عیسی

(Issac) = اسحاق

(Ishmael) = اسماعیل

(Israel) = اسرائیل

(Gabriel) = جبرئیل

(Gad) = جد

(Luke) = لوقا

(Mary) = مریم

(c) ketabton.com: The Digital Library

(Matthew)= متی (متا)

(Michael,Mojad) = میکائیل

(Moses) = موسی

(Noah) = نوح

(Psalms) = المزامیر

(Sarah,Sara) = سارا

(Solomon) = سلیمان

(Obadiah) = عبیدالله

(Jacob,James) = یعقوب

(John) = یحیی، یوحنا

(Jonah) = یونس

(Joseph) = یوسف

(Zachary,Zechariah) = زکریا

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلرم څپرکی

روايتي شجرې

شجره څه ته وايي؟

شجره يا په دقيقه توګه (نسبي شجره) چې ځيني پښتانه ئې د لهجوي ځانګړتياوو له مخې (سجره) بولي، يوه عربي کلمه ده او معنا ئې درخته (ونه) ده. په انسابو کې شجره هغې جينيټيکي نقشې Genealogical Chart ته ويل کېږي چې د کورنۍ د غړو تر منځ د ويني د ګډون تسلسل پکښې بيان سوی وي. دغې نقشې ته په انګرېزي Family Tree وايي. استاد محمدانور نوميالي د شجرې تعريف داسي بيان کړی دئ:

"نسبي شجره هغه څرګندونه ده چې د يو چا يا د يوې ټولۍ د منل سوي مبدې په باره کې ويله کېږي[1]".

د نړۍ د زياترو ملتونو افراد د خپلو کورنيو چارټونو په ثبتولو سره غواړي خپله ايتنيکي لوړتيا يا اشرافيت ثابت کړي، د امريکا د متحده ايالتونو زياتره مخوري کورنۍ چې غواړي خپله خانداني

(۱)نوميالی –محمدانور–د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي: ۳۷ مخ–مسکو–۱۹۹۰م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوړتیا او اصالت وښيي نو خپلي نسبي اړیکي هغو مسافرو ته رسوي چي په ۱۶۲۰ع کال د Mayflower په بېړۍ کي امریکا ته راغلي ول[1]. اروپايي اشراف د دې له پاره چي خانداني امتیازونه تر لاسه کړي، زیار باسي خپل ځانونه لرغونو اتلانو، حتی په خپل زعم خدایانو ته ورسوي. د عیسویانو په مقدس کتاب Old Testament کي هم د آدم، نوم او ابراهیم علیهم السلام شجرې راغلي دي.

پښتانه د خپلو نسبي شجرو خوندي کول د خپل قوم او قبیلې یو منلی دود ګڼي او زده کول ئې پر ځان لازم بولي. دوی ته د خپل قوم و ګدۍ د سوچه توب مساله زیات اهمیت لري. کله چي د قوم سوچه توب تثبیت سو، بیا ئې نو په کلي او اولس کي حیثیت، وقار او ټولنیز موقف ډېر دروند وي. سراولف کیرو د الفنسټون له خولې لیکي:

"... قبیلوي شجرې زیات ازرښت لري او ټول وېشونه او قبیلوي داخلي حکومتونه پر همدې باندي متکي دي". بل ځای ورپسې زیاتوي: "... پښتنو ته شجره د ژوندانه ساه ده او نور و ته ښايي د پاښي اړول". دوی د خپل پلار و نیکه نومونه او د خپل قومي تسلسل روایتونه په سینو کي ساتي او هغوی چي بیا په لیک لوست پوهېږي، په لیکلې توګه ئې خوندي کوي. د کورنۍ شجرې معمولاً پر اوږدو طومار ډوله کاغذي تراډو باندي لیکلي وي د نسبي

---

(۱) په ۱۶۲۰م کال په اتلانتیک سمندر کي یو بېساري توپان پېښ سوی وو، چي ٦٦ ورځي ئې دوام درلود. له دغه توپان څخه یوه کوچنۍ بېړۍ راووته چي سپرلي ئې مذهبي مبلغین ول. دغو مبلغینو په شمالي امریکا کي یوه ټولنه جوړه کړه چي زوزات ئې د امریکایي کلتور له مخي زموږ د ځینو پښتنو په شان ځانونه (ستانه) بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شجرو د ليکلي ثبت دود زياتره په اشرافي کورنيو کي باب (رواج) دئ. ښاري پښتنو او تعليم يافته قشر دا دود تر ډېري اندازې خوشي کړی دئ. خو په هيواد کي د تېرو دوو لسيزو تراجيدۍ د پښتنو يو لوی جمعيت د نړۍ پر پنځو لويو وچو سره تيت کړ او په نويو مېنو کي د هغوی ټولنيز دريځ تر ګواښ لاندي راغی نو د نسبي اصالت مړژواندې دود ئې بيرته را ژوندۍ کړاوواردااتي دموکراسۍ بيابنه پسې وپاله.

هغسي چي د پښتنو د بني اسرائيليت نظريه د لومړي ځل له پاره په مخزن افغاني کي په مفصله توګه ثبت سوه، دغه راز د هغوی د نسبي شجرو لومړنی مفصل ثبت هم په دغه کتاب کي واردواره پيل سو. مخزن افغاني د پښتنو له عمومي عنعنوي روايت سره سم ټولي پښتني قبيلې او قومونه د بيټ، سړه بن او غرغښت له لاري قيس عبدالرشيد ته رسولي دي او لکه وړاندي چي وويل سول قيس د اسلام د اوايلو د زمانې سړی ښوول سوی دئ او دا لا هم وايي چي صحابي وو. زما په فکر که د قيس نيکه صحابي توب ثابت هم وي، بيا هم دا درې پښې د ده زامن نه سي کېدلای ځکه چي تر اسلامي عصر ډېر وړاندي نومونه دي. که دا درې پښې موږ د قيس زامن وګڼو نو دڅ وند زمانه به ئې د لومړۍ هجري پېړۍ شاوخوا وي يعني په دغه وخت کي بايد پښتانه د ټولنيز جوړښت له مخي د افرادو يا کورنيو په حالت کي وي او د قوم يا قبيلې سطحي ته بايد ډېر وروسته رسېدلي وي. پر دې خبره خو تقريباً اتفاق سته چې په دوو، درو پېړيو کې له يوه فرد څخه د زرګونو يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکونو کسانو زېږېدل د عقل و عادت پر خلاف حکم دئ. خو تاریخ موږ ته وايي چې د پښتنو د دغو درو نیکونو تر زمانې دوې درې سدۍ وروسته پښتانه د یوه داسي جنګي ځواک په توګه منل سوي دي چې ستر واکمنان حساب وربانديِ کوي. په دې برخه کي به بده نه وي چي دا څو بېلګې ولول:

– وايي چې سبکتګین (د ٣٦٦ ق شاوخوا) د خپل جنګي ځواک د پیاوړتیا او د خپلي پاچهۍ د ټینګښت له پاره له پښتنو سره خپښي وکړه او د زابل (زاول) د پښتنو د یوه مشر لور یې ځان ته وغوښته. ارواښاد علامه حبیبي لیکي چې: "چون سبکتګین داماد افغانان شد، تمام افغانان در لشکر او میجنګیدند[1]". داسي یو ځواک چې سبکتګین غوندي برمیالی پاچا دي ئې په زوموالە پیاوړی کېږي، باید د شمېر په لحاظ هم زیات او مؤثر وي. خو د روایتي شجرو له مخي په دغه وخت کي نه د ابدالیانو مورث اعلی (ملک اودل) زېږېدلی وو او نه د غلجیو د موجد اعلی بولګه وه! چې دا پښتانه به نو څوک ول؟ (د ابدالیانو د مشر نیکه ملک اودل د ژوند زمانه د ۴۴۰ هـ ق حدود ټاکل سوي دي او په همدې اساس باید د غلجیو د مشر نیکه زمانه هم د ۴۰۰ق حدود وي) د تېري پوښتني جواب دا دئ چې د سبکتګین خپښان د همدغو اوسنیو پښتنو اسلاف ول خو روایتي شجرو او د هغو پر اساس د قومونو د موجدانو د ژوند د زمانو اټکلي ټاکلو موږ ناسمي لاري ته رهنمایي کړي یو.

---

(۱) حبیبي – پوهاند عبدالحی – تاریخ مختصر افغانستان – ۱۴۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

– د روايتي شجرو له مخي د بېټ نيکه د لور بي بي متو دوه زامن ول چي غلجی او ابراهيم (مشهور په لودي) نومېدل او د بېټ زمانه بايد د دوهمي هجري پېړۍ شاوخوا وي ځکه وايي پلار ئې قيس عبدالرشيد په ۴۰ – ۴۱ ق کي مړ دئ او بېټ هم معمر سړی معرفي سوی دئ. د لودي او غلجي زېږېده هم بايد د دوهمي هجري پېړۍ حدود ومنو (که څه هم روايتي شجرو په کتابو کي لودي د خپل تربور ابدال يا اودل همزولی ښوول سوی دئ او د ابدال د ژوند زمانه ئې د ۴۴۰ق ټاکلې ده). خو په حيرانتيا سره وينو چي د همدې لودي اولاده د خپل موجد تر زېږېدو په يوه حساب يو نيم سل کاله دمخه او په بل حساب اويا کاله دمخه د شمېر او قوت په لحاظ دومره پياوړي کېږي چي په ملتان کي پوره نيمه پېړۍ پاچهي کوي داسي پاچهي چي حدود يې شمالاً او جنوباً له لغمانه تر ملتانه ول. وايي ملتان په هغه وخت کي د يوه ښار نوم نه وو بلکي يوې پراخي سيمي ته ويل کېده، دومره پراخه سيمه چي يو سل شل زره کلي ئې درلودل[1]. د دې پاچهۍ بنسټ ايښوونکی حميد لودي وو چي له سبکتگين سره ئې د دوستۍ تړون درلود او سبکتگين ئې پاچهي په رسميت پژېندلې وه[2].

د نسب پوهني پوهانو يوه پېړۍ د دريو نسلونو له پاره ټاکلې ده او يوه نيمه پېړۍ له نيکه څخه تر کودي پوري زمانه نيسي يعني

---

(۱) رشاد عبدالشکور – لودي پښتانه – ۱۳ مخ.

(۲) تاريخ سلطاني ۲۳ مخ، تواريخ خورشيد جهان: ٦٧ مخ، لودي پښتانه: ۱۲ مخ، د تاريخ فرشته د لومړي ټوک ۱۸ مخ په حواله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه نسله. په پنځه نسله کي انساني زېږېدنه دومره نه سي ډېرېدلای چي له خپل ټاټوبي (کسي غر) څخه په زرګونو میله لیري (ملتان) کي دي د یوې درنې پاچهۍ بنسټ کښېږدي، داسي پاچهي چي د سلطان محمود غزنوي د لښکرو په مخ کي خنډ وي او سلطان مجبور پر.ي هغه په زیاته قوه له منځه یوسي (۴۰۱ق).

- غوري پاچا علاوالدین (مشهور په جهانسوز) پر غزنوي دولت باندي په ۵۴۵ - ۵۴٦ق کي برى وموند، او د بست و تخارستان تر فتح کولو وروسته له سلجوقي سلطان سنجر سره ونښت. خلک ځني خواتوري سوي ول ځکه ئې له لښکرو څخه شپږ زره تنه غلجي و تورک سلطان سنجر ته تسلیم سول[1]. که د غلجي د ژوند زمانه لکه څرنګه چي د روایتي شجرو څېړونکو ټاکلې ده څلور سوه هجري قمري ومنو نو دلته بیا هم د تولد و تناسل له نامکن ډېرښت سره مخامخ کېږو. په یو سل و پنځوس کاله کي له یوه فرد (غلجي) څخه دومره اولاده منځ ته راغله چي یوازي درې زره تنه ځوانان ئې سلطان سنجر ته تسلیم سول. د دې ځوانانو کورنۍ (مور و پلار، خوندي و وروڼه) چي پر زیات کړې، خبره لکونو ته رسېږي. عقل دومره زیاته زېږېدنه په یوه لنډه زمانه کي نه سي منلای.

- په روایتي شجرو کي متوزي او کرلاڼي پښتانه (وصلي افاغنه) بلل سوي دي. د اصل و وصل خبره به وروسته وڅېړو، خو که د اصل و وصل (جزء و کل) مفهوم په پام کي ونیسو نو باید

(۱) حبیبي - پوهاند عبدالحی - تاریخ مختصر افغانستان: ۱۵۷ - ۱۵۸ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلي قومونه تر وصلي د شمېر له مخي زيات وي. مگر اوسنۍ شمېرني موږ ته برعکس معلومات راکوي. د پښتنو د قبيلوي ترکيب په باب نسبتاً جامع څېړنه په يوه کتاب کي سوې ده چي د (پښتني قبيلې) په نامه د پښتنو څېړنو د نړيوال مرکز له خوا په ۱۳۷۰ ش کال په کابل کي خپور سوی دئ. په دې کتاب کي د پښتنو قومونو په باره کي تفصيلي خبري سوي دي، تر يوې اندازې ئې د ډاډ وړ احصائيې ورکړي دي او د اوسېدنو ځای ځايگی ئې ښوول سوی دئ. ما چي دا قومونه وشمېرل نتيجه ئې په لاندي ډول راووتل:

سړه بني (اصلي) = ٦١ لوی قومونه.
غرغښتي (اصلي) = ١٦ لوی قومونه.
متوزي (وصلي) = ٧١ لوی قومونه.
کرلاڼي (وصلي) = ٢٩ لوی قومونه.

اروابښاد سرمحقق دوست شينواري په مخزن افغاني کي ټولي درج سوي قبيلې (۳۹۵) او په هغو کي ئې سړه بني (۱۰۵)، بېټني (۲۵)، متوزي (۵۲) او کرلاڼي (۱۲۰) شمېرلي دي[1]. په دې ډول وينو چي د وصلي شمېر تر اصلي واوښت. دا کار خو له ناممکناتو څخه نه دئ، خو عادت و درايت ئې نه سي منلای.

د روايتي شجرو په عنعنه کي اساسي تېروتنه دا ده چي هلته د پښتني ټولني د جوړښت واحدونه د افرادو په توگه منل سوي دي په داسي حال کي چي دا واحدونه افراد نه بلکي د افرادو لويي لويي

---

(۱) شينواري – سرمحقق دوست – پښتانه څوک دي؟ – ٦٨ مخ، پېښور – ۱۹۹۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولۍ دي. ابدال، غلجي، وردک، ځاځي، منګل، اڅک، سليمان ...
او نور د افرادو نومونه نه دي بلکي د لويو لويو اتنيکي ټوليو نومونه دي. استاد نوميالی ليکي:

"د پښتنو ايتنيکي مجتمع د يو بشپړ اورګانيزم په توګه تش د منفردو وګړو مجموعه نه ده بلکي يو اجتماعي – اقتصادي سيستم دئ چي د مادي او معنوي عناصرو له تاريخي ترکيبه څخه د اوږدې زمانې په دوران کي د تشکل او تکامل پر لار باندي منځ ته راغلی دی. د دې اورګانيزم واحدونه وګړي نه دي بلکي لويي لويي قبيلې يا ټبې دي چي د هري يوې تشکل او تکامل د خورا ډېر وخت مولود دئ... [1]".

پوهاند دوکتور حبيب الله تږی ليکي، چي:

"... په پخوانو تاريخونو او آثارو کي رښتيا هم ډېر زيات داسي خيالي او جعلي روايتونه او خام مطالب راغلي دي چي يو ئې هم د اصولي کره کتني او منطقي استدلال تاب نه لري. يو مثال د پښتنو په باره کي د افغنه او قيص عبدالرشيد افسانه او د هغې په اساس باندي د پښتنو د نسب جوړه شوې شجره ده، چي هم د منطقې پخواني او ځيني اوسني تاريخونه پرې ډک دي، او هم په پښتنو کي له ډېر پخوا نه په شفاهي ډول رايجه شوې ده. خو که دا او داسي ډېر نور د پخوانو تاريخونو او آثارو مطالب د اصولي، اجتماعي او تاريخي کره کتني د معيارونو په اساس وڅېړل شي نو يقين دئ چي افسانوي اړخ به يې په واقعي اړخ دومره غالب شي

---

(۱) نوميالی – محمد انور – د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي: ۴۶ مخ – مسکو، ۱۹۹۰م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي دا ټول روایت به باد یوسي[(۱)]".

سراولف کیرو وایي: "د دې کیسي خیالي اړخ پوره څرګند سو. حتی د قیس او د ده د ملګرو نکل هم د ځینو باوري اسلامي منابعو له خوا رد سوی دئ. مشهور سیاح البیروني او درباري العُتبي (Alutabi) دواړه د محمود غزنوي د یوولسمي پېړۍ د زمانې خلک دي او د قیس نکل ردوي. د دوی لیکني ښیي چي له قیس څخه څلور پېړۍ وروسته د کابل ولایت لا مسلمان شوی نه وو".

نوموړی زیاتوي: "... له دغو کیسو څخه د ډهلي د څراغ د تیلو بوی ځي. د دربار افغانانو خپلي شجرې بیانولې او ځان ته ئې کریډت ورکاوه حال دا چي پښتو ئې نه وه زده او په پاړسي به غږېدل. دوی د مغول پاچا د خوشحالۍ او خندولو لپاره هر څه ویل[(۲)]".

اوس به د پورتني حقیقت په پام کي نیولو سره د پښتون قوم یو شمېر ستري څانګې د مستندو تاریخي پېښو په رڼا کي وڅېړو او وبه ګورو چي د دغو څانګو څرک د روایتي شجرو پر خلاف تر اسلامي عصر ډېر وړاندي موندلای سو.

اودل - ابدال - اپتل - هفتل - یفتل:

ابدالیان د پښتنو یوه مشهوره قبیله ده د افغانستان په تاریخ کي د دغي قبیلې رول ډېر زیات دی. دې قبیلې د معاصر افغانستان د جوړېدو له وخته د دوه نیم سوو کالو په اوږدو کي واکمني کړې چي په هیواد کي د ټولو میشته وو پښتنو او غیرپښتنو له خوا منله

(۱) تړی – حبیب الله – پښتانه: شپږ مخ، پېښور – ۱۹۹۹م.

(۲) سراولف کارو – پښتانه (پټانز) – پښتو ژباړه – ۲۵ – ۲۶ مخونه، پېښور – ۱۹۹۹م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوې هم وه. د روسانو غير مستقيم او مستقيم تېري د دوی واکمني پای ته ورسوله. د دغي قبيلې زياتره مشاهير د افغانانو او ټولو پښتنو ګډ ملي وياړونه دي. د ابداليانو د نامه ريښه هغو سپين پوستي اريايي قبيلې ته رسېږي چي په تاريخ کي يې د اپتل Aptal يا هفتل په نامه پېژنو. اروپايان دغو اريايي هپتاليانو ته سپين هونان وايي. د (هون، هان) اوښتی شکل اوس په پښتو کي (خان) دئ چي ځيني پښتانه ئې د (خون) په بڼه هم تلفظ کوي. د (هـ) او (خ) د اوښتون نور مثالونه هم سته. د (خوارزم) پخوانی ثبت د (هوارزم) په شکل هم ليدل سوی دئ. عربو دې قبيلو ته (هياطله) ويله. تاريخي څېړني ښيي چي دغه سپين پوستي اريايان د اوسني افغانستان سيمو ته تر راتګ وروسته د دې ځای له لرغونو قبايلو (پکهت، پښت) سره ګډ سوي دي. د هفتاليانو ژبه چي هر څه وه خو له پکتهانو سره له ګډون وروسته ئې ژبه يو مخيزه (پښتو) سوې ده. د اپتل قبيلې د (۴۰۰ م) په شاوخوا کي په باختر او تخارستان کي يو پياوړی دولت جوړ کړ، له ساسانيانو سره ئې جګړې وکړې او کتيبې ئې د کندهار په شمال او ارزګان کي موندل سوي دي[1]. د روايتي شجرو له مخي د ابداليو پښتنو نيکه (ابدال) نومېدی او په اسلامي عصر کي پيدا سوی دي. د ترين زوی، د شرخبون لمسی، د سړه بن کوسی او د قيس عبدالرشيد کودی وو. د ژوند زمانه ئې د ۴۴۰هـ ق شاوخوا ټاکل سوې ده. د اسلامي دورې دغه ابدال نيکه که څيري عيني موجوديت هم ولري نو به د لرغونو

---

(۱) حبيبي – پوهاند عبدالحي – تاريخ مختصر افغانستان: ۲۳۴ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اپتالیانو له زوزاتو څخه یو متاخر سړي وي. ځکه ابدالي قبیلې د اسلام د مبین دین تر بعثت څه دپاسه دوه سوه کاله وړاندي پیاوړی دولت درلود. موږ د روایتي شجرو په ګرافیکه نخشه کي پر ډېرو داسي نومونو پېښېږو چي له پوښتنو خالي نه دي. حضرت بيټ نیکه په هیڅ ډول هغه بېټني نه دئ چي قوم ئې په نامه سته. د پټي خزانې بابا هوتک د هوتک قبیلې یو متاخر شخص دئ او په هیڅ راز ئې باید هغه منبع ونه بولو چي د هوتکو پراخ قوم ورته منسوب دئ.

ابدالیانو ته د (دراني) لقب لوی احمدشاه بابا ورکړی دئ. تر احمدشاهي عصر وړاندي ئې ټولو منابعو نوم ابدالي یا اودالي راوړی دئ.

الکو، اراکو، الکوزي، اراکوزي:

د روایتي شجرو له مخي الکو د ځیرک په اولاده کي د بارک او پوپل سکنی ورور دئ. ځیرک د ابدال زوی د ترین لمسی د شرخبون کړوسی د سړه بن کوسی او د قیس عبدالرشید کودی دئ. د ژوند زمانه ئې باید د ۷۸۰ هـ ق شاوخوا وبولو ځکه د ورور (پوپل) د ژوند زمانه ئې تاریخونو د ۷۸۰ هـ ق حدودو ښوولي دي(۱). یعني د اتمي هجري پېړۍ پای یا له نن څخه نزدې ٦۵۰ کاله وړاندي. د الکوزیو پښتنو ټاټوبی په مشخصه توګه د احمدشاهي کندهار شمال لوېدیځ ته د ارغنداو ناوه ده. د زابل ولایت په جلدک او په فراه ولایت کي هم یو شمېر الکوزي اوسي خو اصلي مېنه ئې د ارغنداو د رود غاړي دي. د ارغنداو حوزه په

(۱) تاریخ مختصر افغانستان: ۲۳۹ مخ – پښتانه د تاریخ په رڼا کښي: ۱۲۷۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاريخي لحاظ د اراکوزيا سيمه ده. وايي کله چي مقدوني سکندر (تولد ئې ۳۵٦ ق م) له اتيا زرو لښکرو سره د اسيا پر لويه وچه بريد وکړ، دريم داريوش ته ئې ماته ورکړه، د هخامنشي سلطنت پلازمېنه (پايتخت) ئې وسوځله، مخ ئې پر خراسان ونيو، د هرات تر نيولو وروسته ئې د هيلمند ناوه او ورپسې د اراکوزي ناوه د اراکوزيانو له سخت مقاومت وروسته فتح کړه. د ۳۲۹ ق م په دوبي کي ئې د اراکوزي سکندريې ښار د اوسني کندهار په شاوخوا کي جوړ کړ[1]. د اراکوزيا سيمه په ريګويدا کي د (سراسواتي) او په اوستا کي د (هراويتي) په نامه ياده سوې ده[2]. دغه اراکوزيان چي د ارغنداو پر غاړو اوسېدل او له مقدوني سکندر سره ئې (سخت مقاومت) کاوه، څوک ول؟ دا خلک د همدا ننيو الکوزيو

(۱) تاريخ مختصر افغانستان: ۴۰ مخ.

(۲) ريګويدا د ويدي سرودونو يو کتاب دئ. ويدي سرودونه له نن څخه نژدې څلورنيم زره کاله وړاندي ويل سوي دي. ويونکي ئې هغه اريايي قبايل ول چي د آمو سيند په شمال کي اوسېدل او خپله مېنه ئې (اريانا ويجه) بلله. (اوېجه اوس لا هم د کندهار په لهجه کي د (سرزمين) په معنا ژوندي او مستعمله کلمه ده). اريايي مدنيت د ويدا په څلورو کتابونو کي منعکس سوی دئ. له دغو څلورو کتابونو څخه د يوه نوم ئې ريګويدا دئ نور درې ئې سام ويد، اتهرواويد، يجورويد نومېږي. ريګويدا ئې تر ټولو قديم دئ.

اوستا بيا د زردشتي مذهب مقدس کتاب دئ چي دوې لويې برخي لري. په لومړۍ برخه کي ئې دغه لاندي کتابونه راغلي دي: يسنا، ويسپرد، ونديداد. او دوهمه برخه ئې دوې څانګې لري: خورده اوستا او يشتونه د (يشت) معنا د (ستايني سرود) ده. که د اوستا لومړۍ او دوهمه برخه په پام کي ونه نيسو، نو په مجموعه کي ګويا پنځه کتابه کېږي: يسنا، ويسپرد، ونديداد، يشت او خورده اوستا. (وګورئ: افغانستان در شاهنامه د ارواښاد احمدعلي کهزاد ليکنه - ۹۳ مخ - کابل - ۱۳۵۵ ش).

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلاف ول. د الکوزي او اراکوزي په نومونو کي د (لام) او (رې) اوښتون (ابدال) پېښ دئ. (رې) په (لام) اوښتې ده. د دغه راز ابدال نوري بېلګې هم سته لکه: دېوار = دېوال، غربېل = غلبېل، قیطور = قیطول. (د کندهار ښار لوېدیځ ته د سرپوزې د غره لوړه څوکه [قیطول] نومېږي). ما ته لا په (رې) او (لام) کي د (لام) بږغ لرغونی ښکاري او په (الکوزي) کلمه کي د پای له خوا (زې) هغه سوفیکس نه بولم چي د نومونو په پای کي ورلوېږي او د (زوی) معنا ور کوي لکه د (بارک) او (محمد) د نامه و پای ته چي ورلوېدلي او (بارکزي) او (محمدزي) ځني جوړ سوي دي یعني د بارک زوی او د محمد زوی، الکوزی او اراکوزی د شخص نوم نه بلکي د هغه جمعیت نوم دئ چي د اراکوزیا اوسېدونکي ول.

اڅک - اڅکزي:

په ابدالیو پښتنو کي اڅکزي هغه قبیله ده چي د ژوند ډېري لرغوني لاري چاري، راشه درشه، رسم و رواجونه، دودونه و عادتونه ئې خوندي ساتلي دي. د پښتنو د ایتنیکي څېړنو له پاره دا قوم خورا غني مواد لري. د دوی دنګ دنګ قدونه، پیاوړي بدنونه، غښتلي موټي، ګردي مخونه، مست اټڼونه، غېږي او نور ئې هر یو په خپل ذات کي د اریایي توب او لرغونتوب نخښي دي. د دې قوم د خېلونو نومونه هم خورا لرغوني علایم لري. د روایتي شجرو پر بنا اڅک او محمد دوه وروڼه دي چي د بارک له اولادې ګڼل کېږي. د بارک د ژوند زمانه د ۷٦۰ هـ ق شاوخوا اټکل سوې ده او په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

حساب باید د اڅک نیکه وخت تر دې وروسته کلونه وي او تر ۸۰۰ هـ ق وروسته کلونه ئې وبولو. دا خبره مي لا باید دمخه کړې وای چي د یوې قبیلې د جوړښت د پیل له پاره دغه شان دقیقه نېټه یا کال ټاکل پخپله د علم له موازینو سره سر نه خوري. د اڅک د پیدایښت کلونه که د ۸۰۰ هـ ق حدود ومنو نو دا د اسلامي عصر هغه دوران دئ چي اسلامي تفکر د مسلمانانو او په تېره بیا پښتنو د ژوند په ټولو اړخونو کي ژوري ریښې ځغلولي دي. پر ژبه د عربیت ژوره اغېزه مسلطه سوې ده. نومونه ئې عربي، اصطلاحات عربي، هر څه عربي سوي دي. دا خبره د منلو نه ده چي د اسلامي مجد و عظمت په دغسي یوه دوران کي دي د یوه مسلمان قوم نومونه غیر اسلامي یا غیر عربي وي او مسلمان اڅک دي پر خپلو زامنو (ګجن) و (بادین) نومونه کښېږدي، لسمی دې د (ثول) کړوسی دې د (سدی)، کوسی دې د (پایک) او کودی دې د (خودک) په نامه ونوموي. تاسي ته به زه د یوه اڅکزي شاعر شجره وړاندي کړم او تاسي به دا ټول غیر عربي نومونه پکښي ووینی. دا شاعر ملا عبدالسلام اشیزی نومېږي او په اولس کي په سلام بابا مشهور دئ. نوموړی د ملا حبش زوی هغه د ملا صمد هغه د ملا برت هغه د جمال هغه د ګلي هغه د غازي هغه د پیرعلي هغه د خودک هغه د پایک هغه د سدي هغه د ثول هغه د ګجن هغه د اڅک زوی دئ[1]. د دې شجرې د پای شپږ نومونه خو په څرګند ډول تر اسلام دمخه

(۱) ملا عبدالسلام اغشیزی – د مقدس خان معصوم لیکنه – پښتو اکاډمي، بلوچستان– ۱۹۸۷م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومونه دي[۱]. که درې پښته یوه پېړۍ وګڼو نو شپږ پښته دوه سوه کاله کېږي او د دې معنا به دا وي چې د اڅک زېږېدنه باید لږ تر لږه دوه سوه کاله تر اسلام وړاندي وبولو. روایتي شجرو ته د نېټې ټاکونکو د هغه عمر شپږ سوه کاله کړی دی. په دغه موده کي له یوه فرد څخه د اڅکزو د دومره پراخ اولس جوړېدل تر عقل وتلې خبره ده. ما د یوه اڅکزي شاعر شجره ځکه د بېلګې له پاره راوړه چي د دې قوم پر شجرو زیات باور کېدلای سي. په ابدالیو پښتنو کي د اڅکزو قبیله د نسبي اړیکو په خوندي کولو کي تر نورو قبیلو ډېره پابنده ده. په دوی کي د قبیلې پوښتنه اساسي سوال دئ. له نابلده مېلمه څخه تر روغبړ وروسته لومړۍ پوښتنه دا ده چي څوک یې؟ یعني په قوم څوک یې؟

د اڅک د ژوند زمانه ډېره قدیمه ده. د شجرو جوړوونکو د کجن او اڅک تر منځ د پېړیو پېړیو فاصله غورځولې ده. ښاغلي دوکتور عبدالرازق پالوال په خپل درانه اثر (د پښتنو نوی پخوانی تاریخ) کي د یوناني آثارو پر بنسټ د (ارڅک) شاهانو په باب (چي مراد ئې اڅک شاهان دي) ډېر لرغوني شواهد او تازه و بکر معلومات ورکړي دي. د دغه درانه او ګران کتاب دوهم ټوک چاپ سوی دئ (۱۹۹۴م) پښتانه د دغه اثر د نورو ټوکونو د خپرېدو لار څاري.

---

(۱) په وروستیو څو لسیزو کي پر پښتنو کوچنیانو باندي د غیر عربي نومونو ایښوول باب سوي دي. زموږ زلمي پښتانه کوښښ کوي پر اولادو باندي پښتو نومونه کښېږدي. دغه تمایل د وروستیو لسیزو محصول دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

برېښ - پروټ - ډاسو - اپرېدي:

د اریایانو په لرغونو سرودونو (ویدونو) کي موږ د ارغنداو په ناوه کي د پښي، ډسه، پراوټه او بریسه قبیلو نومونه مومو چي له دوی څخه همدا نن پښي په سیوی او کندهار کي سته، بریسه په یقین سره د برېښ قوم دئ، پروټ د الکوزیو یو ښاخ دئ، د اپرېدیو نوم د اپاریتي په بڼه ثبت دئ او په سلېمانخېلو کي د ډاسو (ډسه) په نامه یو خېل سته[1].

ساک - سهاک - ساکزی - اسحاق زی:

له تاریخي څېړنو څخه څرګندېږي چي ساک قبایل د آمو په شاوخوا کي تر میلاد شپږ سوه کاله مخکي اوسېدل. وایي لوی کوروش د سیستان د فتح پر وخت همدغه ساکان د هغوی د ښو خدمتونو له امله (نېک کردار) بللي او نازولي ئې دي. ارواښاد علامه حبیبي لیکي کله چي دغه کوچي ساکان صحرانشین سول د باختر په سیمو او د آمو سیند په جنوب کي له پښت قبیلې سره ګډ سول او د ساکه نوم د دغو قبایلو په نومونو کي ځای سو. لکه په زابل او کابل کي د سهاک او په هیلمند کي د ساګزي په پښتنه قبیله کي همدا نوم سته. له ساکانو څخه عبدالله محمد بن صالح ساګزي په سیستان کي د یعقوب لیث صفار پر خلاف پاڅون وکړ او مات سو (۲۵۹ هـ ق) مشهور انګرېز افغان پوه سراولف کیرو د ګندهارا د ساک واکمنانو په نومونو کي خورا ډېر پښتو مشابهتونه

---

(۱) حبیبي - پوهاند عبدالحی - تاریخ مختصر افغانستان: ۱۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موندلي دي[۱]. اروانباد دوست شینواری خو لا ساکان د پښتنو قام په جوړښت کي یو اساسي عنصر ګڼي. د ده په عقیده د پښتانه په ختښه کي د (سلم، ساک او سامي) عناصرو بېلګې سته[۲]. پوهاند دوکتور زیار صاحب خو د پروفیسور مارګینستیرنه په پیروۍ د پښتنو پرساکي منشاءباندي پنډ کتاب کښلی دئ.

په پښتنو کي د عربي فرهنګ له خپرېدو سره سم خورا ډېري پښتو کلمې په عربي بڼه او وروسته په پاړسي شکل واوښتې لکه صرود (سردسېر)، جروم (ګرمسیر)، مستنج (مستنګ)، سجستان (ساګزستان)، سجزي (ساګزي)، قهستان (کوهستان)، میر واعظ (میرویس)، ضحاک (سهاک)، لهوګرد (لوګر)، فوفلزایي (پوپلزی)، طوخی (توخی)، صدوزی (سدوزی)،ارغستان (ارغسان)، سفید روان (سپېروان) او نور. په دې ډول له سهاک څخه (ضحاک او اسحق) جوړ سو (لکه له ښرخبون او خرښبون څخه چي ئې شرف الدین او خیرالدین جوړ کړي دي!) او د ساګزو قبیلې نوم په اسحق زایي واوښت. دا لرغونې قبیله چي موږ ئې د موجودیت ثرک (۲۵۰۰) کاله وړاندي لرو، د روایتي شجرو د مسخ کوونکو له خوا دوه ځایه سوې ده. یوه برخه ئې د سړه بن په اولاده کي د ابدال له لاري د پنج پای په ګروپ کي شامله سوې او بله یې د سهاک ولد ابراهیم ولد بي بي متو بنت بېټ بللې ده[۳]. که د ابدال زمانه د ۴۴۰ هـ ق شاوخوا ومنو نو د سهاک = اسحق د ژوند عصر باید د اوومي هجري پېړۍ سر

---

(۱) پورتنی اثر: ۵۸ مخ.
(۲) شینواری – سرمحقق دوست – پښتانه څوک دي؟ – ۱۹ مخ، پېښور – ۱۹۹۸م.
(۳) خلاصة الانساب: ۱۲۶ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي او په دې توګه به مو د يوې لرغوني قبيلې د عمر لږ تر لږه اتلس سوه کاله عمر خوړلی وي.

د پنج پای له ګروپ سره د ساکانو يو ځای کول ما ته مصنوعي ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

غرزي – غلزي – خلجي – غلجي

په پښتنو کي غلجي قبایل هم د شمېر له مخي او هم په تاریخ کي د خپل ځانګړي نقش له رویه د یادوني وړ موقعیت لري او همدا علت دئ چي ما په دې لیکنه کي هغوی په یوه بېل څپرکي کي راوړل. له دې قبیلې څخه لودیانو د څلرمي هجري پېړۍ په سر کي په ملتان کي د یوې درنې پاچهۍ تاداو کښېښود چي نیمه پېړۍ ئې دوام وکړ او د غزنوي سلطان محمود له خوا په ۴۰۱ هـ ق کي ورانه سوه. تر دې وروسته په هند کي د خلجي (غلجي) شاهانو اوږده دوره پیل کېږي چي پیل ئې په ۱۲۰٦م کي وو او څه دپاسه درې سوه شل کاله ئې دوام وکړ. (د خلجي او غلجي په باب به وروسته ږغېږو). د نهمي هجري پېړۍ په نیمایي کي لودیانو د دوهم ځل لپاره د شاهوخېل لودي سلطان بهلول په لاس د هندوستان په شمال (ډیلي) کي د یوه پرتمین سلطنت بنسټ کښېښود چي تر اتیا کاله عدل وروسته د مغول بابر په لاس ړنګ سو. تر بابر وروسته بیا د دغو قبایلو خپلوانو (سوریانو) د سلطان

(c) ketabton.com: The Digital Library

العادل سوري شېرشاه په همت پر هند باندي د پښتنو واکمني ټينگه کړه چي د مغول همايون په لاس چپه سوه او تر هغه وروسته بيا وينو چي په کندهار کي د حاجي ميرويس نيکه په قيادت ملي غورځنگ پيل سو (۱۱۱۹ هـ ق) پښتانه ئې واکمنۍ ته ورسول. دا واکمني اته دېرش کاله وروسته د افشار نادر په لاس نسکوره سوه.

لکه وړاندي چي مي وويل د دې قبايلو په باب زه ځکه لږ څه په تفصيل بړغېږم چي په روايتي شجرو کي همدوی زياتره د مناقشې وړ گرځول سوي دي. د دوی په باب ظالمانه قضاوته سوي دي. د پښتنو د روايتونو له مخي د غلجيو ريښه د بېټ نيکه لور بي بي متو ته رسېږي. بي بي متو په غوري حسين[۱] واده وه. په مخزن افغاني کي د متو او حسين د واده په باب د مجمع الانساب په حواله يوه افسانه ليکل سوې چي وروسته ئې نورو تاريخونو ته هم لار کړې ده[۲]، افسانه داسي ده:

د وليد بن عبدالملک بن مروان د خلافت په وخت د ده سپه

---

(۱) د فاضل استاد پوهاند رشاد په عقيده دغه نوم "په را وروسته کي حسين سوی دئ. اوسوني (Uswinee) په مونث صورت په سانسکريټ کي هغه لومړي ستوري ته وايي چي د سپوږمۍ په مدار کي واقع دئ او د سپوږمۍ لومړي مزله ته هم وايي" (وگورئ: لودي پښتانه - د عبدالشکور رشاد ليکنه - ۳ مخ - اوله حاشيه - کابل - ۱۳۳۶ش).

(۲) د دغي افسانې تکرارول پر ځينو خواخوږو پښتنو ښه نه لگېږي. ما چي په ډېوه مجله کي په دې باب ليکني کولې (۱۹۹۵ - ۱۹۹۶م) ښاغلي قدرت الله حداد خپله ناخوښي د همدې مجلې د دريم کال په شپږمه گڼه کي وښووله. زه له دغو خواخوږو څخه بخښنه غواړم خو په دې بحث کي مجبوريم چي افسانه يو وار بيا تکرار کړم ځکه له تکرار پرته ئې نقد ول بې ربطه کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سالار حجاج بن یوسف ثقفی د خراسان او غورستان د نیولو په نیت له یو لوی لښکر سره راوخوځېد. په غور کې د حجاج په راتګ سره لویه ګډوډي راغله. مخوري کورنۍ او د نامه کسان له کور و کلي ووتل په هغو کې د حسین په نامه یو ځوان د وطن پرېښوولو ته مجبور سو. (د حسین د نسب شجره ئې د غور حاکم سلطان بهرام ته رسولې ده او هغه ئې د سلطان معزالدین محمد بن سام غوري له اولادې بللی دئ. وایي چې د څلرم خلیفه حضرت علي کرم الله وجهه له خوا سلطان بهرام ته د غور د حاکم په توګه فرمان صادر سوی وو). په افسانه کې راغلي دي چې حسین نامی د کسي په غره کې د شیخ بېټ نیکه کورنۍ ته پناه وروړه. شیخ بېټ ئې په تندي کې د عالي نسبۍ او نېک فطرتۍ نخښې ولیدلې. په کور کې ئې ځای ورکړ او د کهاله محرم ئې وګاڼه او د زوی په شان چلند ئې ورسره وکړ. څه موده وروسته د حسین او د شیخ بېټ د لور (متو) تر منځ مینه پیدا سوه او د متو د مور و پلار په پټه سره کور و کهول سول. متو حمل واخیست. مور ئې د چارې په فکر کې سوه د پلار سره ئې خبره طرحه کړه او ځني وئې غوښتل چې د هلک و نجلۍ نکاح وتړي. پلار ئې د هلک د اصل و نسب د معلومولو له پاره یو سړی چې (کاغ دوړ) نومېدی د حسین له یوه لیک سره چې د خپلي کورنۍ په نامه ئې کښلی وو، غور ته ولېږه. کاغ دوړ په غور کې د حسین د پلار و نیکه څرک ویوست او تر راتګ وروسته ئې شیخ بېټ ته ډاډ ورکړ چې هلک عالي نسبه شهزاده دئ. شیخ بېټ د خپلي لور و حسین نکاح وتړله. متو ته خدای زوی ورکړ. نیکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې له دې امله چې هلک و نجلۍ د ده بې سلا يو ځای سوي ول، پر ماشوم باندي (غلزوی) نوم کښېښنو يعني د غلا زوی. دا نوم وروسته غلزی، غلجی سو[۱]. تاريخ سلطاني دې افسانې ته نېټه هم ايښې ده او دا پېښه ئې په پنځه سوه هجري کي بللې ده[۲]. حسين ئې د شهزاده سام غوري زوی بللی دئ او له غور څخه ئې د هغه د راوتلو علت غور ته د غزنوي لښکرو ورتګ ګڼلی دئ. دا افسانه په مخزن افغاني کي پيل سوه او تر ننه پوري ډېرو کتابو اخيستې ده. زمونږ له پياوړو استادانو څخه علامه رشاد رحمة الله عليه هغه (مضحکه وجه تسميه) بللې ده[۳] له دغو يادونو سره سره به زه اوس د دغې افسانې په باب يو شمېر دلايل وړاندي کوم او ګران لوستونکي به وګوري چې دغه افسانوي روايت او (عاميانه اشتقاقونه) څومره له حقيقته ليري دي.

– لومړی دا چې د غوري پاچهانو په هغه لست کي چې علامه حبيبي په خپل کتاب (تاريخ مختصر افغانستان – ١٦٦مخ) کي راوړی دئ، د سلطان بهرام په نامه څوک نسته. زما په ګومان د دغې افسانې طراحانو د غزنوي شاهانو د لړۍ پر يوه تن (بهرام شاه بن مسعود سوم) باندي ئې د (غوري) لقب ورزيات کړی دئ. دا امکان زه څکه وارد بولم چې د پښتنو د بني اسرائيليت د نظريې د جوړولو په ترڅ کي ئې هم د اصفيا په اولاده کي د افغنه نوم ورځای

---

(۱) هروي – نعمت الله – مخزن افغاني: اردو ژباړه – ۴۳۵ مخ.
(۲) تاريخ سلطاني: ٦٩ مخ.
(۳) حيات افغاني: پښتو ژباړه – د تعليقاتو برخه – د پوهاند رشاد صاحب په قلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی دئ.

– د حضرت علي کرم الله وجهه شهادت په ۴۰ هجري قمري کي پېښ او سلطان معزالدين غوري د شپږمي هجري پېړۍ سړی دئ. د ده په اولاده کي سلطان بهرام نامي؟ ته د حضرت علي کرم الله وجهه له خوا د فرمان صادرېدل له تناقضه ډک روايت دئ. ځکه د حضرت علي د شهادت او د سلطان معزالدين د واکمنۍ تر منځ د شپږو پېړيو واټن پروت دئ. ګويا د اسلام څلرم خليفه تر خپل شهادت شپږ پېړۍ وروسته يو چا ته فرمان صادروي!.

– مخزن افغاني خو د متو او حسين د نکاح کېدلو وخت نه راښيي خو تاريخ سلطاني لکه وړاندي چي مو ولوستل په صراحت سره وايي چي دا پېښه په پنځمه هجري پېړۍ کي سوې ده. په داسي حال کي چي وليد بن عبدالملک په ۹٦ هـ ق کي مړ دئ او د حسين له کوره وتل او د کسي غره ته تلل بايد په لومړۍ هجري پېړۍ کي ښوول سوي وای. متو د قيس لمسۍ ده. قيس په ۴۰ يا ۴۱ هـ ق کي مړ دئ او په دې ډول خو اول د نيکه او لمسۍ تر منځ زماني فاصله (۴۵۰) کاله ده چي د عقل په حکم ممکنه نه ده. بله د حيرانتيا خبره دا ده چي حسين د لومړۍ هجري پېړۍ په پای کي له کوره وتلی خو واده ئې درې پېړۍ وروسته کړی دئ. نه پوهېږم چي دا مسأله به څرنګه تشريح سي؟

– وايي شيخ بېټ په خپل وخت کي په تقوا او نېکي مشهور وو، د لور په ورکړه کي د نورو پښتنو په شان ډېر محتاط وو. د خېښۍ په وخت کي ورته د اصل و نسب مسألې زيات اهميت

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلود او له همدې امله ئې د حسين غوري د پلار و نيکه د معلومولو له پاره کاغ نومي دوړ ته له کسي غره څخه د غور تر لتو پوري د اوږده سفر ماموريت ورکړ. آيا د دغسي يو شخص څخه دا هيله کېدای سي چي د خپلي کورنۍ لمن دي په خپل لاس پورته کړي او پر لمسي باندي دي د (غل زوی) نوم کښېږدي؟ په پښتنو کي همدا اوس پر ناموس باندي د تېري او ناروا داغ جزا مرګ دئ. آيا دا خبره به د بېټ نيکه په وخت کي چي اسلام او پښتونولي تر نن سل چنده ټينګه وه، د يوه روحاني مقتدا په باب د منلو وړ وي چي خپله لور داسي يوه شخص ته په نکاح ورکړي چي د ده کورنۍ ته ئې پېغور اړولی وي؟ هيڅکله نه.

– د دې افسانې بل تناقض د (کاغ دوړ) مساله ده. که کاغ نامی په رشتيا سره په قوم (دوړ) وو، نو د دوړ قوم لومړی نيکه بايد تر بېټ نيکه دمخه يا ئې همعصر وي. په داسي حال کي چي د روايتي شجرو په روايت خو (دوړ) په (شيتک) کي شامل دي (نوري څانګي ئې تڼي او بنوڅي دي) شيتک د ککي زوی، هغه د کرلاڼ زوی او هغه د بېټ سره په يوه ليکه کي راغلی شخص ښوول سوی دئ. د پورتني روايت له مخي خو لمسي تر نيکه دمخه ژوند کاوه!

د دغو تناقضاتو حل په هغه چا اړه لري چي د غلجيو په باب پر دغه افسانوي روايت باندي ګروهمن وي.

غلجي څوک دي؟

د غلجيو د نامه په توضيح کي نني پوهان د نوو څېړنو په رڼا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي ټول په یوه خوله دي او هغه دا چي دا نوم غرزی (کوهزاد) دئ. د غرزي کلمه ورو ورو په غلجي اوښتني ده. د (زې) او (جیم) د اوښتون ډېر مثالونه سته (ژوند – زوند – جوند، ژبه – زبه، جبه، ژرنده – زرنده – جرنده). علامه حبیبي د توماس چک له خولې وایي چي په لرغونې باختري دري ژبه کي (گر – Gar) غره ته وایي او د آمو سیند د لوړي خوا د غرنیو سیمو آریایي اوسېدونکي (غرچه) نومېدل. غرڅه او غرڅني په ننني پښتو کي مروجي کلمې دي او د غره مېړونو ته وایي. غر د یوې لاحقې په توگه د پښتانه له نامه سره تړلې کلمه ده. عربو د غور پښتانه پاچهان (ملوک الجبال) یعني (د غرونو شاهان) بلل. د غزنوي دربار مشهور مدیحه ویونکی شاعر ابوالقاسم فردوسي په خپل تاریخي شهکار (شهنامه) کي د زابل په غرو کي د افغانانو د یو مشر او پهلوان اوږد داستان لري. دا مشر (کک کوهزاد) نومېدی، چي په قوي احتمال سره ئې (غرزی کک، غلجی کک) بللای سو. د شهنامې د ملحقاتو روایت داسي دئ:

چنین گفت دهقان دانش پژوه
مر این داستان راز پیشین گروه
که نزدیک زابل بسه روزه راه
بیک سوی او دشت خرگاه بود
دگر دشت، زی هندوان راه بود
نشسته درآن دشت بسیار کوچ
زاوغان و لاچین و گُرد و بلوچ

(c) ketabton.com: The Digital Library

یکـــی قلعــه بــالای آن کـــوه بـــود
کـه آی حـصن و از مـردم انبـوه بـود
مــر آن حــصن را نــام مربــاد بــود
ازو جـــان نـــابخردان شـــاد بـــود
بدژ در یکی بد کنش جای داشت
کــه در رزم بــا اژدهــا پــای داشــت
نــژادش زاو غــان ســپاهش هــزار
همــه نــاوک انــداز و ژوبــین گــزار
بیـــالا بلنـــد و بـــه پیکـــر ســـتبر
بـه حملـه چـو شیر و بـه پیکـار ببـر
دورانـــــش بماننـــــد ران پیـــــل
گـــه رزم جوشـــان تـــر از رود نیـــل
بــه نیرو جـد اکـر دی از کـوه کمـر
گریـــزان ز رزمـــش بـــدی شـــیر نـــر
چـو پیکـار جـستی زمـردان مـرد
زمـــردان بـــه اوردی از گـــرز گـــرد
ورا نـــام بـــودی کـــک کـــوهزاد
بگیتـــی بـــسی رزم بـــودش بـــه یـــاد
هـزار و صـد و هـژده اش سـال بـود
بـــسی بـــیم ازو در دل زال بـــود [1]

---

(۱) کهزاد – احمدعلي – افغانستان در شاهنامه: ۲۸۶ – ۲۸۹ مخونه، کابل – ۱۳۵۵ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ارواښاد استاد احمدعلي کهزاد په نظر د (مرباد) غر په فراه کي واقع دئ او "که نزدیک زابل بسه روزه راه" داسي تعبیروي چي زابل یوه پراخه سیمه ده او په دې ځای کي له زابل څخه مراد د هیلمند او ارغنداو غاړي دي. نوموړی استاد زیاتوي: "دشت خرگاه عبارت از سرزمین پهناوریست که علی العموم کوچی ها در آن مستقر بودند و خیمه ها و غژدی ها و خرگاه های خود را در آن پهن دشت بر پا می نمودند. راهی که بطرف هندوان رفته بود، امکان دارد که از طرف جنوب در راه قندهار و چمن و کویته جانب (هند) میرفته، ولی امکان دیگر هم موجود است که راه مذکور از طریق قندهار و غزنه به مرکز کابلستان که در آن وقت حصهٔ زیاد آن پیروان هندوئیزم بودند، کشیده شده باشد"[1].

د (دشت خرگاه) موقعیت موږ ته دا راښیي چي دا دښت د اوسني زابل و غزني له پراخو دښتو سره څرمه پروت وو او تر دا نن پوري لا هم د غلجي کوچیانو کړدۍ پکښې پلني وي. د شهنامې د روایت له مخي (کک کوهزاد) افغان وو. په دې باب موږ یو شمېر نور بیتونه هم لرو چي د کک افغانیت (پښتونوالی) ځني څرگندېږي. فردوسي د رستم نکل کوي او وایي چي نوموړی یوه ورځ (بازرگاه) ته ځي او د لارویانو له خولې د (کک کوهزاد) د غښتلتوب بیان داسي اوري:

---

(۱) هماغه اثر: ۲۸۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یکــی گفــت ای نــامور پهلــوان
دل کـــار زار و خـــرد را روان
نهنــگ دمانــست و شــیر ژیـــان
بــه نیــروی او کــس نبــسته میــان
نــژادش زاوغــان سـپاهش بلــوچ
ابــر دشــت خرگــاه بگزیــده کــوچ

کــک کــوهزاد اژدهــای نــر اســت
زگرشسپ و ار سام جنگی تر است

دگــر آنکــه در کــوه بــا آن دلیــر
هــزاران جنگــی همــه همچــو شــیر
بــه مــردی فزوننــد هــر یــک زکــک
بــود کــک زپیکــار ایــشان سبــک
هـــزاران ســـواران افغـــان گـــروه
زلاچـــین دلیـــران ابـــر گـــرد کـــوه

رستم چي دا بيان اوري له خښمه سره تاوېږي او قسم خوري چي د کک چاره به کوي:

نــدارم درنــگ امــشب ایــدر زکــین
مگــر ســوی اوغــان و خرگــه زمــین

ســوی دشــت خرگـــاه تـــازیم زود
زافغـــان و لاچـــین بـــر آریـــم دود

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه نه غواړم د شهنامې ټول داستان دلته رانقل کړم. مقصد مي دا دئ چي (کک کوهزاد) د شهنامې په استناد افغان – اوغان وو، د (دشت خرگاه) پښتانه ئې عزیزان ول او په لښکر کي ئې په زرو (زرگونو) افغانان شامل ول. (کک) چي افغان سو نو په يقين سره ويلای سو چي د (کوهزاد) لقب همدغه (غرزی) دئ چي وروسته غلزی – غلجی – خلجی سوی دئ. د (اک – ak) لاحقه په نورو پښتني قومونو کي هم سته لکه ختک، شيتک، هوتک، اڅک، بارک او نور.

د روايتي شجرو له مخي غرزی = غلجی د بيټ نيکه د لور (بي بي متو) زوی ګڼل سوی او د ژوند زمانه ئې تر اسلام وروسته ختونه دي په داسي حال کي چي د همدې شخص بيان د شهنامې په استناد تر صدراسلام ډېر وړاندي په فولکلوريکو داستانو کي ځای نيولی دئ او دې خبري ته مو بايد پام وي چي فولکلوريک داستانونه که د عقل و درايت ملاتړ وګټي نو بيا د ثقه اسنادو ځای نيولای سي. روايتي شجرو چي د غلجي په اولاد کي د توران، بولر، بارو، بابو، درخی ... نومونه راوړي دي، په خپله د دې شاهدي ورکوي چي دا نومونه تر اسلام ډېر وړاندي لرغوني نومونه دي.

نسبي شجرو غلجي قبايل په (وصلي افاغنه) کي راوستي دي. د دې له پاره چي د دې مطلب اساس ښه څرګند سي، لازمه ده چي پر دغه برخه يو څه وربغېږم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصل و وصل:

قبیلې او قومونه د انسانانو لوی لوی جمعیتونه دي او د جوړښت جریان ئې یوه ډېره اوږده زمانه نیسي. چې د پیل ټکی معلومول ئې یو څه مشکل کار دئ. یوه شخص ته د لویو قومونو د مبداء رسول زیاتره له علمي معیارو سره سر نه خوري. پښتانه چې خپله نسبي شجره بیانوي، وایي پلانی د پلاني زوی د پلاني لمسی د پلاني کړوسی د پلاني کوسی د پلاني کودی ... او بالاخره د پای ټکی ئې یوې لویي ټولۍ (پوپل، اڅک، اپرېدي، ...) ته رسوي. تر لویي قبیلې پوري د نسب سلسله د افرادو له لاري بشپړېږي. د روایتي شجرو تېروتنه دا ده چې دغه لویي قبیلې یا قومونه ئې د شخص په توګه منلي دي او داسي ئې انګېرلې ده چې ګویا پوپل، خټک، اڅک، اپرېدي ... اشخاص دي په داسي حال کي چي هغه اشخاص نه بلکي د افرادو لویي ایتنیکي مجوعې دي چي ټوله بیا د (پښتون) په نامه په یوه لوی واحد کي د ملي یووالي درجې ته رسېدلي دي. او لکه وړاندي چي مي وویل د دغو لویو ایتنیکي واحدونو جوړېدل د خورا ډېري اوږدې زمانې محصول دئ. د پښتنو په دا اوسنۍ سیمه کي د تاریخي حوادثو له مخي څوک دا اټکل کولای سي چي دلته په خورا لرغونې زمانه کي د انسانانو یوه ټولۍ د (ملي توحید) یوې داسي مرحلې ته رسېدلې وه چي نوري ټولۍ او جمعیتونه ئې ځان ته راجذبولای او په ځان کي منحلولای سوای. د دغه جذب او انحلال مفهوم په روایتي شجرو کي د (وصل) یا (وصلي) په نامه بیان سوی دئ. وصل او ادغام یوه داسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

عملیه ده چي مثالونه ئې د نړۍ په نورو قومونو کي هم موندل کېږي. د استاد محمدانور نومیالي په عقیده: "... په لرغوني تاریخ کي دلته یو شمېر لومړنۍ قبیلې ډېري وختي د ایتنیکي جوړښت یا تکوین یو پاخه او په ځان پوره قبیلوي نظام ته رسېدلي دي. بیا نو د دغه نظام د انضباطي او انتظامي ارزښتونو له بر کته چي په خپل وخت کي ئې زیاتي اجتماعي او اقتصادي ښېګڼي درلودې، په لیري او نژدې ګاونډیتوب کي ئې هر ځوک ځان ته راجلبوله او په دوی ور ګډېدله. د ظلمونو له مرکز څخه فراره او د شرقي استبداد له دولتو څخه بېزاره پر ګنې چي د دوی په ګاونډیتوب کي ئې پناه موندله، د دوی د ژوند لاره ئې غوره کوله"[(۱)]. پر (فراره او بېزاره پر ګنو) سربېره له نظامي فتوحاتو سره سم ځیني مهاجم جمعیتونه او افراد هم په نیول سویو سیمو کي د تل له پاره مېشته سوي دي چي د اسلام له خپرېدو وروسته په پښتنو کي د عربي عناصرو منحلېدل ئې ښه مثال کېدلای سي. دغو عناصرو چي اوس د پښتنو ستانه دي، خپله ژبه او کلتور سره له دې چي د مذهبي تقدس ملاتړ هم ورسره ملګری وو له لاسه ورکړی دئ. په کندهار کي یو شمېر سپېڅلي پښتانه همدا نن ځانونه (تاجک) بولي او ځیني ئې (بلوڅ). خو نه د یوه تاجکي زده نه د بل بلوڅي او نه ئې راشه درشه د تاجک و بلوڅ ده.

کله چي ځوک په پښتنو کي د (وصل) عملیه ګوري نو ویني چي یو وخت هفتلیان – اپتلان د دې سیمي له بومي اوسېدونکو

---

(۱) نومیالی –محمدانور –د پښتنو د ټولنیز تاریخ مبادي: ۳۰ مخ –مسکو – ۱۹۹۰م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(پکتهانو) سره یو ځای سوي او (ابدالیان و غلجیان) ترې جوړ سوي دي[۱]. بل وخت د سامي توکم ځینو قبیلو خپله بقا له پښتنو سره په یو ځای کېدلو کي موندلې ده او ځانونه ئې پکښې منحل کړي دي او بل وخت بیا د منځنۍ اسیا د پراخو سیمو اوسېدونکو ساکانو خپل هر څه له خپلو ګاونډیو پکتهانو سره ګډ کړي دي. د همدغو طبیعي عملیو د څېړلو په نتیجه کي ننني پوهانو داسي انګېرلې چي د پښتني ټولني د جوړښت مهم توکي (سلیمانیان، ساکان او سامیان) دي[۲]. د سړې سینې خبره دا ده چي د دې ټولو عناصرو نخښې د پښتنو په سره یو موټې ترکیب کي موندل کېدلای سي. لرغونو کتابو او د هغو په پیروۍ ځینو ننیو څېړونکو چي د دغه ادغام او وصل ځیني نخښې په پښتنو کي موندلي دي، د دې پر ځای چي د وصل د عملیې څرنګوالی دي ئې څېړلی وي ټول پښتانه ئې هغو ته منسوب کړي دي. همدا علت دئ چي ځینو څېړونکو پښتانه بني اسرائیل بللي، ځینو تاتار او ځینو منګولیان و...

د (وصل) له طبیعي عملیې څخه د سیاسي واکداریو او ملاحظاتو په ګټه ناروا استفادې هم سوي دي او د دې پر ځای چي دغه عملیې ته د یوې عیني او عادي واقعې په توګه کتل سوي وای، د یوه قوم د تذلیل او د بل د تجلیل له پاره کار ترې اخیستل سوی دئ[۳].

---

(۱) حبیبي – تاریخ مختصر افغانستان: ۷۵ مخ.

(۲) شینواری – دوست – پښتانه څوک دي؟: ٦ – ۳۲ مخونه – پېښور – ۱۹۹۸م.

(۳) د (اصل و وصل) په برخه کي چي ما په ډېوه مجله کي کوم استنتاجونه بیان کړي دي، پر هغو مي نوې کتنه کړې ده چي تاسي وړاندي ولوستل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مور ته منسوب قومونه تر نورو لرغوني دي:

شرقي ملتونه د قومي لرغونتوب مسالې ته اهميت ورکوي. په دې بحث کي له لرغونتوب څخه زما هدف دا نه دئ چي ګويا لرغوني قومونه پر نالرغونو لوړ دي يا دا د قومونو له پاره يو امتياز دئ. دا د بشري انکشاف يوه غير ارادي عمليه ده چي ځيني انساني ټولۍ وړاندي او ځيني وروسته د قوم درجې ته ورسېږي. زما مقصد د ځينو هغو تاريخي حقايقو بيانول دي چي په پخوانيو کتابو کي له پامه اچول سوي ول. له دغو تاريخي حقايقو څخه يو هم د مورني اصالت په دوران کي د قبيلو او قومونو منځ ته راتګ او د مور نامه ته د هغو منسوبېدل دي.

د نړۍ په تاريخ کي داسي شواهد موندلای سو چي د ځينو بشري ټوليو جوړښت د مور په نامه پيل سوی وي او د نامه ريښه ئې د ميندو له نومو سره تړلې وي. دا د بشري انکشاف او تکامل هغه پړاو دئ چي د ټولني د اقتصادي او ټولنيزو چارو په سر ته رسولو او پرمختيا کي د ښځو رول تر نارينه زيات وي. کله چي د اقتصادي او اجتماعي ودې له امله په ټولنه کي د نارينه غلبه ټينګه سوه، دلته نو د نسب نوم هم د مور له نامه رابېل او په پلار پوري وتړل سو.

په پښتنو کوچيانو کي نن ورځ لا هم د ورځنيو چارو په تر سره کولو کي د ښځو نقش تر نارينه ډېر دئ. د کډو بارول او اړول، د مېږو پالنه و روزنه، د غوړو و کوچو او وړيو توليدول او د کوچياني ژوند نوري اړوندي چاري د ښځو مسئوليتونه او وظايف دي. د بشري و طبيعي حوادثو په وړاندي د قبيلې دفاع د نارينه وو وجايب

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. په پښتني قبيلو کي چي ځيني ئې د مور يا ښځو نامه ته منسوبي دي، د دې حقيقت ښکارندوی دي چي ګويا د دغو قبيلو د جوړښت پيلامه د بشري تکامل په هغه دوره اړه لري چي په هغې کي د مور يا ښځي نقش تر پلار يا نارينه زيات وو. له قراينو څخه داسي ښکاري چي د دغو قبيلو نومونه د اسلام د مقدس دين تر راتګ ډېر وړاندي په لرغونو زمانو کي وضع سوي دي خو د نامه توضيح و تحليل او پر هغو باندي د نتايجو بنا کول ئې په هغه دوران کي سر ته رسېدلي دي چي په ټولنه کي د نارينه بابايي (غلبه) ټينګه وه. د دغسي غلبې په وخت کي د ښځي د موقف د ټيټېدلو له پاره هر راز جواز سته او دغه علت دئ چي د مور نامه ته منسوبو قبيلو د توهين و سپکاوی ډېري څپېړي خوړلي دي. د دې انتساب اغېزه دومره ستره ده چي د پښتو نوميالي شاعر خوشحال ختک (۱۰۲۲ – ۱۱۰۰ هـ ق) له خپلي خانۍ، دبدبې، علمي سويې سره سره ځان حقير ګڼي ځکه چي قبيله ئې (سباکۍ انا) ته منسوبه بلل سوې ده. دی وايي:

که د واړو پښتنو راته تسليم دی
زه خو بيا د سباکۍ انا خښتک يم

په پښتنو کي له متيزيو پر ته نور خېلونه هم سته چي د ښځو نامه ته منسوب دي. د خښي ابن کند ابن خرښبون په اولاده کي د کمال نامي دوې ښځي وې چي دواړو ته يې (انۍ) ويله. مشره انۍ او کشره انۍ. د يوسفزو دوه مشهور خېلونه مشرانزي او کشرانزي

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې دوو ښځو ته منسوب دي[۱] په ملېزيو کي د اکوزيو دوه ښاخه (رانړي زي او کورا) د ميندو په نامه (رانړۍ او کورا) مشهور دي (رانړي زي په اتمانخېلو ګډېږي). د اپرېدو زخه خېل (زخۍ انا) ته منسوب دي[۲].

په پښتني قبيلو کي د لرغونيت اندازه د دوی د نومونو له څرنګوالي څخه هم اټکلېدلای سي. استاد نوميالی هغه قومونه چي د نامه "له کلماتو څخه ئې هيڅ تاريخي دلالت نه راوزي" د جامد قبيلوي نوم او هغه چي د نامه له کلماتو څخه يې "د نسبي سلسلې تاريخي دلالت ... څرګندېږي" د مشتق قبيلوي نوم په نامه بللي دي[۳]. په جامدو نومو کي کاکړ، هوتک، ځاځي، ماکو، اندړ، وردګ او نور راتلای سي او په مشتق نومو کي محمدزي، علي خېل، احمدزي او نور يادولای سو. د جامدو نومو قومونه تر مشتقو لرغوني دي. ژبنی دليل ئې دا دئ چي په نامه کي ئې د اسلامي نومو او عربي ژبي اغېزه نه ليدله کېږي او "د ټولنپوهني له پلوه ئې دليل دا دئ چي دا د هغي دورې نسبي نومونه دي چي هغه وخت لا د ميراث مؤسسه نه ده غښتلې سوې او هيڅ داسي اړتيا نسته چي خلک د (زي) او (خېل) غوندي مشتقي لاحقې په خپلو نسبي نومونو کي زياتي کړي او د پلار د خوا تناسلي رابطه د ميراث په خاطر ژوندۍ وساتي".

---

(۱) حافظ – رحمت خان – خلاصة الانساب: ۱۱۲ مخ.
(۲) د هجري ياد: د مقالو مجموعه – ۱۰۹ مخ.
(۳) نوميالی – د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي: ۴۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلجي او غلجي:

له دريمي او څلرمي هجري پېړۍ را په هيسته په زياترو ليکلو آثارو کي د (خلجي) په بڼه د (غلجي) قوم ناسم تلفظ او ليکنه ليدله کېږي او د دغه ناسم تلفظ پر بنسټ د دغه قوم په باب داسي نظريات څرګند سوي دي چي ګويا (خلجيان) له لويه سره تورکي الاصل قبايل دي او زابلستان ته تر لېږدېدلو وروسته ئې د دغه ځاى له اوسېدونکو سره د ګډ ژوند په نتيجه کي خپله ژبه و کلتور له لاسه ورکړى او (غلجيان) سوي دي. خلجيانو د اوومي پېړۍ له پيل څخه په هندوستان کي درنه امپراتوري جوړه کړې وه چي څه دپاسه درې نيم سوه کاله ئې دوام موندلى وو. د دغه درنې پاچهۍ په باب کورنيو او بهرنيو څېړونکو ښايسته ډېري ليکني کړي دي او په ځينو کي ئې د دوى تورکي والي ته اشارې هم سته. زموږ مشرانو ليکوالو په خپلو مستندو څېړونکو سره دا خبره سپينه کړې ده چي (خلجيان) او (غلجيان) يو قوم او د تورکي والي نسبت ئې ناسم دئ. زه به په دې برخه کي د ارواښاد علامه حبيبي د هغې څېړني لنډيز او ترجمه تيمناً رانقل کړم چي زما سره ئې همدا اوس انګرېزي متن سته او (Khaljies are Afghans) نومېږي[1]. تر کومه ځايه چي ما ته معلومه ده ارواښاد علامه په دې برخه کي د (اصل خلجيان افغاني، رفع اشتباه دربارۀ ايشان) په نامه يوه څېړنه لري چي په ۱۳۴۹ش کال په تهران کي چاپ

---

(۱) د دغي ليکني کاپي ما ته ښاغلي سليمي کندهاري را کړې ده چي ورڅخه ممنون يم. د دې رسالې د دوهم چاپ پر وخت سليمي صاحب وفات سوى دئ (هوتک).

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوې ده[۱]. دغه راز ئې په (پښتو و لویکان غزنه) او (د پښتو ادبیاتو تاریخ – دوهم ټوک) کي هم پر دغه موضوع باندي رڼا اچولې ده.

اروانښاد علامه حبیبي په نوموړې مقاله کي لیکي: "په ۱۹۳۹م کال د انډین هسټري کانګرس په غونډه کي یوه ویناوال ثرګنده کړه چي خلجیان تورکان نه وه د ده ثبېرنه د کانګرس په خپرونو کي چاپ سوې هم وه. تر ده دمخه اډوارډ توماس (Edward Thomas) په خپله مقاله کي چي (د ډیلي د پښتنو پاچهانو پیښلیک) نومېږي او په ۱۸۷۱م کي ئې په لندن کي خپره کړې وه ویلي وو چي له ۱۱۹۳م څخه تر ۱۵۵۴م پوري د ډیلي سلطانان افغان پښتانه پاچهان وول. سرولزلي هیګ (Sir Wolseley Haig) هم د کمبرج هسټري آف انډیا په دریم ټوک – چاپ – ۱۹۲۸م کي د (تورک و افغانان په هندوستان کي) تر نامه لاندي ویلي چي خلجیان افغانانو ته منسوب دي او زیاتوي چي دوی هغه تورکان وو چي افغاني دود و عادت ئې اخیستی وو او د افغانستان د ګرمسېر په سیمه کي اوسېدل[۲]. اروانښاد د طبقات ناصري د مؤلف قاضي منهاج سراج له خولې وایي: "له ۶۰۰ هجري را وروسته څه دپاسه پنځلسو سترو خلجیو واکمنانو پر هندوستان واکمني چلوله او په شمالي هند او د بنګال د شمال په لوړو سیمو کي ئې

(۱) خپل – هارون – آفریده های مهجور علامه حبیبي – ۳۲ مخ – کابل – ۱۳۶۷ش.
(۲) تر دې وروسته چي د خلجیانو په باب د اروانښاد حبیبي خبره رانقلېږي، لوستونکي دي پوه وي دا د هغې مقالې محتویات دي چي وړاندي مي یاده کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خراساني او اسلامي ثقافت خپراوه. خلجيان يو ځل بيا له ٦٨٩ څخه تر ۷۲۰ هـ ق پوري د ډيلي واکمنان سول. دا واکمنان د افغانستان غلجيان ول".

اروانښاد حبيبي د محمدقاسم فرشته هغه حکم ته د شک په سترګه ګوري چې د طبقات اکبري د مولف نظام الدين احمد بخشي هروي له خولې ئې بيان کړی او ويلي ئې دي چې خلجيان د چنګېزخان د زوم خليج خان (قليچ خان – م. هـ) اولاده ده او ليکي: "له تاريخي اسنادو څخه څرګندېږي چې خلجيان يا غلجيان تر چنګېز درې پېړۍ وړاندي په زابلستان کي اوسېدل. د حدودالعالم ناڅرګند مولف په ۳۷۲هـ کي وايي چې په غزنه او شاوخوا کي ئې ... د خلج تَرکان (Taraks of Khalj) اوسي. دوی کوچي خلک دي او د پسو ډېري رمې لري. د خلج د دغو تَرکانو يو زيات شمېر په بلخ، تخارستان او ګوزګانان کي هم ليدل سوي دي ... منهاج سراج يو ځل بيا ثابتوي چې خلجيانو تر چنګېز او د هغه تر زوم ډېر دمخه پر هندوستان باندي واکمني کوله او د امپراتورۍ حدود ئې د شمالي بنګال تر لوړو سيمو پوري رسېدل. د ده د کتاب شلم فصل په بشپړه توګه د دغو خلکو بيان ته وقف سوی دئ. دی زياتوي چې خلجيان غزني ته نژدې په ګرمسېر او غور کي اوسېدل، مګر د دوی د توركوالي په باب ئې هيڅ نه دي ويلي. له بلي خوا دی نور تورکي واکمنان په واضح ډول د تورک اولاده بولي".

اروانښاد حبيبي زياتوي: "خلج چې د خطاطانو له خوا د خَلُخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شکل اړول سوی دئ، د (حدودالعالم) تر ترتیبولو ډېر وړاندي د جغرافیه لیکونکو په منځ کي یوه ښه پېژندل سوې کلمه وه. ابن خرداذبه (۲۳۰ – ۲۳۴هـ) هم د (خلجیه) په باب رږغېږي. دی دا خبره مني چي د خَلج (Khalj) او خَلُخ (Khallukh) تر منځ توپیر سته او ورپسې زیاتوي: د خرلخ (خلخ) د ژمي د موسم تورکي اوسېدونکي طراز (Taraz) ته نژدې دي. دوی ته ورثرمه د خلج (خلجیه) څرڅایونه پراته دي. دغه بیان ثابتوي چي د هغه وخت د خلج کوچي قبایل له نني عادت سره سم د کال په ساړه موسم کي تودو سیمو ته لېږدېدل. ابن خرداذبه دغه سیمي جرمیه بللي دي (بلاذري او منهاج سراج ئې جروم بولي). ابن خرداذبه لیکي چي د دوی ژمني څرڅایونه د اکسوس سیند پر دې غاړه پراته دي. ځیني کوچي قبایل اوس هم دغو سیمو ته ځي".

علامه حبیبي د یوه بل جغرافیه لیکونکي، ابراهیم ابن محمد اصطخري (۳۴۰ هـ حدود) له خولې لیکي: "خلج د اتراکو یوه څانگه (Clan) ده. (اتراک په غالب گومان سره د تَرَک Tarak جمع ده)[۱]... دوی د پسونو لویې رمې لري او ژبه و پوښاک ئې تورکو ته ورته دي". علامه زیاتوي چي خلج و افغان تل یو ځای سره یاد سوي او د دوی سیمه، ریښه او نژاد هم مشترک ښودل سوی دئ. د عبدالجبار عتبي زوی ابو نصر محمد (۴۱۴هـ) د سبکتگین د فتوحاتو په ترڅ کي لیکي: "افغان او خلج د

---

(۱) د غربي ژبي د اصولو له مخي اتراک د افلاک پر وزن د ترک (د لومړي او دوهم زور) جمع کېدلای سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبکتګین امر ومانه او اکثراً د ده له لښکرو سره مله ول".

ابن الاثیر هم دغه پېښه په عین شکل بیان کړې ده. علامه حبیبي په خپله مقاله کي دا هم وايي: "په دې ډول خلجیان او غلجیان د هغو تورکانو یا (غز) اولاده نه ده چي په اسلامي دوره کي خراسان ته راغلي دي، بلکي د آرین نژاد هغه هفتالیتس دي چي د سپینو هونانو په نامه مشهور او په تخارستان او زابل کي اوسېدل. د دوی اخلاف د زابل اوسني غلجي قبایل (کوچي – کوشي) دي". اروابناد علامه وروسته د غلجي، د بدخشان د سیمي په ژبه کي د غلچه – غرچه کلمات څېړي او په دري ادب کي د هغو لرغوني مثالونه راوړي او ورپسې زیاتوي: "محمد کاشغري (۴٦٦ هـ) چي په خپله هم تورک وو، وايي: په ترکمنو غزانو کي څلېرویشت قبیلې سته خو دوې خلجیه قبیلې چي د تورکانو په شان ښکاري، تورک نه دي. دغه تورکي تاریخ پوه له تورکو سره د خلج د نامه له ګډولو څخه ډډه کوي ... منهاج سراج چي د خراسان اوسېدونکی او د دغي سیمي او دغه راز په هند کي د تورکي واکمنانو په چارو ښه پوره خبره دئ، تل تورکان د تورک په نامه او خلجیه د خلجیانو په نامه یادوي". هندوستانی مورخ ضیاء برنی (۷۵۸هـ) په خپل کتاب تاریخ فېروزشاهي په یوه بېل فصل کي وايي: "... کله چي ملک جلال الدین خلجی د ډیلي پر تخت کښېنوست، پر خلکو درنه تمامه سوه. ځکه چي خلجیان تورکان نه ول". اروابناد لوی استاد حبیبي وروسته د خوشحال خان هغه بیت راوړي چي د هند په پاچهانو کي ئې سلطان جلال الدین (د ولایت غلجی) بللی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ:

بیا سلطان جلال الدین پر سریر کښېناست
چي په اصـــــل کي غلـــجی د ولایت و

(پښتنو د خیبر په ها سیمه د ولایت په نامه بلله). او ورپسې د تورک او تَرک د دوو کلمو تر منځ د اشتباه موضوع څېړي او لیکي: "خلجیان پښتو ویونکي تَرک (Tarak) وو نه تورک (Turk) د دغو دوو کلمو تر منځ مغالطه د اسلامي دورې له پیل څخه راشروع سوه".

لکه لوی استاد چي اشاره کړې، زما(هوتک) په نظر هم ځرنګه چي په عربي الفبې کي (Tarak) او (Turk) دواړه د (ترک) په شکل لیکل کېږي. د اِعراب نه سته والي د دغو دوو کلمو تر منځ مغالطه پېښه کړې ده او ورپسې نو د خلجیانو د تورک والي خبري رامنځته سوي دي. د لوی استاد د لیکني له مخي "د بکران زوی محمد په ٦۰۰ هجري قمري کي لیکي "تَرک (Taraks) خلجیان له خَلُخ (Khalukh) څخه زابلستان ته وکوچېدل. دوی د غزنین په اوارو دښتو کي میشته سول. د تودې هوا له امله ئې رنګونه واوښتل. ژبه ئې هم بدله سوه...".

پورتنی رانقل سوی روایت د محمد بن نجیب بکران دئ چي په خپل اثر جهان نامه کي ئې راوړی دئ. جهان نامه ئې په ٦۰۵ هجري کي کښلې ده[1] د جهان نامې دغه روایت د ځینو افغاني څېړونکو پر لیکنو هم اثر کړی دئ چا ئې په تایید چا ئې په تردید

---

(۱) تړی - دوکتور حبیب الله - پښتانه - ۸۱ مخ - پېښور - ۱۹۹۹م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي لیکني کړي دي له هغو څخه یو هم اروانباد میر محمدصدیق فرهنگ دئ. نوموړی په خپل وروستي کتاب (افغانستان در پنج قرن اخیر) د غلجیو په بحث کي لیکي: "یک تعداد از ایشان (پشتونها – م. هوتک) در سدهٔ دوازدهم میلادی در جزء اردوی سلطان محمد غوری به ان سرزمین (هند – هوتک) داخل شده در آنجا اقامت اختیار نمودند". او وروسته زیاتوي: "در این زمان یکی از سران ایشان بنام جلال الدین در سال ۱۲۹۰م با لقب فیروزشاه بر تخت بادشاهی دهلی جلوس نمود و سلسلهٔ را که در تاریخ بنام خلجیان معروف است، بنیاد نهاد"[۱]. له دې عبارتو څخه داسي ښکاري چي د اروانباد فرهنگ په نظر خلجیان (پښتانه) دي. د خلجي کلمې تر تحلیل وروسته نوموړی وایي: "... امابعد در ضمن شرح تهاجمات مسلمانان به هند، کلمهٔ خلجی ملازم کلمهٔ افغان گردید". تر دې ځایه د اروانباد فرهنگ خبري ظاهراً سمي ښکاري خو وروسته ډېره ناسمه نتیجه ځني راباسي. دی لیکي: "پس از سقوط دولت خلجی در دهلی و شعبهٔ دیگر آن در مالوه این کلمه در هند از رواج افتاد و به جای آن در خراسان در قبیله ای بنام غلجی ظهور کرد که یکی از شاخه های مهم ملت پشتون یا افغان بود"[۲]. (پر کلماتو تاکید زما دئ. م. هوتک). د اروانباد فرهنگ په نظر د غلجي قبیله په هند کي د خلجیانو د سلطنت تر ړنګېدو

---

(۱) فرهنگ – میر محمدصدیق – افغانستان در پنج قرن اخیر – اول جلد – ۳۷ – ۳۸ مخونه.

(۲) هماغه اثر: ۳۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته (۱۳۱٦م) په خراسان! کي منځته راغلې ده. وروسته نو نوموړی مرحوم د غلجيو د نامه په باب د (غلزوی) افسانوي وجه تسميه رانقلوي او ليکي: "حکايت بالا به اغلب احتمال بطور کنايه بيانگر اين واقعيت تاريخی است که غلجی ها يک شاخهٔ دخيل پشتون ها می باشند يعنی شاخه ای که در بدو امر جزء ملت ديگر بوده اما در اثر آميزش با پشتونها زبان و رسوم آنها را فرا گرفته و در آن جذب شده اس"[1] (پر کلماتو تاکيد زما دئ – م. هوتک). د نقل پر وروستۍ برخه باندي د محمد بن نجيب بکران د جهان نامې اغېزه پرته ده. خو دا چي د غلجيو (دخيلوالی) ئې يو تاريخي واقعيت بللی او په لومړي سر کي ئې دا قبيله د يوه بل ملت جزء بللې ده په يو څه شننه ارزي. دی وايي د غلجيو قبيله د خلجيانو د دولت تر سقوط وروسته په خراسان کي منځ ته راغله. له (خراسان) څخه د ده مطلب د غزني شاوخوا سيمي دي ځکه دې خبري ته ئې په ٦۴ مخ کي هم اشاره کړې ده. ګويا د خلجيو د سلطنت د ړنګېدو پر وخت د غزني په شاوخوا کي پښتون اولس موجود وو. دغو خلجيو له هغو سره تر ګډون وروسته د هغوی ژبه او دودونه زده کړل او په هغوی کي جذب سول. پوښتنه دا ده چي په دغه اولس کي د پښتون قام کومي قبيلې موجودي وې؟ د دغي پوښتني جواب زموږ يوه درانه استاد دوکتور حبيب الله تږي ورکړی دئ چي وروسته به ئې ولولی. ارواښاد فرهنګ تاريخي حقايق د کلماتو په پوښ کي سره ژوولي او تحريف کړي دي.

---

(۱) هماغه اثر: ۳۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقیقت دا دئ چي د هند خلجي واکمنان همدغه غلجي پښتانه ول چي له خپلي پلرنۍ سیمي (نني افغانستان) څخه هند ته تللي او هورې ئې درنه پاچهي جوړه کړې وه. نه دا چي غلجي پښتانه د خلجیانو تر سلطنت وروسته په خراسان کي منځ ته راغلل. ما ته داسي څرګنده سوه چي اروابناد فرهنګ د خلجیو او غلجیو تر منځ د تساوي نخښه ایښې او منلې ئې ده خو و دغه مساوات ته ئې معکوسه معادله تړلې ده او همدغه ځای دئ چي لوستونکي د پښتنو په باب د ده پر خلوص نیت باندي شکمن کوي.

لکه وړاندي چي مو اشاره ورته وکړه د جهان نامې هغه حکم ته چي وایي "خلجیان اصلاً تورکان ول زابلستان ته ولېږدېدل. هلته مېشته سول او خپله ژبه او عادات ئې کسب کړل او پښتانه غلجیان ترې جوړ شول"، ښاغلي پوهاند دوکتور تږي صاحب ډېره معقول او پر ځای جواب ورکړی دئ. دی لیکي: "... د خلجیانو د مهاجرت او په زابلستان کي د هغوی د منحلېدو پېښه طبعاً له ٦٥٠ هجري نه پخوا شوې ده (ځکه جهان نامه په همدې کال لیکل سوې ده – هوتک). د جهان نامې له متن نه دا هم په صراحت ښکاري چي د دغو مهاجرو څېره او ژبه د جهان نامې د لیکني له وخت نه پخوا بدله شوې او ژبه یې هم له دې نه وړاندي بله شوې وه ... که څوک د جهان نامې خبره مني هغه به ضرور دا هم مني چي ترک خلجیان د شپږمې پېړۍ له اواخرو نه ډېر پخوا زابلستان ته لېږدېدلي دي ... او کوم څېړونکي چي وایي ترکي خلجیان د زابلستان په ځایي خلکو کي منحل شوي او په نهایت کي په پښتنو

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلجيان بدل شوي دي هغوی په حقيقت کي دا خبره تصديقوي چي لږ تر لږه د دوهمي او دريمي هجري پيړۍ په حدودو کي د زابلستان ځايي اوسېدونکي پښتانه وو ... له بلي خوا بيا (دغه کسان) وايي چي پښتنو په ۱۴ او ۱۵ پيړۍ کي د غزني سطح مرتفع اشغال کړه". پوهاند تږی صاحب د دغو دوو خبرو تر بيانولو وروسته وايي: "له دې دوو خبرو نه يوه هرومرو غلطه ده. خو دا چي کومه يې غلطه ده؟ د دې سپينول هغه چا ته ور په غاړه دي چي وايي ترک خلجيان د زابلستان په ځايي خلکو کي منحل شوي او پښتانه غلځيان ترې جوړ شوي دي"[1].

✶✶✶✶✶

زما په نظر د پښتنو د اصل و نسب د هغوی د قبيلو او قومونو او دغه راز د هغوی د روايتي شجرو په باب د وروستيو کلونو څېړنو چي زما ليکنه ئې يوه کړۍ ده دغو څو موضوعګانو ته د پای ټکي ايښي دي:

– د پښتنو د ساميت نظريه پر علمي اساس ولاړه نظريه نه ده. پښتانه اريايي الاصل قوم دئ. که د سامي نژاد ځيني ګروپونه او افراد د تاريخ په بېلابېلو پړاوونو کي ورسره يو ځای سوي او پکښي منحل سوي وي، وي به.

– له قيس عبدالرشيد سره د پښتنو تړل افسانوي روايت دئ او د منلو نه دئ. په روايتي شجرو کي چي د (کيس) کومه يادونه سوې ده هغه بايد له کسي غر، کاسي قوم او په غور کي په دغه نامه

---

(۱) تږی – پوهاند دوکتور حبيب الله – پښتانه: ۸۱ – ۸۴ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوې درې له موجودیت سره په ارتباط کي مطالعه سي، نه دا چي له هغه څخه د یوه عبراني نوم په توګه د پښتنو د بني اسرائیلیت د توجیه له پاره کار واخیستل سي.

– د غلجیو د نامه په باب جوړه سوې افسانه نه د منلو وړ ده، نه د تکرارولو.

– خلجي او غلجي د یوه قوم دوه نومونه دي او سره بېلول ئې نه د منلو وړ دي، نه د تکرارولو.

– پښتون، افغان، پټان، روهیله د یوه ایتنیکي واحد بېلابېل نومونه دي چي افغان ئې اوس په پراخه معنی د افغانستان د ټولو اتباعو د ملي هویت له پاره منل سوی دئ او پر پښتنو سربېره نور ټول هغه قومونه چي د افغانستان په جغرافیوي او سیاسي قلمرو کي اوسي، د افغان په نامه یادېږي.

– پښتانه یوازي د بېټ، سړه بن او غرغښت اولاده نه ده. په پښتنو کي ځیني دومره لوی قومونه سته چي په یوازي سر د دغو درو واړو نیکونو تر مجموعي اولاد زیات بلل کېږي چي موږ ئې مصداق په (پورته اسمان، کښته سلیمان) یا (چي پیدا دي ګدا نه کړه، نو دي څله پښتانه کړه؟) متل وشمه خبرو کي وینو.

– د پښتنو ژبه (پښتو) د هندو اروپایي ژبو له شرقي ښاخه د اوستا په ګروپ پوري تړلې ده.

دا موضوعات اوس د یوه داسي حقیقت په توګه منل سوي دي چي د ختیځ او لوېدیځ پوهان وربانديي متفق الرایه دي او د تر دید ټکی پکښې نه ویني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پیاوړي استاد محمدمعصوم هوتک سره زما د وړدې پېژندګلوۍ څو یادونه

په ۱۳۴۵هـ ش کال کې زه د کابل د هغه وخت د دارالمعلمین په ۱۲ ټولګي کې زده کوونکی وم، په هغه وختو کې به د ۱۲ ټولګۍ زده کوونکو د مملکت مختلفو ولایتونو ته د علمي سیر په توګه سفرونه درلودل چې د همدې لړۍ په سلسله کې یوه ورځ د مازدیګر پر مهال زموږ ښوونځۍ، یعني د کابل دارالمعلمین ته یو سرویس موټر داخل سو، چې په هغه کې د کندهار د میرویس نیکه د لیسې د ۱۲ ټولګۍ زده کوونکي سپاره وه، مختلف کندهاري ځوان زده کوونکي د موټر څخه راکښته سول د شپې تېرولو دپاره زموږ په ښوونځۍ کښې ورته ځای برابر سوی وو، څرنګه چې په دغه وختو او کلونو کښې په روشنفکري کړیو کښې د سیاست میدان خورا تود وو ځکه نو زموږ د ښوونځۍ زده کوونکو د میرویس نیکه د لیسې د ۱۲ ټولګۍ له زده کوونکو سره د معرفۍ او ملاقات په خاطر د نظریو د تبادلې په وخت کې د یو بل سره تاوده بحثونه شروع کړه چې د شپې تر ډېره وخته ئې دوام وکړ، د دغه تودو خبرو او بحثونو په جریان کې یو ښایسته، نری، جګ د ډډ آواز لرونکی ځوان په ډېره خوږه او زړه وړونکې لهجه په خبرو کې برخه اخیستله چې د هر چا توجه ئې جلبوله زه هم د ده خبرو ته ډېر ځیر وم او پر ما ئې خاص تأثیر ښندی، ځکه مې څنګ ته د ده د ټولګیوالو له یو تن څخه پوښتنه وکړه چې دغه ځوان څه نومېږي؟ هغه راته وویل چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معصوم جان نومېږي، د هماغي ورځي څخه تر اوسه پوري زه او زما ټول انډیوالان او دوستان دی د معصوم جان په نامه یادوو. که څه هم د ده د علمي تحقیقاتو، څېړنو، لیکنو او ډېرو علمي هلو ځلو له کبله ده ته د وطن د فرهنګیانو، ادبي ټولنو او علمي کدرونو له خوا څخه د علامه رشاد بابا د ځای ناستي افتخار وربخښل سوی دئ خو زه ئې په دغه څو ټکو کي تر آخره پوري د معصوم جان په نامه یادوم، ځکه دغه نوم زما په مغزو او زړه کي یو راز خاص ځای لري چي پر ثبت ئې **۴۵** کاله تېر سوي دي او تر دغه ګړیه تکرار سوی او تکرارېږي.

د میرویس لیسې دغه ګروپ فقط دغه یوه شپه زموږ سره وو، وخت ئې ډېر لنډ وو ځکه دوی د مزارشریف ښار د خپل سیر علمي له پاره ټاکلی وو او په دا سبا سهار ئې وختي د تګ اراده درلوده. زه او معصوم جان په دغه شپه یوازي یو د بل سره معرفي سولو، ما ورته وویل چي د رخصتیو په شپو ورځو کي به په کندهار کي سره ووینو. د ژمي د موسم په رارسېدو سره زموږ رخصتي شروع سوه، په دغه وختو کي په کندهار کي د تفریح او وخت تېرېدو دپاره پښتونستان او میرویس هوټلونه ډېر ښه ځایونه وه، هلته به مود ده د خوږو، علمي او زړه وړونکو خبرو څخه په خوند اخیستلو هره ورځ د یو بل سره ناسته ولاړه کوله، خبرو ئې د مقناطیس غوندي جاذبه قوه درلوده، هر څوک ئې د جذب تر تأثیر لاندي راتلی.

زه د **۱۲** ټولګۍ څخه تر فارغېدو وروسته د ساینس پوهنځۍ ته بریالی سوم او معصوم جان د کانکور په ازموینه کي په ډېرو ښو نمرو سره په خپله خوښه د پولتخنیک پوهنځۍ ته بریالی سو. د تحصیل په دوران کي به مو هر وخت سره لیدل د یو بل د حال او احوال څخه خبرېدلو. معصوم جان تر اوسه د (۳۰) چاپ سوو علمي او تحقیقاتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

آثارو او (۸) ناچاپ سوو آثارو په وړاندي کولو سره هر چا ته ثابته کړې ده چي د فوق العاده علمي استعداد درلودونکی دئ خدای ﷻ دي ئې زموږ څخه نه زوالوي. په دې حاضره ليکنه کي زه د ده پر علمي فعاليت باندي نه ږغېږم بلکي غواړم د ده د تېر شخصي ژوند د مختلفو برخو په شاوخوا کي، هغه څه چي ما ليدلي يا اورېدلي دئ څه ناڅه وليکم.

زموږ د تحصيل په دوران کي به په مختلفو وختونو کي ډول ډول مجلسونه او ميټنګونه جوړېدل کوم وخت چي به ده يا شعر لوستی او يا به ئې بيانيه ورکوله ټول ګډون وال به که د مخالف يا موافق نظر درلودونکي وه په آرام او سکون حالت کي به ئې د ده خبرو ته غوږ نيولي وو. په دغه ډول مجلسونو کي معمولاً ډېر غالمغال وي خو د ده د خپل خاص آواز او فوق العاده فصاحت درلودلو له کبله ئې ټول تر خپل تأثير لاندي راوستل، د تحصيل دغه لړۍ يو دوه کاله روانه وه چي د ډېري بدقسمتۍ له مخي ورته د سږو شديده ناروغي پېښه سوه، ښه ډېره موده په علي آباد روغتون کي بستري سو او پسله هغه تر دوامداره تداوۍ لاندي ونيول سو، پسله څه وخته چي ئې صورت څه ناڅه صحت پيدا کړ، د تحصيل د دوام په خاطر ئې مربوطه پوهنځۍ ته مراجعه وکړه متأسفانه هغوی د ده د مريضۍ د ورځو د غيابت په خاطر د پوهنځۍ څخه خارج کړی وو، هر ډول هلي ځلي ئې بې نتيجې سوې، هيڅوک ئې په درد ونه خوړی.

پسله هغه بيرته کندهار ته را ستون سو، بېکارۍ هيڅ خوند نه ورکاوه او د تحصيل تنده ئې هم نه وه ماته سوې نو ئې د کندهار د عالي دارالمعلمين په ۱۳ ټولګي کي ځان شامل کړ او په عالي درجې سره د ۱۴ ټولګۍ تر برياليي کېدو وروسته د کندهار په مشرقي لېسه کي د ښوونکي په حيث مقرر سو، دا چي څنګه ښوونکی وو، څرنګه تدريس

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې کاوه، د هغه وخت شاګردان ئې چي اوس به ليري او نژدې وجود ولري، ښه ترا قضاوت کولای سي او زه هم د ده د فوق العاده موثر تدريس نژدې شاهد يم، ځکه په دغه وخت کي زه هم په دغه لېسه کي ښوونکی وم.

معصوم جان د مېلو او باندارو سره هم ډېره مينه درلوده، د (۱۳۵۰هـ ش) نېټې څخه کال دوولس مياشتي هره جمعه زموږ مېلو دوام درلود چي معصوم جان پکښي خاص رول لوباوه. څرنګه چي زما کور په صحرا (زنګاوات) کي وو او د ښوونکي په صفت مي وظيفه په ښار کي وه، د لوی او کوچني اخترونو د رخصتيو شپې او ورځي به مي په صحرا کي له خپلي کورنۍ او دوستانو سره تېرولې، په دغه ورځو کي به زما ټول انډيوالان زموږ کور، زنګاوات ته راتلل دوې يا درې شپې او ورځي به ئې تېرولې، زما يو اکا وو چي انډيوالانو "خان صاحب" باله، زه چي به صحرا ته ولاړم اکا به مي راته ويل: معلمه! انډيوالان دي ولي وځنډېدل؟ زما اکا ښوونځی نه وه لوستې خو د مطالعې څښتن وو. په مجلس کي به ئې له ټولو انډيوالانو سره جدي بحثونه کول . ده مرحوم به په مباحثوکي تل د بحث د دوام په خاطرمخالف موقف نيوی. په ساعتو ساعتو به د شپې تر آخره جر و بحث روان وو، اکا به مي راته ويل: معلمه! د انډيوالانو دي چنداني مزه نسته. يوازي هغه يو چي تاسي ئې معصوم جان بولئ، په يو څه پوهېږي.

د اخترو په دغو رخصتيو کي به ځيني ورځي چمنانو او د ډورۍ رود ته تللو، هغه وخت چمنان د اوبو ډک وه او ډورۍ به هم ډکه بهېدله د ښکار مرغان لکه هېلۍ او نور ډېر وه، معصوم جان ښکاري هم وو، هېلۍ به ئې پر مځکه ناستي نه ويشتلې بلکي د الوتلو په وخت کي به ئې په هوا کي ويشتلې او ښکار ئې خطا نه درلوده...

(c) ketabton.com: The Digital Library

معصوم جان د قرآن کریم په تلاوت کي ښه قاري وو، قبله گاه صاحب دې خدای وبخښي، دی به ئې له ځانه سره چي کوچنی وو مېلو ته بېوی هلته به ئې په نمونوي ډول قرائت په وایه او د ده په دغه ښه لحن او تجوید به ئې فخر کاوه، ځرنگه چي ما په کوچنیوالي کي د ده سره بلدیت نه درلود خو د مؤثقو ژوندیو روایتونو څخه راته ځرگنده سوې ده چي دی په رشتیا سره هم یو ښه تکړه قاري وو او اوس هم دئ.

د پوهنتون د رخصتیو په شپو کي به ټول کندهاري محصلین په گډه سره په یوه سرویس موټر کي د کابل څخه کندهار ته راتلل، ځرنگه چي لاره اوږده وه چا به کیسې کولې، چا به خوب کاوه او چا به غزلي ویلي چي د اولي پلا دپاره مي د معصوم جان په خواږه او ډډ آواز کي غزل واورېدل او دا راته ځرگنده سوه چي دی په موسیقي کي هم وارد دئ.

دغه د خوشحالۍ شپې و ورځي مو د (۵۸ – ۱۳۵۷) تر کلونو پوري په خوند تېري کړې. تر دې وروسته له بده مرغه په ټول وطن کي د اړودوړ حالت راشروع سو او تر اوسه پوري روان دئ معلومه نه ده چي تر څه وخته به نور هم دوام ولري، په هر صورت خپل اصلي مطلب ته به راسم.

په دغه کړکېچن حالت کي خارج او داخل ته مهاجرتونه شروع سول څو د ډول ډول فشارونو، تهدیدونو، بندي گریو ... څخه ځان وساتي چي معصوم جان هم په دې خاطر کابل ته مهاجر سو، هلته ئې په زیاتو اقتصادي مشکلاتو کي ژوند تېراوه، خو چا ته ئې د طمع په خاطر غاړه نه کېښوله. ځرنگه چي په انگلیسي ژبه کي ئې ښه مهارت درلودی د وخت د اطلاعاتو و کلتور په وزارت کي ئې د فارسي او انگلیسي ژبو څخه خبرونه په پښتو ژبه ترجمه کول، د څه وخت دپاره ئې دغه وظیفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سر ته ورسوله. خو د دولت له خوا د جلب و احضار مسئلې هيڅوک پر آرامه نه پرېښوول. سره له دې چې مربوطه څانگې سخت ضرورت هم ورته درلودی، خو سربېره پر دغه ضرورت ئې د ده سره ډېره ناځواني وکړه غیر مستحقو کسانو ته ئې د جلب او احضار د معافیت کارتونه ورکړل خو ده ته ئې ور نه کړ. د هغه وخت مقاماتو د خپلې دولتي و سیاسي حلقې څخه وتلي کسان عسکری ته سوقول او په دې ډول ئې گویا د مرگ پُلې ته ورټنډې کول، ځکه د هغه وخت عسکري ٪۹۰ د مرگ په معنی وه. ده د دغه جبر څخه د خلاصېدو په خاطر د دوهم ځل دپاره د عالي تحصیلاتو دپاره د کابل په پوهنتون کې د کانکور ازموینه ورکړه په دغه ازموینه کې د ټول هیواد په سطحه کې عمومي اول نمره سو خو د وخت حق تلفو چارواکو د ده پر ځای په راډیو کې بل نفر د کانکور د عمومي اول نمره په صفت اعلان کړ، څه وخت چې ده د مربوطه څانگې سره تماس ونیوی او ورته وئې ویل چې زما نمرې تر دغه نفر چې تاسو د کانکور د عمومي اول نمره په صفت اعلان کړ، ډېرې دي، دا مو په کوم اساس اعلان کړ؟ هغوی ویل چې موږ به معلومات وکړو، چې تر ننه پورې ئې دغه معلومات نه دئ کړی.

په پوهنتون کې ئې د ادبیاتو پوهنځی په خپله خوښه غوره کړه او په اعلی درجې سره ئې پای ته ورسوله. د تحصیل په جریان کې د محصلی کارت په درلودلو سره د عسکری د جلب څخه هم معاف وو. د سهار څخه به تر مازیگر پورې په پوهنځی کې وو د ماښام له خوا ئې هماغه له فارسي او انگلیسي څخه په پښتو ترجمه کوله او د بخور و نمیر ژوند ئې مخ ته بېوی، د بې عزتی او بې غیرتی د ژوند پر ځای ئې د خپلو مُټو په زور ډول ډول فشارونه او تکلیفونه پر ځان قبلول ابرومندانه ژوند ئې تېراوه. د پوهنځی څخه تر فارغېدو وروسته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهنتون د علمي شورا د فیصلې له مخې په کدر کې ونیول سو خو د ځینو مشخصو کړیو د مخالفت له امله ئې دغه استحقاق هم ورنه کړه سو. ده گومان کاوه چي د تحصیل تر بشیرېدو وروسته به ئې په ژوند کي څه ناڅه اسانتیاوي رامنځته سي خو برعکس د ژوند مشکلات ئې ورځ تر بلي ډېرېدل. دې شرایطو د خارجي هیوادونو مهاجرت ته مجبور کړ، د کاناډا تر هېواده ئې ورساوه او اوس هلته مېشت دئ. خدای ﷻ دې هلته جوړ او روغ ولري څو خپلې دغه ډول علمي او تحقیقاتي هلي ځلې، چي دی په بوخت دئ تر داغه لا هم پراخي کړي چي وړانگې ئې له هغه ځای څخه د افغانستان د ادب او فرهنگ د ډگر د لاروښانه کېدو سبب وگرځي، ژوند دې اوږد وي نوم دې ئې تل پاته وي.

په درنښت
حاجي اخترمحمد معلم
کندهار
۱۳۸۹/۱۲/۲۵ ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوال چاپ او ناچاپ آثار

چاپ سوي اثار :

۱. سرمني او ښکي – شعري مجموعه – ۱۳٦۹ل = ۱۹۹۰ع، کراچي.
۲. پاشلي ويناوي – د مولوي صالح محمد هوتک – سريزه او حاشيې – ۱۳٦۹ل = ۱۹۹۰ع، کراچي.
۳. د ميرزا حنان بارکزي دېوان – سريزه، سمون او لغتنامه او خطاطي – ۱۳۷۰ل = ۱۹۹۱ع، کراچي.
۴. پوخ کاڼی – پټه خزانه يو واقعيت دئ – ۱۳۷۵ ل = ۱۹۹٦ ع، ټورنټو.
۵. احمدشاهي کندهار – لومړی ټوک، ۱۳۷۵ل = ۱۹۹٦ع، ټورنټو.
٦. ميرزا عبدالودود هوتک – ۱۳۷۷ ل = ۱۹۹۸ ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۷. پښتني قبيلې او روايتي شجرې – ۱۳۷۹ ش = ۲۰۰۰ ع، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۸. ښکار او کندهار – ۱۳۸۲ل = ۲۰۰۳ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۹. درنه کورنۍ (د علامه حبيب الله کندهاري کورنۍ) ۱۳۸۳ ل = ۲۰۰۳ع، د علامه حبيبي د څېړنو مرکز.
۱۰. د پولادي امير تر سيوري لاندي، د فرانک مارتين ليکنه، پښتو ژباړه، ۱۳۸۳ل – د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. بحرالعلوم د دوست محمد خټک - لومړی ټوک، (سریزه، سمون او حواشي) ۱۳۸۳ل = ۲۰۰۴ ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۱۲. روښي شپې - شعري مجموعه - ۱۳۸۴ش = ۲۰۰۵ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۱۳. سل بګړۍ یو پوړنی - د هوتکو ملي، روحاني، علمي ادبي او ټولنیزي څېرې - ۱۳۸۴ د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۱۴. شین سترګي مستخدمین په افغانستان کي. څو قسطه په ګوربت مجله کي. په کتابي بڼه ۱۳۸۵ل، صحاف نشراتي مؤسسه.
۱۵. احمدشاهي کندهار - دوهم ټوک، ۱۳۸۴ ل = ۲۰۰۵ ع، علامه رشاد خپرندویه ټولنه/ کندهار.
۱۶. د علامه رشاد د کندهار یادانښتونه، (ترتیب، سمون او لمنلیکونه) ۱۳۸۶ل = ۲۰۰۷ ع، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۱۷. د عبدالروف بېنوا میرویس نیکه، (سریزه او لمنلیکونه) چاپ: ۱۳۸۴ل = ۲۰۰۵ ع، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۱۸. پر معیاري ژبه د معیار په ژبه یوه څېړنه، ۱۳۸۵ل = ۲۰۰۶ ع، علامه رشاد خپرندویه ټولنه/ کندهار.
۱۹. د سید جمال الدین افغان تتمة البیان فی تاریخ افغان، د پښتو ژباړي (د محمد رفیق حبیبي په قلم) ترتیب، سمون او لمنلیکونه - ۱۳۸۵ل = ۲۰۰۶ ع، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۲۰. کندهاري ورونه (کندهاري سرداران)، ۱۳۸۷ش = ۲۰۰۹ع، علامه رشاد خپرندویه ټولنه/کندهار.
۲۱. پښتو! ستا میني بودا پیست ته بوتلم، ۱۳۸۷ش = ۲۰۰۸ع، علامه رشاد خپرندویه ټولنه/ کندهار.
۲۲. احمدشاهي شهنامه، د متن سمونه، سریزه او لمنلیکونه - پېژندنه او تعلیقات د علامه رشاد، ۱۳۸۷ش = ۲۰۰۸ع، علامه رشاد اکاډیمي، کندهار.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳. د شمس الدين کاکړ دېوان، سريزه او لغتنامه، ۱۳۸۸ش = ۲۰۰۹ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۲۴. د ميرزا حنان بارکزي دېوان (بشپړ کلام)، سريزه، سمون او لغتنامه، ۱۳۸۸ش = ۲۰۰۹ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۲۵. د لوی احمدشاه بابا دېوان (مشهور په دېوان هرا)، ترتيب او مقابله، ۱۳۸۸ش = ۲۰۰۹ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۲۶. له (Erinn Banting) کاناډايي مېرمنې سره د (Afghanistan) نومي کتاب په ليکلو کې مرسته او همکاري، (Crabtree Publishing Co)، کاناډا، ۲۰۰۳ع. دا کتاب په درېو برخو (Culture, Land, People) کې خپور سو، خو پر مطالبو باندې يې په ملګرو ملتو کې د افغانستان د هماغه وخت استازي مشورو تر دې اندازې پوري سيوری وا چاوه، چي د لوی احمدشاه بابا عکس لا هم پکښې چاپ نه سو او کتاب زما (هوتک) د مشورو او لارښوونو پر خلاف چاپ سو.
۲۷. اديب شيخ، ۱۳۸۸ل، د کندهار د اطلاعاتو او کلتور رياست
۲۸. کچکول (د مقالو لومړی برخه)، ۱۳۸۹ل، د کندهار د اطلاعاتو او کلتور رياست
۲۹. کچکول (د مقالو دوهمه برخه)، ۱۳۸۹ل، د کندهار د اطلاعاتو او کلتور رياست
۳۰. له کندهاره تر اټکه، ۱۳۸۹ل، علامه رشاد خپرندويه ټولنه/کندهار
۳۱. پښتني قبيلې او روايتي ريښې، ۱۳۹۰ل (دوهم چاپ – د اضافاتو سره)، علامه رشاد خپرندويه ټولنه/ کندهار

ناچاپ آثار :

۱. د هوتکو نوميالي (دوهم ټوک).
۲. د بې ادبه ادب څېړنه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. پرتليز كليز، د هجري قمري او عيسوي سنو اړونه او رااړونه.
۴. د غره او د وره (ژوند پېښي).
۵. كچكول، د مقالو مجموعه - ۶ ټوكه.
٦. د افغانستان انتالوجي (۱۰۰۰ مخه) ټايپ سوې نسخه يې د بيهقي كتاب چاپولو په مؤسسه كي خوندي وه. اوس يې حال نه لرم.
۷. د مخلص كندهاري د كلام لغوي زېرمه
۸. د علامه رشاد جغرافيايي يادابنتونه - سريزه، ترتيب او كمپوز.
۹. پښتو متون سمېدل غواړي.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library